

Gloria Braunsteiner
Krzysztof Trębski
Ladislav Csontos SJ

Obnovená teológia manželstva a rodiny

Gloria Braunsteiner, Krzysztof Trębski, Ladislav Csontos SJ

Obnovená teológia manželstva a rodiny

**Dobrá kniha
Trnava 2019**

© Trnavská univerzita v Trnave, Teologická fakulta, 2019
© prof. Dr. theol. Gloria Braunsteiner, PhD., 2019
© ThLic. Krzysztof Trębski, PhD., 2019
© prof. ThDr. Ladislav Csontos SJ, PhD., 2019

Trnavská univerzita, Teologická fakulta
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
tel.: +421 2/52 77 54 10
www.tftu.sk

Recenzenti:

doc. ThDr. Jozef Kyselica SJ, PhD.

ThDr. Ján Ďurica SJ, PhD.

Vychádza ako výstup z projektu: APVV 15-0189 „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálnom prostredí“

ISBN 978-80-8191-228-3

Obsah

Úvod	5
1. Rodina a jej vzťahy so spoločnosťou	7
1.1. Manželstvo a sila sviatosti	8
1.2. Pojem Magistéria – „domáca Cirkev“	10
1.3. Dogmatické dejiny pojmu – genéza „domácej Cirkvi“ na Koncile	14
1.3.1. Odras pojmu v <i>Lumen gentium a Apostolicam actuositatem</i> v teologickom prehĺbení	18
1.3.2. Cirkevný otec Chrysostomos o „domácej Cirkvi“	19
1.4. Biblický základ pojmu?	21
1.5. Medzibilancia	24
1.6. Vzťahy rodiny v Trojici	26
Zhrnutie	29
Bibliografia	30
2. Teológia rodiny ako domácej cirkvi	33
2.1. Koncept rodiny – „domácej cirkvi“ – pred Druhým vatikánskym koncilom	38
2.1.1. Od začiatku 2. po začiatok 4. storočia	40
2.1.2. Od 4. storočia po koniec stredoveku	47
2.1.3. Od konca stredoveku po Druhý vatikánsky koncil	53
2.2. Vízia „domácej cirkvi“ v učení Druhého vatikánskeho koncilu a v pokoncilovom období	56
2.3. Koncept rodiny – „domácej cirkvi“ – v magistériu pokoncilových pápežov.	60

Pavol VI.	60
Ján Pavol II.	60
Benedikt XVI.	62
František	64
2.4. Pohyb smerom k oživeniu konceptu „domácej cirkvi“ v súčasnom ekleziálnom kontexte	67
2.5. Úlohy rodiny – „domácej cirkvi“	69
2.5.1. Miesto odovzdávania a svedectva viery	69
2.5.2. Miesto modlitby a posväcovania	71
2.5.3. Miesto výchovy a rozlišovania	72
2.5.4. Miesto spoločenstva	74
2.5.5. Miesto evanjelizácie a poslania	76
Zhrnutie	81
Bibliografia	83
3. Žiť a odovzdávať vieru v rodine	87
3.1. Kresťanské manželstvo ako povolanie k plnosti lásky	88
3.1.1. Biblická spiritualita – základ kresťanskej spirituality	90
3.1.2. Rodina žije z počúvania Božieho slova	93
3.1.3. Rodina v centre života farského spoločenstva	96
3.2. Sprevádzať rodinu	100
3.2.1. Duchovné vedenie a sprevádzanie	100
3.2.2. Komunitný rozmer duchovného sprevádzania	103
3.2.3. Farské spoločenstvo sprevádzajúce rodinu	107
3.3. Odovzdávať vieru v rodine	111
3.3.1. Výchova detí	113
3.3.2. Cesty odovzdávania viery v rodine	116
3.3.3. Nadväznosť katechézy	120
Zhrnutie	122
Bibliografia	123
Záver	127

Úvod

Je zaužívané tvrdenie, že rodina je základnou bunkou spoločnosti a Cirkvi, no neraz je to iba povrchná fráza. Aj mnohí katolícki manželia si neuvedomujú skutočnosť, že vytvárajú rodinu, ktorá je nielen spoločnosťom života, ale aj spoločnosťom viery, kde sa ona žije a odovzdáva. Druhý vatikánsky koncil hovorí o Cirkvi ako o tajomstve a Božom ľude a až potom o svojom vnútri – hierarchickej štruktúre, o veriacich laikoch a rodine. Najprv je ontológia milosti a všeobecné povolanie ku svätosti, a až potom diferenciácia podľa povolaní. V takomto kontexte sú situované rozličné životné stavy, rodina a zasvätený život. Spoločenstvo nie je v chápaní koncilu len niečo, čo sa dodatočne pripája k životu Cirkvi, ale je jeho stredobodom a konštitúciou. V tejto línii sa vyjadruje životná sila spoločenstva Cirkvi. Tým je rodina ako spoločenstvo života založené na sviatosti manželstva pozdvihnutá na znamenie, ktoré sprítomňuje lásku Božiu v každodennom živote, ako osobitné povolanie ku svätosti. Táto svätosť je špecifická, ako je špecifická svätosť zasvätených osôb a hierarchie, veď každý kresťan je povolaný k dokonalosti v láske zodpovedajúcej svojmu špecifickému povolaniu a službe v Cirkvi.

Koncil si vyzdvihol teologické chápanie rodiny ako malej alebo domácej cirkvi. V prvej kapitole predkladáme teologické pohyby a motivácie na Druhom vatikánskom koncile, ktoré viedli k základnej vieroučnej formulácii pojmu domáca cirkev. V druhej systematicky predstavujeme historický vývoj pojmu a jeho obsah a dôsledky. Napokon v tretej kapitole prinášame podnety pre pastorálnu konverziu v duchu posynodálnej apoštolskej exhortácie *Amoris lae-*

titia Svätého Otca Františka. Uvádžeme podnety k hľadaniu manželskej a rodinnej spirituality, ktorá by bola predovšetkým zameraná na rozvoj vzájomných vzťahov v rodine skrze Ježiša Krista a v jednote Ducha Svätého. Naznačujeme potrebu sprevádzania najmä mladých rodín, ktoré hľadajú svoj vlastný kresťanský životný štýl, pričom im najlepšou pomocou môžu byť starší a skúsenejší manželia. Napokon predstavíme spôsob odovzdávania viery v rodine, ktorý je na jednej strane vlastným životom každej rodiny a na druhej strane viditeľným svedectvom viery predovšetkým pre deti. Toto svedectvo je zároveň svedectvom vo farskom spoločenstve a vo svete, ktorý sa odkresťančil. Takto sa kresťanská rodina stáva protagonistom novej evanjelizácie, ako si to vyžaduje situácia v európskych a v iných rozvinutých krajinách a ako si to želajú ostatní pápeži.

1. Rodina a jej vzťahy so spoločenstvom

Manželstvo a rodina ako hlavná reprezentácia „svetského“ stavu mali pred Druhým vatikánskym koncilom v sebachápaní Cirkvi druhoradé postavenie. Za skutočné povolanie sa považovalo kňazstvo a rehoľný život. Tieto stavy mali takmer zaručiť istú cestu k posväteniu. Tzv. duchovné povolanie bolo uznávané v Cirkvi a veriaci ho tiež považovali za vznešenejšie. Podstatná charakteristika spolunažívania rozličných stavov spočívala v tom, že obyčajní veriaci tvorili objekt vyučovania a pastoraácie kňazov. Hierarchické usporiadanie Cirkvi, ktoré platí aj dnes, pretože nie je demokratické, malo akcenty zodpovednosti na duchovnom povolaní.

Druhý vatikánsky koncil nezmenil štruktúru Cirkvi, ale vyzdvihol to, čo je spoločné všetkým veriacim: sú Božie deti s rovnakou dôstojnosťou, s univerzálnym povolaním k jednote Cirkvi (porov. LG 1)¹. Dar Božieho dieťaťa znamená východisko pre identitu kresťana v Božích očiach a pre vzájomnú komunikáciu všetkých stavov vo vzájomnej úcte. Okrem toho tvorí podľa konštitúcie *Lumen gentium* spoločnú platformu povolanie všetkých ľudí ku svätosti (porov. LG 40) – k obráteniu a celoživotnému procesu posväcovania pred Božou tvárou, v živom vzťahu s trojjediným Bohom. Podľa chápania Druhého vatikánskeho koncilu je cesta k svätosti takisto možná aj laikom ako kresťanom v „duchovnom“ povolaní. Náročnosť života v manželstve a v rodine vo svete, ktorý sa prudko mení,

¹ *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava : SSV, 2008.

Cirkev uznáva a vysoko oceňuje so všetkými výzvami v tomto stave, ktoré posväcujú kresťanov iným spôsobom.

Ďalší spoločný menovateľ všetkých stavov, ktorý s týmto úzko súvisí, je tzv. všeobecné kňazstvo (porov. LG 34) všetkých veriacich spôsobom účasti na jedinom kňazstve Ježiša Krista, jedinečného veľkňaza. Povolanie k všeobecnému kňazstvu spája všetkých veriacich a tvorí východisko aj pre ordo, ktoré má byť vykonávané v pokornej službe. Bratské a sesterské vzťahy vytvárajú Boží ľud, ktorý sa slávením Eucharistie a ostatných sviatostí tak stále znovu ustanovuje a obnovuje v Kristovi.

Na Druhom vatikánskom koncile laici dostávajú spoluzodpovednosť s ostatnými stavmi za službu Cirkvi a svetu (*Apostolicam actuositatem*). Pozdvihnutím manželov Zélie a Louis Martin, rodičov sv. Terézie z Lisieux, na oltár Cirkvev potvrdzuje, ako hlboko si váži povolanie k manželstvu a k rodičovstvu, k výchove detí opatrným skúmaním, rozlišovaním povolania svojich detí a ich dlhoročnou podporou na tejto ceste (porov. LG 11, AA 11). Rastom teologického vzdelania laikov rastie aj ich zodpovednosť v rozličných službách účasťou na misijnom poslaní Božieho ľudu (porov. LG 33). Svedectvo laikov vo svete o evanjeliu vzkrieseného Pána je nenahraditeľné (porov. LG 38). Nový Boží ľud (porov. LG 13) tvorí kontinuitu od vyvoleného ľudu Izraela, ktorému Boh dal neodvolateľné dary a povolanie, až do naplnenia nového neba a novej zeme, napreduje k Bohu aj vďaka vznešenému poslaniu laikov.

1.1. Manželstvo a sila sviatosti

Boh sám je pôvodca manželstva² v poriadku stvorenia, teda od prírody. Kristus ju posvätil a pozdvihol na sviatosť, ale nezaložil ju. Preto je aj manželstvo medzi nepokrstenými platné a nerozlučné

² GS 48.

(prirodzené manželstvo, porov. Mt 19, 6). Do poriadku milosti sa dostáva manželstvo skrze odovzdanosť Krista voči svojej neveste Cirkvi. Podľa FC 68 dokonca viera nemôže byť meradlo alebo kritérium pripustenia k cirkevnému sobášu.³ Ak žiadajú partneri životné spoločenstvo, Katolícka cirkev to nazýva sviatosť. Známy problém ostáva otvorený: priepasť medzi dogmou o uzavretom manželstve a medzi konkrétnym žitím sviatosti vo viere ako priestor pre rast. Napätie nastáva medzi sviatosťou a jej uskutočnením, čo súčasne často vedie k rozvodom. Teologicky možno tento problém uchopiť ako otázku pôsobenia sviatosti, čo Florentský koncil ešte nedefinuje, len spomína tri dobrá manželstva.⁴

Pozrime sa preto na otázku milostivého pôsobenia sviatosti manželstva. Formuláciu, podľa ktorej sviatosť pôsobí to, čo označuje, sa nedalo aplikovať v scholastike, pretože vydanosť Krista Cirkvi podľa Tomáša Akvinského vždy predchádza zmluvnému spojeniu muža a ženy, a nevzniká až manželskou láskou. Teda manželstvo je sviatosť, lebo zobrazuje vydanosť Krista, preto podľa chápania Tridentu pôsobí aj milosť, hoci sa dá ťažko pomenovať.⁵ U Pia XI. spočíva dobro manželstva ešte v potomkoch a Druhý vatikánsky koncil prináša zmenu perspektívy tým, že stavia do centra spojenie lásky a vzájomné zdokonalenie, posvätenie oddanosti manželov ako obsah sviatosti. Plodnosť sa vyzdvihuje v tejto perspektíve v bode 50 *Gaudium et spes* ako účasť na láske Stvoriteľa. Pri skúmaní milostivého pôsobenia by sa dala položiť otázka, či oddanosť Krista Cirkvi tvorí len základ a východisko sviatosti manželstva, alebo či možno predpokladať aj to, že sviatosť ju stále znovu aktualizuje. Znamená-

³ K tomu možno poznamenať, že záujem dnešných ľudí o rituál, k čomu patrí aj sobáš v kostole, svedčí nielen o povrchnosti, ale môže dať nádej, že dobrou prípravou sa dá párom poskytnúť viac, než čo čakajú. Ak sa podarí vysvetliť podstatu, že sviatosť je znak vnútornej milosti, že formu treba naplniť obsahom, tak bude mať zmysel neodmietnuť cirkevný sobáš tým, ktorých viera je len v zárodku.

⁴ Porov. NEUNER, J. – ROOS, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. Trnava : Dobrá kniha, 1995, s. 376.

⁵ Dekrét DH 1799 popisuje zdokonalenie prirodzenej oddanosti lásky, ale na Krista sa odvoláva v kontexte jeho utrpenia, ktoré je záslužné.

lo by to, že manželia nielen dostávajú milosť skrze sviatosť, ale ju aj istým spôsobom „produkovujú“?⁶

Pri tejto téze samozrejme treba opatrne používať pojmy, ktoré môžu viesť k omylom. Wallner má iste úmysel upozorniť na to, že ak manželia skutočne žijú intenzívne sviatosťne, pojmom Koncilu ako „domáca Cirkev“ nie sú len pasívni prijímatelia milosti tým, že participujú na Kristovej obetavej láske, ale ju aj aktívne sprostredkujú, sprítomňujú, zviditeľňujú a aktualizujú, a tak sa podieľajú na budovaní Cirkvi. Čím intenzívnejšia sviatosťnosť v praktickom živote rodiny, o to väčšia služba pre život Cirkvi.

1.2. Pojem Magistéria – „domáca Cirkev“

V tejto situácii možno chápať apel Učiteľského úradu na „domácu Cirkev“, aby sa rodina stala v sekulárnej praxi tým, čím je a má byť. V tom zmysle je manželstvo *sacramentum mundi*, pretože je pre svet. To, čo objektívne znamená sviatosť, majú manželia v rodine uskutočniť ako „domáca Cirkev“. V sile sviatosťnosti manželstva Koncil rodinu nazýva Cirkev „v malom“, kde sa konkretizuje Božia a ľudská láska. Je to výzva pre manželov, aby žili sviatosťnosť svojho vzťahu Cirkvi „v malom“ pre Cirkev „vo veľkom“.

Benedikt XVI. hovoril o „domácej Cirkvi“ vo Valencii⁷ na svetovom stretnutí rodín a nazýval manželstvo ako „domácu Cirkev a svätýňu života“ v zodpovednosti. Súčasný pápež František použil tento pojem napr. v apoštolskom liste *Amoris laetitia*.

⁶ Porov. WALLNER, K. J.: Familie als „Hauskirche“. Ein sakramentaltheologischer Appell zur Wiederentdeckung eines pastoralen Impulses des 2. Vatikanischen Konzils. In: KREIML, J. – STARK, Th. H. – STICKELBROECK, M.: *Weg, Wahrheit, Leben. Im Dienst der Verkündigung. Festschrift für Bischof Klaus König*. Regensburg : Verlag Friedrich Pustet, 2010, s. 275 – 294.

⁷ Porov. Benedikt XVI in der Kathedrale. Dostupné online: http://www.catedralvalencia.es/de/historia-de-la-catedral_benedicto-xvi.php (14.10.2019).

Ak si kladieme otázku, ktorý cirkevný predstaviteľ mal najsilnejší vplyv na to, aby sa dával do praxe pojem „domácej Cirkvi“, je to nepochybne Ján Pavol II., ktorý už pri svojej návšteve v Mexiku 29. januára 1979 v príhovore vyzdvihoval apoštolát laikov a rodín a spomína pojem „domácej Cirkvi“.⁸ Ján Pavol II. sa venuje pojmu nielen vo FC, ale aj v „Liste rodinám“ počas Medzinárodného roku rodiny v r. 1994.

Najhutnejšie sa vyskytuje najmä v jeho apoštolskej exhortácii *Familiaris consortio* (1981)⁹, kde používa tento pojem nie menej ako 13-krát. Uvedieme pre lepšie pochopenie kontext ich výskytu.

„Kresťanská rodina zjavuje a uskutočňuje cirkevné spoločenstvo, preto ju možno aj treba nazývať „domácou cirkvou“ (FC 21). V časti o výchove detí: „Takto sa rodina pokrstených – ako „domáca cirkev“ zhromaždená slovom a sviatosťou – súčasne stáva na spôsob veľkej Cirkvi učiteľkou a matkou“ (FC 38). V bode 49 pápež ozrejmuje v časti o rodine v tajomstve Cirkvi tie putá, ktoré ich spájajú, „a z rodiny robia akúsi „miniatúrnu cirkev“, „domácu cirkev“ a tým jej dávajú silu, aby svojím spôsobom bola živým obrazom a historickým sprítomnením samého tajomstva Cirkvi“. Ona jej zjavuje jej pravú totožnosť a vedie do služieb lásky. „Tak ako veľkú Cirkev, aj malú domácu cirkev treba stále a dôkladne evanjelizovať“¹⁰ (FC 51). Evanjelizovaná rodina sa stáva evanjelizátorom: „Synoda, ktorá prevzala moju výzvu v Pueble, znova vyhlásila, že budúcnosť evanjelizácie závisí v značnej miere od domácej cirkvi“ (FC 52). V tom istom bode pápež uvádza, že v priestore sekularizmu „domáca cirkev zostáva jediným miestom“ opravdivej katechézy detí

⁸ Porov. *Meeting with Representatives of the Catholic Organizations of Mexico. Address of His Holiness John Paul II.* Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1979/january/documents/hf_jp-ii_spe_19790129_messico-org-cattoliche.html (14.10.2019).

⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolská exhortácia Familiaris consortio – o úlohách kresťanskej rodiny v dnešnom svete.* Trnava : SSV, 1993.

¹⁰ V prvých bodoch uvádza preklad dokumentu pojem „domáca cirkev“ v úvodzovkách, v ostatných bodoch bez nich.

a mládeže. Pápež nabáda, aby „evanjelizačná služba domácej cirkvi“ bola úzko spojená s týmito službami v účasti na poslaní Cirkvi (porov. FC 53). Domáca cirkev, oživovaná misionárskym duchom, má byť znakom lásky aj pre rodiny neveriacich (porov. FC 54). Dôstojnosť a zodpovednosť kresťanskej rodiny ako domácej cirkvi sa môžu prejavíť iba za ustavičnej Božej pomoci skrze modlitbu (porov. FC 59). „Dôležitým cieľom modlitby v domácej cirkvi je uviesť deti prirodzeným spôsobom do liturgickej modlitby“ pomocou účasti na Eucharistii (FC 61). Ďalšia zmienka pojmu v tom istom bode pozýva k duchovnému životu pomocou Matky Cirkvi a „kresťanských rodín, domácich cirkvi“. V pastoračnej časti dokumentu narastá naliehavosť výpovede: „evanjelizácia bude závisieť od domácej cirkvi“ (FC 65). V poslednom použití pojmu pápež vyslovuje želanie, aby sa Matka Cirkvi stala „aj Matkou ‚domácej cirkvi‘“ (FC 86, tu znovu pojem v úvodzovkách).

Pri našom skúmaní ekleziologických vzťahov rodiny je podstatné pozorovanie v dokumente prepojenie rodiny na „veľkú Cirkev“. V uvedených citátoch však vidíme v preklade jasné rozlíšenie pravopisne: daný pojem sa píše v slovenčine malým písmenom, čo vyvoláva ekleziologickú otázku: ak je rodina Cirkev v malom, čo chce vyjadriť toto odlíšenie? Zámer pápeža sa zdá byť jasný, aby rodina precitla k svojej plnej zodpovednosti pre záležitosti Cirkvi v šírení a prehlbovaní kresťanskej viery.

Ján Pavol II. dáva praktické rady pre konkretizáciu účasti rodiny na každodennom živote Cirkvi, vďaka učeniu o troch úradoch Krista ku službe (liturgia, martyria, diakonia), aby „domáca Cirkev“ neostala len metafora. „Domáca Cirkev“ je program a vysoký ideál, ku ktorému je potrebná odvaha. Táto výzva môže pomôcť ku konkretizácii života viery v kresťanskej rodine, k uskutočňovaniu Božej lásky medzi ľuďmi, ktorá počíta s hriechnosťou a pozýva najmä k permanentnému zmiereniu v odpúšťaní.

Z ďalších predstaviteľov hierarchie v tejto súvislosti je zaujímavé spomenúť biskupa v diecéze Regensburg počas Koncilu a v pokoncilovej dobe (1962 – 1981). Fundamentálny teológ, dominikán

R. Graber konštatuje krízu viery v Európe, ktorú spája s rodinou, do ktorej vkladá veľkú nádej.¹¹ Vidí rodinu v paralele k pojmu „domáca Cirkev“, ktorý pripomenul Druhý vatikánsky koncil. „Domáca svätyňa“ sa vytvorí podľa neho vtedy, ak sú členovia rodiny spojení vo vzájomnej láske a modlia sa spoločne. Vo svojej knihe, ktorú venuje téme „domácej Cirkvi“, sa opiera o zmienky posledných pápežov, ktorí zažili Koncil, a v ich duchu buduje ďalej svoje úvahy o rodine.¹²

Biskup Graber spolu s Koncilom vyzdvihuje laický stav, ktorý v Božom ľuďe má tú istú dôstojnosť a povolanie k svätosti ako ostatné stavy. Koncil v jeho chápaní zdôrazňuje v konštitúcii o Cirkvi zároveň poslanie a zodpovednosť laikov, zjednotených s kňazmi v účasti na všeobecnom kňazstve, pričom obidve formy sú podriadené Kristovmu kňazstvu. Manželia a rodina tvoria základný prvok univerzálnej Cirkvi, ako aj spoločnosti. Posvätná dôstojnosť rodiny ju osvecuje zvnútra duchom lásky a šťastia, posilňuje v životných skúškach, dáva vedomie vlastného poslania, zmysel, múdrosť a kreativitu. Graber ponúka vo svojej publikácii o „domácej Cirkvi“ praktické pastorálne návrhy,¹³ ako ju konkretizovať v rodinách, preto je jeho príspevok k téme prínosný o to viac, že kreatívne vypracoval tému s rokom vydania 1980, ešte pred vznikom *Familiaris consortio* (november 1981).

¹¹ Ako príklad vnútornej sily v rodinách uvádza, že v Japonsku sa vyše dvesto rokov udržalo kresťanstvo počas prenasledovania bez kňazov a kostolov len vďaka rodinám. Porov. GRABER, R.: *Die Familie als Häusliches Heiligtum*. München : Schnell & Steiner Verlag, 1980, s. 9.

¹² Graber interpretuje, že podľa Jána XXIII. je rodina vystavená mnohým nebezpečenstvám. Pavol VI. v príhovore snúbencom 1975 v Equippe Notre Dame hovorí o „domácej Cirkvi“, odvolávajúc sa na Koncil. V apoštolskej exhortácii *Evangelii nuntiandi* o evanjelizácii sveta vyjadruje svoju vieru, že pre apoštolát laikov zohráva rodina dôležitú úlohu, má silný potenciál pre evanjelizáciu. Rodina, ktorá žije v takomto duchu, môže poslúžiť pre budovanie miestnej Cirkvi. Aj Ján Pavol I. sa zmienil vo svojom krátkom pontifikáte o „domácej svätyni“ Cirkvi, keď pozdravil rodiny a oceňoval ich ako miesto, kde dozrievajú kresťanské povolania. Porov. GRABER, *Die Familie als Häusliches Heiligtum*, s. 22 – 24.

¹³ Porov. GRABER, *Die Familie als Häusliches Heiligtum*, s. 47 – 92.

Z mimoeurópskeho prostredia možno uviesť Pastiersky list z novembra 1993 v USA („Follow the way of love“), ktorý povzbudzuje rodiny, aby vnímali svoj domov ako „domácu Cirkev“, pričom upozorňuje na ich neúplnosť v rámci veľkého spoločenstva Cirkvi.¹⁴ Communio-ekleziológia vedie malé celky do vzťahu s ďalšími spoločenstvami.

Ako ďalší príklad dostupnej literatúry iného rázu, napojenej na Učiteľský úrad Cirkvi, možno spomenúť, že projekt Pápežskej rady pre rodinu vyhotovil Lexikon, ktorý však tento výraz neobsahuje.¹⁵ Pri otázke o dogmatickej relevantnosti pojmu „domáca Cirkev“, ktorý sa uvádza vo všetkých cirkevných dokumentoch, ako aj príhovoroch pápežov zvyčajne v úvodzovkách na rozdiel od teologických tvrdení, možno konštatovať, že tu nejde o dogmatické jadro, ale o život viery, presnejšie o pastoračnú výzvu manželom k žitej viere. Po uvedených príkladoch z blízkej minulosti, ktoré prispeli ku rozšíreniu pojmu „domáca Cirkev“, je potrebné preskúmať jeho genézu počas diskusií na Koncile.

1.3. Dogmatické dejiny pojmu – genéza „domácej Cirkvi“ na Koncile

Takmer nebadane sa stal výraz „domáca Cirkev“ zaužívaný v Katolíckej cirkvi pre tradične chápanú rodinu: muž, žena, deti. Na otázku, kde a prečo sa objavil tento pojem v modernom slovníku, nie je všeobecne známe. Podľa textov Druhého vatikánskeho koncilu súvisí tento objav s menom talianskeho biskupa, ktorý však chcel dať prednosť patristickým výrazom „malá, resp. miniatúrna Cirkev“.

¹⁴ Porov. FAHEY, M. A.: Die Christliche Familie als Hauskirche im Zweiten Vatikanischen Konzil. In: *Concilium*. 1995, 4, s. 350.

¹⁵ *Lexikon Familie, hg. vom Päpstlichen Rat für die Familie*. Paderborn : Verlag Ferdinand Schoeningh, 2007.

Po otvorení Koncilu 11. októbra 1962 očakávali členovia právnej komisie (na jej čele bol kardinál Ottaviani), že schéma bude prijatá, avšak schéma bola predstavená až 1. decembra a po diskusii konciloví otcovia hlasovali za prepracovanie jej textu do septembra 1963. Biskup Pietro Fiordelli z Prato, angažovaný v hnutí za kresťanské rodiny, najviac inšpiroval pojem „Cirkvi v malom“ alebo „domácej Cirkvi“ pre rodinu. Ku konštitúcii *Lumen gentium* sa hlásil k slovu trikrát, z toho prvýkrát 5. decembra 1962, aby predstavil podstatné piliere rodinného života, ktoré boli v mnohých katolíckych rodinách zabudnuté. Kardinál Alfrink predsedal diskusii, ktorá mala byť zakrátko ukončená, aby chorý pápež Ján XXIII. mohol vo svojom čase zo svojho balkóna udeliť požehnanie. Fiordelli skrátil svoj vstup na podstatu, keďže Alfrink považoval tému rodiny za nesúvisiacu s momentálnou diskusiou: podľa neho práve manželstvo a rodina tvoria jadro cirkevného života, preto bol ochotný vyjadriť svoju intenciu písomne. V texte, ktorý potom dokumentoval diskusiu koncilových otcov, sa prvýkrát objavil pojem „domácej Cirkvi“ pre označenie rodiny.

Fiordelli argumentoval tým, že svetová Cirkev sa delí na nespočetné množstvo lokálnych cirkví a diecéz, ktoré však neznamenajú jej najmenšiu jednotku. Rodiny treba považovať za „*minusculae ecclesiae*“, pričom sa odvolával na Augustína a Chryzostoma.¹⁶

Fiordelli upozornil na to, že textový variant z roku 1962 síce obsahuje v 5. kapitole popis životného spôsobu podľa evanjeliových rád, avšak chýba tu doplnenie o stave kresťanského manželstva. Text v tejto fáze diskusií hovorí, že podľa príkladu cirkevných otcov možno kresťanskú rodinu nazývať „maličká Cirkev“, ktorá na základe Ef 5, 32 vyjadruje tajomstvo jednoty Krista s Cirkvou. Fiordelli v tomto vypracovanom texte dáva prednosť pojmu „*minuscula ecclesia*“ naproti „domácej Cirkvi“, avšak Koncil sa nakoniec rozhodol pre tento druhý.

¹⁶ Porov. FAHEY, Die Christliche Familie als Hauskirche im Zweiten Vatikanischen Konzil, s. 346 – 347.

1. RODINA A JEJ VZŤAHY SO SPOLOČENSTVOM

Na začiatku druhej sessie, 29. septembra 1963 dostali otcovia novú schému o Cirkvi s novými, žiadanými akcentmi. Bod 24 vtedy obsahoval „všeobecné kňazstvo, sensus fidei a charizmy veriacich“. „In hac velut Ecclesia domestica, parentes saepe sunt primi fidei praecones, quasi munus episcopale, ut ait Augustinus, exercent, et sacras etiam vocationes Deo dante fovent.“ (V akoby domácej Cirkvi sú rodičia často prví ohlasovatelia viery a vykonávajú funkciu podobnú biskupovi, ako hovorí Augustín¹⁷, a spravujú sväté povolania, ktoré Boh uzná za vhodné dávať.) Fahey uvádza, že Augustín v citovanom texte vyzýva otcov rodín: „Agite vecem nostram in domibus vestris. Episcopus inde appellatus est, quia superintendit, quia intendo curat.“ (Zaujmite naše miesto vo vašich domoch. Hlava rodiny sa nazýva „biskupom“ preto, že vykonáva dozor a starostlivosť načúvaním.) Fiordelli prosil o slovo ešte raz 17. októbra 1963 ako jeden zo sedemnástich rečníkov ku vtedajšej 3. kapitole „O Božom ľude a zvlášť o laikoch“, pričom sa otcovia potom rozhodli rozdeliť túto kapitolu na dve časti: Boží ľud priradili k druhej kapitole, laikov ku štvrtej. Fiordelli zdôraznil potrebu vyzdvihnúť miestne alebo partikulárne Cirkvi. Z jeho prejavu sa dostala veta takmer doslova do konečného textu konštitúcie: „Ecclesia vero universalis articulatur in ecclesias particulares.“ (Univerzálna Cirkev sa vyjadruje v jednotlivých partikulárnych.)

Na základe toho komentoval vzťah medzi Cirkvou a rodinou nasledovne: „Unde, exemplum SS. Patrum secuti, tum ex Oriente tum ex Occidente, iure merito, uti innuit schema, familiam christianam veluti parvam ecclesiam vocare possumus et debemus, in se habentem communicationem mysterii unitatis et amoris inter Christum et Ecclesiam.“ (... kresťanská rodina by sa mala popisovať podobne ako malá Cirkev, ktorá vyjadruje tajomstvo jednoty a lásky medzi Kristom a Cirkvou.) Fiordelli vyjadril ďalej obavy z formulácie, že otec zastáva zodpovednosť biskupa v rodine – s čím súhlasili aj iní,

¹⁷ Text tu cituje komentár Augustína v Serm, 94, PL 38, 580n, cirkevní otcovia cit. v tomto odseku podľa: FAHEY, Die Christliche Familie als Hauskirche im Zweiten Vatikanischen Konzil, s. 346 – 347.

lebo z konečnej verzie textu to bolo vyčiarknuté. Okrem toho chcel dosiahnuť, aby sa nepoužila formulácia „in hac veluti domestica Ecclesia“, ale napriek jeho oponovaniu sa pojem použil. Jeho námietka bola, že zrejme je tento výraz pavlovského pôvodu – ktorý sa necituje – a práve tam mal svojský historický kontext, úplne odlišný od diskusie dnešnej situácie. Z toho dôvodu navrhol Fiordelli „malú Cirkev“ namiesto „domácej“ a odvolal sa na J. Chryzostoma (PG 62, 143 a PG 62, 459) s jeho pojmom „oikia“ – rodinná domácnosť, čo evokuje „malú Cirkev“ – „ekklezia mikra“.

Cesta ku konečnej verzii textu sa viaže na tretie zasadnutie. V tretej sessii, 17. septembra 1964, ako aj 18. prebiehalo hlasovanie o revidovaných častiach schémy o Cirkvi, ktoré majú v dnešnom texte *Lumen gentium* čísla bodov 9 – 12. O úlohe rodičov v rodine sa popisuje v „domácej Cirkvi“: „In hac velut Ecclesia domestica parentes verbo et exemplo sint pro filiis suis primi fidei praecones, et vocationem unicuique propriam, sacram vero peculiari cura, foveant oportet.“ (V takej akoby domácej Cirkvi majú rodičia byť slovom a príkladom pre svoje deti prví ohlasovatelia viery, majú podporovať ich vlastné povolanie, zvlášť duchovné so špeciálnou starostlivosťou.) Pod duchovným povolaním vtedy rozumeli kňazstvo alebo rehoľné povolanie. Pravdepodobne mysleli otcovia vtedy na citát Chryzostoma, ktorý uviedol Fiordelli (PG 54, 607, In: Gen. Kap 6, par. 2: „ekkleesian poieson sou ten oikian“ – „urob zo svojho domu kostol“) a Augustína (PL 40, 450, De bono viduitatis, 29): „Deinde obsecro vos per illum a quo et hoc domum acceptistis, et huius domni praemia speratis, ut me quoque orationibus vestris memineritis inserere cum tota domestica vestra ecclesia.“ (Na záver vás prosím u toho, od koho ste dostali aj tento dar a od koho dúfate v prisľúbenie tohto daru, aby ste na to mysleli, zahrnúť ma do modlitieb, ktoré konáte s celým spoločenstvom vo vašom dome.)¹⁸ Po sledovaní dogmatického vývinu vzniku a prijatia pojmu počas Koncilu

¹⁸ Porov. FAHEY, Die Christliche Familie als Hauskirche im Zweiten Vatikanischen Konzil, s. 348 – 351.

uvedieme krátky pohľad na LG 11 a AA 11 s pokoncilovými komentármi, z ktorých možno poukázať na stupeň jeho dôležitosti.

1.3.1. Odraz pojmu v *Lumen gentium* a *Apostolicam actuositatem* v teologickom prehĺbení

Pripomenieme si, že v časti o všeobecnom kňazstve je zaradená veta: „V rodine, ktorú možno nazvať domácou cirkvou, majú byť rodičia slovom a príkladom prvými hlásateľmi viery pre svoje deti a majú pesťovať povolanie vlastné každému z nich a s osobitnou starostlivosťou duchovné povolanie“¹⁹ (LG 11). Dôkladný komentár k dokumentom Druhého vatikánskeho koncilu sa zmieňuje k tomu v krátkosti, keď hovorí, že rodina je označovaná ako „domáca Cirkev“, čo zároveň obsahuje jej službu v Cirkvi. Tieto úkony odzrkadľujú rôznorodosť povolaní v živote spoločenstva v rámci kňazského charakteru celého Božieho ľudu a jednotlivcov ako údy spoločenstva.²⁰

V dekréte O apoštoláte laikov – *Apostolicam actuositatem* 11 je formulácia s iným akcentom: „Rodina dostala od Boha aj to poslanie, aby bola základnou vitálnou bunkou spoločnosti. Toto poslanie splní, ak sa vzájomnou láskou svojich členov a spoločnou modlitbou prejaví ako domáca svätýňa Cirkvi; ak sa zapojí do liturgického života Cirkvi; a napokon ak bude usilovne preukazovať pohostinstvo a napomáhať spravodlivosť a iné dobré skutky v prospech všetkých bratov, ktorí potrebujú pomoc. (...) adoptovať opustené deti; láska-vo prijímať pocestných; pomáhať pri vedení škôl; pomáhať mládeži radou i materiálne; pomáhať snúbencom lepšie sa pripraviť na manželstvo; spolupracovať pri vyučovaní katechizmu; podporovať manželov a rodiny, ktoré sú hmotne alebo mravne ohrozené; zabezpečiť starcom nielen to, čo potrebujú, ale aj primeranú účasť na plodoch

¹⁹ Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu, s. 73.

²⁰ Porov. *Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen, lateinisch und deutsch. Kommentare, Teil I.* Freiburg : Herder, 1966, s. 187 – 189.

hospodárskeho rozvoja.“²¹ Komentár k dokumentom Koncilu na tomto mieste zdôrazňuje, že apoštolát rodiny ďaleko presahuje samotnú rodinu. Otvorenosťou pre hostí a voči tým, ktorí potrebujú pomoc, má byť rodina skutočnou svätyňou, posvätným miestom stretania, lásky, oddanosti a zjednotenia s Bohom. To vyžaduje, aby rodina prekonala uzavretú mentalitu malomeštiackeho „my home is my castle“.²² Prehlbujúci komentár textu jasne vyjadruje nárok otvorenosti rodiny pre veľké spoločenstvo Cirkvi ako cestu, ktorá má v rodine uskutočniť stávanie sa svätyňou. Jej základ je zakotvený v tajomnej vydanosti Krista svojej Neveste (Ef 5, 12). Komentár navrhuje tiež rôzne formy vzdelávania pre rodiny, aby mohli vykonať vymenované služby voči Cirkvi. Veľký nárok je výzva pre aktívny kresťanský život v prekonávaní egoizmu službami milosrdenstva mimo rodiny.

1.3.2. Cirkevný otec Chryzostom o „domácej Cirkvi“

Videli sme, že genéza pojmu na Druhom vatikánskom koncile bola diskutovaná s odkazom najmä na cirkevného otca Jána Chryzostoma. Aj mnohé ďalšie publikácie, ktoré sa venujú téme „domácej Cirkvi“, sa odvolávajú na Jána Zlatoústeho, napr. aj biskup Graber, podľa ktorého Chryzostom nabáda svojich poslucháčov, aby po príchode domov nepripravili na stôl len pokrmy, ale aj duchovný stôl s nábožnými rozhovormi, pretože tak urobia zo svojho domu kostol. Cirkevný otec sa niekoľko dní neskôr vracia k týmto poslucháčom a presvedča sa, že s radosťou jeho slová poslúchli.²³ Graber interpretuje text optimisticky, pretože vidí pozitívnu možnosť vytvoriť z domovov svätyňu – pochopiteľne s pastoračným úmyslom,

²¹ *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, s. 443.

²² Porov. *Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen, lateinisch und deutsch. Kommentare, Teil II*. Freiburg : Herder, 1967, s. 641.

²³ Porov. GRABER, *Die Familie als Häusliches Heiligtum*, s. 29.

aby okolo farností bolo množstvo rodinných svätých. Chr. Jacob uvádza dramatickejší kontext úryvku:

Citát, na ktorý sa odvolávajú dokumenty, má špecifický kontext: Chryzostom dohovára ľuďom, ktorí sa chcú dať pokrstiť, ale ešte váhajú a odkladajú to, a v skutočnosti odkladajú svoje vnútorné obrátenie, nielen krst, ktorý má vyjadriť zmenu ich života. Ak sa títo ľudia vyhovávajú na strach z náhlej a nepredvídanej smrti, Chryzostom im kladie do opozície tých, ktorí sa zriekajú zlého, preto sú v pokoji a rastú v cnostiach.²⁴ Tých, ktorí naďalej uvádzajú výhovorky, vyzýva, aby mysleli na krátke trvanie pozemského života vo svetle zaslúbenej večnosti a kladie im otázku, či to nie sú stále tie nemierne oslavy, obedy, prostitútky, divadlo, záležitosti, ktorých sa zúčastňujú. Pýta sa, dokedy ich ešte chcú milovať, ako keby mali nejakú skutočnú cenu.²⁵ Ak niekto žije takýmto hodnotám, premení podľa Chryzostoma svoj dom na divadlo, ako na to upozorňuje prorok Izaiáš (porov. 5, 11n) a Amos (porov. 6, 5n). Naproti tomu má kresťan urobiť zo svojho domu kostol a žalmami a chválospevmi pozvať Krista. Tak sa stane jeho dom nehom – nie preto, že by zmenil múry alebo základy, ale preto, že pozval Boha k svojmu stolu.²⁶ V odkazoch na Chryzostoma sa väčšinou stráca dramatický kontext naliehavého obrátenia, čo odoberá pojmu „domáca Cirkev“ vnútorné napätie, pretože pôsobí ako konštatovanie o rodine. Preto je vhodné ho obohatiť týmto pozadím intencie cirkevného otca, čo dodáva „domácej Cirkvi“ silnejšiu dynamiku.

Po spätnom chode smerom k prameňom vzniku obnovenia „domácej Cirkvi“ po patristickom odkaze preskúmame napokon biblické základy neskorších odkazov a ich oprávnenosť.

²⁴ Porov. JACOB, CH.: *Das geistige Theater. Ästhetik und Moral bei Johannes Chrysostomus*. Münster : Aschendorff Verlag, 2010, s. 44.

²⁵ Porov. CHRYSOSTOMUS: *In epist. II ad Cor. arg. et hom XXII*, 3 (PG 61: 552 A).

²⁶ Porov. CHRYSOSTOMUS: *Expos. in psalmum XLI*, 2 (PG 55).

1.4. Biblický základ pojmu?

Na úvod nášho biblického pojmu rodiny možno poznamenať, že latinské slovo „familia“ v pôvodnom chápaní neznamená dnešnú úzku rodinu, obmedzenú na dve generácie.²⁷ Svedectvo Nového zákona obsahuje viaceré miesta, z ktorých vyplýva, že kresťanské spoločenstvá sa stretávali v súkromných domoch, aby tam slávlili Eucharistiu, bohoslužbu. Súkromné domy boli až do 3. storočia riadnym miestom stretania kresťanov, preto možno ranokresťanské spoločenstvá nazývať ako „domáce“.

Biblista Lohfink uvádza v Novom zákone štyri miesta, ktoré hovoria explicitne o „domácej Cirkvi“. Všetky sú Pavlovské a týkajú sa troch „domácich“ spoločenstiev: sú to Priska a Aquila (porov. Rim 16, 5; 1 Kor 16, 19) a Filemon (porov. Flm 2), ako aj Nymfa (porov. Kol 4, 15). V žiadnom z týchto textov nemožno nájsť odkaz tým smerom, že by tu išlo o ich rodiny (he kat oikon ekklesia). Kontext textov poukazuje na spoločenstvá, ktoré sa stretávali pravidelne v domoch spomínaných osôb (Priska a Aquila, Filemon a Nymfa). Mohlo to zahŕňať zároveň napr. Filemonovu rodinu ako jadro spoločenstva, ale ju iste ďaleko prekračovalo.²⁸

Graber vidí pohostinnosť ako koreň pre vývin miestnych Cirkví, v ktorom sa jasne prejavuje univerzálny charakter Kristovej Cirkvi. Uvádza k tomu príklad, že Priscilla a Aquila mali tú česť, že apoštol Pavol bol u nich – v miestnej Cirkvi – hosť (porov. 1 Kor 16, 19, Rim 16, 5). Preto Pavol vo svojich listoch v pozdravoch dôrazne spomína nielen konkrétne mená osôb, ale pripája k nim aj širšie spoločenstvo, ktoré k nim patrí a žije vo viere.²⁹

²⁷ Porov. KRÁLIK, L.: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, 2015, s. 157. Neznamená však len rozsiahle príbuzenstvo, ale mieni aj služobníctvo a otrokov. Etymologický slovník uvádza pojem „familia“ od slova famulus: sluha, služobník, otrok. Neskôr sa význam preniesol na celé spoločenstvo.

²⁸ Porov. LOHFINK, G.: Die Christliche Familie – eine Hauskirche? In: *Theologische Quartalschrift*. 1983, 3, s. 227 – 229.

²⁹ Porov. GRABER, *Die Familie als Häusliches Heiligtum*, s. 28.

Biskup K. Küng dopĺňa tieto miesta ďalšími príkladmi. Korneľius bol uznávaný pohan, veriaci v Boha. Zhromaždil vo svojom dome príbuzných a priateľov, pretože mali záujem vypočuť si apoštola Petra. Bola to dôležitá udalosť, lebo sa dali pokrstiť a stali sa kresťanmi, čo otvorilo novú perspektívu pre šírenie evanjelia: odvtedy mohli byť pokrstení aj pohania. Pravdepodobne sa tu vytvorila „domáca Cirkev“, ktorá sa neohraničovala len na rodinu v úzkom slova zmysle. Dá sa predpokladať, že dom stotníka sa stal podstatným bodom pre väčší počet kresťanov, aj apoštolov.

V Skutkoch apoštolov možno nájsť na viacerých miestach odkazy na vznik takýchto „domácich Cirkví“. Keď bol Peter vyslobodený zo žalára v Jeruzaleme a zobudil sa, išiel do domu Márie, Jánovej matky, kde boli viacerí zhromaždení a modlili sa (porov. Sk 12, 12). Vo Filipách spomínajú Skutki apoštolov Lýdiu (porov. 16, 14n). Pozorne počúvala Pavlove slová. Ona a všetci, ktorí patrili k jej domu, boli pokrstení a vyslovila pozvanie, aby ostali v jej dome, ak sú presvedčení o jej viere.

Aquila a Priscilla mali v Ríme zvlášť významný dom. Keď boli odtiaľ vyhnaní, usadili sa v Korinte, kde prijali do svojho domu aj Pavla počas jeho misijnej aktivity. Mohol tam zarábať peniaze na svoje živobytie ako výrobca stanov. O týchto manželoch sa traduje, že vyučovali aj Apolla vo viere. Ich dom sa javí ako centrum kresťanského života.

Počas dvojročného pobytu v Ríme býval Pavol s vojakom, ktorý ho pozoroval, v prenajatom byte, kam prichádzalo mnoho ľudí. Tu vykonával svoju misijnú činnosť a tento dom bol v istom zmysle „domáca Cirkev“. V Ríme boli viaceré kostoly vybudované na miestach, kde boli predtým kresťanské zhromaždenia pre modlitbu a slávenie liturgie, ako napr. San Clemente.

V prvých storočiach sa teda kresťania schádzali po súkromných domoch rodín. Ich stretnutia „Domovej Cirkvi“ prekračovali rodinu, aj viacgeneračnú, boli sociálne otvorené. Apoštoli a ich nasledovníci boli súčasťou týchto stretnaní pri Eucharistii a modlitbe,³⁰ uvádza biskup Küng.

³⁰ Porov. BISCHOF KÜNG, K.: Häuser, die die Welt Verändern. In: *Glaube und Kirche in Zeiten des Umbruchs: Festschrift für Josef Kreiml*. Regensburg : Pustet, 2018, s. 643 – 655.

Aj Graber jasne zastáva názor, ktorý kriticky vyjadruje biblista Lohfink ohľadne pojmu „domáca Cirkev“, že dnešný pojem uzavretej rodiny tomu nezodpovedá a vždy prekračuje pokrvné zväzky smerom na ekleziálne.³¹

Podľa Pavlovej teológie sa zdá byť úplne nemysliteľné nazvať nejakú kresťanskú skupinu „ekklesia“, ak sa u nej neslávila Eucharistia, ktorá však ani v ranokresťanskej dobe ani neskôr nebola záležitosťou rodiny, ale spoločenstiev, aj keď slávená v domoch (porov. Sk 2, 46). Lohfink pripomína v prípade, že niekto nazýva rodinu „domáca Cirkev“, nepochopenie základov novozákonnej ekleziológie, pretože totiž „Cirkev“ vzniká tam, kde ľudí spája nie telo a krv, ale Božie vyvolenie, vôľa Boha, ktorý si vytvára svoj nový ľud proti všetkým hraniciam rodiny, rodu, národa a práve panujúcej spoločnosti. Početné výroky evanjelií, ktoré kritizujú rodinu (porov. Mk 3, 31-35; Lk 9, 57-62 a 14, 25), hovoria nielen o osobnom osude Ježiša, ale chcú osloviť spoločenstvo učeníkov a konštituuujú ich okolo Ježiša. V spoločenstve učeníkov opustili dom, bratov, sestry, matku, otca a deti a už teraz za to dostali stonásobne domy, bratov, sestry, matky a deti (porov. Mk 10, 28-30). Spoločenstvá po Veľkej noci brali vážne Ježišov evanjeliový program, keď v bratskom duchu *communio* boli pohostinní a prijímajúci voči kresťanom, ktorí boli na cestách, alebo keď stávali na rovnakú úroveň sociálne nižšie postavených otrokov so svojím spoločenstvom. Práve domáce spoločenstvá (Cirkevi) boli tým miestom, kde sa lámali sociologické, etnické a náboženské rozdiely a bariéry medzi Židmi a pohanmi, slobodnými a otrokmi, mužmi a ženami, vzdelanými a nevzdelanými (porov. Gal 3, 27) a vyrovnávali sa smerom od Krista a vzhľadom naňho ako Pána (porov. 1 Kor 1, 36n; 12, 12n). Práve domáce spoločenstvá boli miesta, kde rôznorodé Kristovo Telo sa formovalo skrze slávenie Eucharistie do spoločenstva zmierených. Ak sa dnešné privatizované chápanie malej rodiny označuje ako „domáca Cirkev“, svedčí to preňho o nepochopení Nového zákona. Úmysel pápežov a biskupov v pastoračnom

³¹ Porov. GRABER, *Die Familie als Häusliches Heiligtum*, s. 28.

zmysle, ktorí vyzývajú rodiny ku kresťanskej aktivite, považuje za pochopiteľný: k domácej modlitbe, k rozhovoru o viere, k vyučovaniu detí o viere, k spoločnému prijímaniu sviatostí atď. Predsa napriek úsiliu mnohých rodičov v „domácej Cirkvi“ ich deti strácajú vieru, a to práve preto, že v momente opustenia rodinného spoločenstva, ak sa chceli ďalej orientovať, na novom mieste bydliska nenašli veriace spoločenstvo a príkladný život.³² Svojím chápaním Lohfink de facto ozrejmuje postoj Koncilu, ktorý – ako sme mohli vidieť v komentári k dokumentom – má úmysel obnoviť rodinu z vnútra.

O ďalšom vývine sa zmieňuje Küng, že po milánskom edikte už nebolo nutné stretávať sa v súkromných domoch, narástol počet veriacich, vybudovali sa kostoly, kde sa konala organizovaná katechéza. Cirkevní otcovia tej doby – Ján Zlatoústý alebo Augustín – odkazujú na zodpovednú úlohu otcov v kresťanských rodinách. V nasledujúcich storočiach pojem domácej Cirkvi nebol zaužívaný, až Druhý vatikánsky koncil ho oživil.³³ V pastoračnej praxi sa však používa v inom zmysle: chápe sa ako úzka rodina na povzbudenie ich života viery. Koncil chcel zdôrazniť, že všetci pokrstení majú nielen možnosť každodenne žiť svoju vieru, ale všetci birmovaní majú účasť na zodpovednosti za svedectvo a evanjelizáciu sveta. Na spoločnom poslaní Cirkvi majú všetci veriaci, nielen hierarchia, spolupracovať. Nové použitie pojmu bola odpoveď na výzvu doby a malo iste za cieľ oživenie viery v sekulárnej spoločnosti. Navyše v krajinách prenasledovania môže byť rodina vhodným miestom odovzdávania viery.

1.5 Medzibilancia

Koncept „domácej Cirkvi“ obnovuje chápanie manželstva a rodiny naproti tridentskému chápaniu v zmysle jednostranného dôra-

³² Porov. LOHFINK, Die Christliche Familie – eine Hauskirche?, s. 228.

³³ Porov. KÜNG, Häuser, die die Welt Verändern, s. 645.

zu právneho zväzku. Aj deti majú účasť na sviatostnej realite svojich rodičov, čo ich posväcuje a umožňuje im vnímať a aktívne uskutočňovať poslanie Cirkvi skrze službu pohostinstva. Týmto pojmom vzniká aj ekleziologická otázka vzťahu „domácej“ a univerzálnej, lokálnej Cirkvi a farnosti – ich participácia a prienik. Pomerne častý výskyt pojmu „domáca Cirkev“ podľa učenia Cirkvi vyjadruje deziderát, ideálny cieľ, túžbu, ktorá má pripomínať sviatostnú milosť, darovanú kresťanskej rodine.

Z prostredia mimo Katolíckej cirkvi Lohfink poznamenáva, že výraz „domáca Cirkev“ existuje aj v americkom protestantskom prostredí. Tieto spoločenstvá majú slúžiť k duchovnej obnove, nie sú to však jednotlivé rodiny, ale širšie spoločenstvá. Aj to nás nabáda, aby sme v Katolíckej cirkvi nepoužívali túto realitu v inom význame, pretože nás k tomu vedie nielen pôvodný biblický význam, ale aj interkonfesiónálne chápanie pojmu. Napokon predovšetkým ekleziologická kvalita pojmu v širšom význame spoločenstiev ako *communio* – otvorených rodín a veriacich odlišného povolania a stavu – si vyžaduje spresnenie chápania.³⁴

Heslovité, zjednodušené použitie (Koncilom) objaveného pojmu „domáca Cirkev“ ako synonyma pre rodinu, s chýbajúcim biblickým napojením na pozadie, ho skôr vyprázdňuje, chýba mu dynamický potenciál pre obnovu rodín. Jeho odkaz je predovšetkým pastorálny, preto potrebuje o to viac kontextuálne prepojenie na *communio* univerzálnej Cirkvi, aby sa domáca Cirkev neuzavrela do seba. Aktuálny problém pojmu spočíva v častom výskyte dnešných neúplných rodín, ktoré tento pojem nezachytáva. Model, v ktorom sa duchovne môžu nájsť aj neúplné, zranené rodiny, je spoločenstvo rozšírené na Najsvätejšiu Trojicu, ktorá je pôvodom každého ľudského vzťahu, aj zranenej rodiny, ktorú Boh prijíma.

³⁴ Porov. LOHFINK, Die Christliche Familie – eine Hauskirche?, s. 229.

1.6. Vzťahy rodiny v Trojici

Spätnou chronológiou sme sa pokúsili ekleziologicky argumentovať pre rozšírenie úzkych hraníc najmenšej bunky, rodiny. Okrem ľudských vzťahov vzájomného prenikania s „veľkou Cirkvou“ ukotvíme rodinu v trinitárnych vzťahoch.

Každá trinitárna analógia rodiny je možná len v zmysle učenia Cirkvi o podobnosti stvorenia so svojim Stvoriteľom (DS 806), podľa čoho sa prejavuje každá podobnosť v medziach ešte väčšej nepodobnosti. Na človeku ako Božom obraze síce možno niečo spoznať o Bohu, ale Boh ostáva vždy nekonečne väčší, ktorý prebýva v neprístupnom svetle (porov. 1 Tim 6, 16). Tieto kvalitatívne hranice a pravidlá analógie musíme vždy rešpektovať, najmä tam, kde sa v Písme Bohu pripisujú špecificky vlastnosti niektorého pohlavia. Boh je duch (porov. Jn 4, 24), preto prekračuje aj všetky vlastnosti, ktoré zvykneme pripisovať mužom alebo ženám.

V tradícii cirkevných otcov má táto predstava korene v pripisovaní určitých skutočností osobám v Trojici. Najmä sýrska a arménska Cirkev má výpovede o Duchu Svätom a Tešiteľovi ako o matke – z jej lona sa rodí k novému životu každý pokrstený. Tu možno nájsť aj Trojicu ako obraz ľudskej rodiny (na základe pôvodnej rodiny Adam, Eva, Set).³⁵

U otcov sú paralely osôb prvotnej rodiny s osobami v Trojici premenlivé, nie stabilné. Tak pripisuje napr. Gregor Naziánsky Evu Synovi, a Seta – pretože vyšiel z Adama a z Evy – Duchu Svätému. Efrém to predstavuje však inak: Eva zodpovedá Duchu. Táto skutočnosť zohrala úlohu v tom, prečo Augustín odmietal analógiu rodiny a Trojice, keďže sa mu zdala byť príliš nebezpečná zámena trojičného tajomstva s pohanskými hierogámiami. Okrem toho mala v jeho teológii sotva miesto predstava ženského v Bohu, o to viac, že jeho trinitárna teológia zdôrazňovala jednotu.

³⁵ Porov. GRESHAKE, G.: *Der Dreieine Gott. Eine Trinitarische Theologie*. Freiburg : Herder, 2001, s. 261 – 262.

Predsa možno hovoriť v tom čase už o určitých úvahách teológov o „materskej roli“ Ducha ako nadprirodzenom princípe plodnosti. Inak vidí materskú rolu Anzelm, totiž v Ježišovi Kristovi. V scholastike má prirovnanie rodiny k Trojici ešte určité miesto, ale nastáva zmätok (ako keby Set vychádzal ontologicky „neskôr“ z Adama a Evy); nastali aj príliš biologické predstavy pri vytváraní analógie s Trojicou.³⁶ S Tomášom Akvinským (1225 – 1274) skončila pohlavne diferencovaná trojičná analógia rodiny. Pred ním, v ranej scholastike Richard od sv. Viktora (1110 – 1173) ešte tematizuje trojičnú analógiu pre rodinu v takom zmysle, že analyzuje vzťahy a vychádzania v Bohu. Richard skúma rodinné vzťahy na základe vychádzaní a poznamenáva, že Eva vyšla z Adama, ale nie prirodzenou aktivitou, preto nie je Adamova dcéra. Otcovstvo u Boha a človeka sa podľa neho nedá porovnať, pretože podobný proces v ľudskej prirodzenosti nie je možný. Boh Otec nevychádza z nikoho a Syn pochádza jedine z neho.³⁷

Jeho trojičná teológia je predovšetkým v tom významná pre tému manželstva a rodiny, že dokazuje nutnosť Trojice v Bohu láskou, ktorá je dokonalá len vtedy, ak sa dvaja podelia o všetko s tretou osobou – inak by žili v egoizme. Tento princíp platí nielen pre vlastné alebo adoptované deti v rodine, ale práve aj pre ekleziálne zväzky mimo nej.

Človek stvorený na Boží obraz umožňuje uvažovať o analógii medzi Stvoriteľom a stvorením, hoci s vedomím ešte väčšej nepodobnosti. Pri analógii sa postupuje od človeka k Bohu, od známej skúsenosti k neviditeľnej Božej bytosti. Hans Urs von Balthasar navrhuje opačný, katalogický postup: pozeráť na stvorenie z perspektívy zhora, podľa poznania zjavenej Božej skutočnosti.³⁸ V tejto hermeneutike sa poznáva prvý Adam vo svetle druhého Adama. Len

³⁶ Porov. GRESHAKE, *Der Dreieine Gott. Eine Trinitarische Theologie*, s. 262 – 263.

³⁷ Porov. RICHARD VON SANKT-VICTOR: *Die Dreieinigkeit*. Einsiedeln : Benzinger, 2002, s. 153 – 154.

³⁸ Porov. *Theologie II. Wahrheit Gottes*. Einsiedeln : Benzinger, 1985, s. 159 – 200.

v tajomstve inkarnovaného Slova je možné poznať pravú identitu človeka (porov. GS 22).

Odkazy na trinitárnu analógiu nájdeme aj u Ján Pavla II. Vo svojom príhovore v Mexiku 1979³⁹ odporúča uvedomiť si, že Boh nie je osamotený, ale je rodina, pretože nesie v sebe otcovstvo a jeho bytosti zodpovedajúcu lásku, Ducha Svätého.

Vo svetle Nového zákona je možné vnímať model rodiny v Bohu, v trojjedinom tajomstve jeho života, píše Ján Pavol II. v Liste rodinám⁴⁰ (porov. bod 6). Trinitárny priestor „my“ sa ujasňuje skrze Ježiša Krista a jeho vzťah lásky s Otcom, v jednote Ducha Svätého. Analógiu rodiny s trinitárnym tajomstvom uvádza vo svojom personalistickom chápaní aj Ján Pavol II., keď spomína *communio personarum* (List rodinám 8). Túto myšlienku potvrdzuje v apoštolskom liste *Familiaris consortio* na základe toho, že človek bol stvorený na Boží obraz.

Pre trinitárnu analógiu rodiny je vhodný personálny aspekt. Boh je jednota troch osôb v dokonalom spoločenstve lásky. Podľa princípu analógie patrí k reflexii aj ten aspekt, že nielen jednota Trojice prevyšuje jednotu v rodine, ale už samotný pojem osoby nemožno bez napätia uplatniť tak na človeka, ako na Boha. Definícia osoby, ktorú vytvoril Boethius, platí pre človeka ako individuum: „*rationalis naturae individua substantia*“⁴¹. Boh je však iným spôsobom v troch osobách, pretože nie je ohraničený a nekonečne ju transcenduje. Preto Richard od sv. Viktora vyslovil voči tejto definícii svoju kritiku a sponchybil, či ju možno uplatniť na Boha.⁴²

³⁹ Porov. *Meeting with Representatives of the Catholic Organizations of Mexico. Address of His Holiness John Paul II.* Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1979/january/documents/hf_jp-ii_spe_19790129_messico-org-cattoliche.html (14.10.2019).

⁴⁰ Porov. *Brief Papst Johannes Pauls II. an Die Familien. 1994 – Jahr der Familie.* Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de/letters/1994/documents/hf_jp-ii_let_02021994_families.html (14.10.2019).

⁴¹ BOETHIUS: *Liber de persona et duabus naturis* 3 (PL 64, 1343).

⁴² Porov. RICHARD VON SANKT-VICTOR, *Die Dreieinigkeit.* Einsiedeln, s. 138.

Trinitárna perichoréza, vzájomné prenikanie osôb v láske sa odzrkadľuje vo vzájomnej oddanosti osôb v manželstve, v rodine a uskutočňuje sa v procesuálnom raste. V katalogickom pohľade zjavuje rodina centrálny moment trinitárneho života v plodnosti lásky, a to nielen z hľadiska potomstva, ale aj v duchovnom zmysle. Boží príkaz kultivácie a starostlivosti o stvorenstvo dáva účasť manželom, rodine na Božej kreativite.

Zraneným rodinám, ktoré stratili niektorého svojho člena rozvojom alebo neverou, alebo smrťou dieťaťa, možno otvoriť perspektívu k povzbudeniu touto analógiou. Dôvera v milujúceho trojediného Boha, ktorý prijíma človeka v každej situácii a uzdravuje vnútornú bolesť odlúčenia, ich môže pozdvihnúť k novej nádeji.

Zhrnutie

Vychádzajúc zo súčasnosti, sme sledovali cestu k prameňom obnovenia pojmu „domáca Cirkev“ vzhľadom na ekleziálne vzťahy rodiny. Pojem sa javí podľa jeho výskytu v cirkevných dokumentoch najčastejšie ako synonymum rodiny. Podľa biblického svedectva sme uviedli pôvodný kontext pojmu, ktorý kladie dôraz na ekleziálne vzťahy, ktoré sú darované, nie z mäsa a krvi. Pokúsili sme sa poukázať na potrebu dynamizácie pojmu v zmysle procesuálneho deziderátu naproti jej jednoznačnému označeniu ako „domáca Cirkev“, k čomu patrí aj nutnosť prepojenia rodiny na vzťahy mimo nej, aby ako súčasť znaku spásy aj ona poukazovala na toho, ktorý je väčší. Rodina je povolaná svoju ekleziálnu znakovosť žiť konkrétne v kvalite sviatosti, s vedomím svojho zväzku, ukrytom v milujúcich, perichoretických vzťahoch Trojice, prijatá do dokonalého spoločenstva lásky. Communio Trojice môže uzdraviť aj rozbité, zranené, neúplné rodiny, ktoré môžu žiť „domácu Cirkev“ len v túžbe po plnosti.

Po pohľade na manželstvo ako sviatosť môže byť pojem „domácej Cirkvi“ chápaný v zmysle pastoračnej výzvy a povzbudenía pre

rodiny. Avšak rekurs na biblický pojem poukazuje na jeho širšie súvislosti v spoločenstve Cirkvi, bez ktorých sa nemôže ekzeziologicky zakotviť vo vzťahoch, ktoré si človek nevyberá sám podľa sympatie. Napokon potrebuje „malá Cirkev“ chápať svoj základ, pôvod a naplnenie vo vzťahoch trinitárneho Stvoriteľa, Spasiteľa a Posvätimeľa vo vzájomnom prepojení s rodinou.

Bibliografia

- Benedikt XVI in der Kathedrale. Dostupné online: http://www.catedraldevalencia.es/de/historia-de-la-catedral_benedicto-xvi.php (14.10.2019).
- BALTHASAR, H. U. von: *Theologik II. Wahrheit Gottes*. Einsiedeln : Johannes, 1985.
- BISCHOF KÜNG, K.: Häuser, die die Welt Verändern. In: *Glaube und Kirche in Zeiten des Umbruchs: Festschrift für Josef Kreiml*. Regensburg : Pustet, 2018.
- BOETHIUS: *Liber de persona et duabus naturis* 3 (PL 64, 1343). *Brief Papst Johannes Pauls II. an Die Familien. 1994 – Jahr der Familie*. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de/letters/1994/documents/hf_jp-ii_let_02021994_families.html (14.10.2019).
- CHRYSOSTOMUS: *In epist. II ad Cor. arg. et hom XXII*, 3 (PG 61: 552 A).
- CHRYSOSTOMUS: *Expos. in psalmum XLI*, 2 (PG 55). *Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen, lateinisch und deutsch. Kommentare, Teil I*. Freiburg : Herder, 1966.
- Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen, lateinisch und deutsch. Kommentare, Teil II*. Freiburg : Herder, 1967.
- Dokumente Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava : SSV, 2008. ISBN 978-80-7162-738-8

- FAHEY, M. A.: Die Christliche Familie als Hauskirche im Zweiten Vatikanischen Konzil. In: *Concilium*, 1995, 4.
- GRABER, R.: *Die Familie als Häusliches Heiligtum*. München : Schnell & Steiner Verlag, 1980.
- GRESHAKE, G.: *Der Dreieine Gott. Eine Trinitarische Theologie*. Freiburg : Herder, 2001.
- JACOB, CH.: *Das geistige Theater. Ästhetik und Moral bei Johannes Chrysostomus*. Münster : Aschendorff Verlag, 2010.
- JÁN PAVOL II.: *Apoštolská exhortácia Familiaris consortio – o úlohách kresťanskej rodiny v dnešnom svete*. Trnava : SSV, 1993. ISBN 80-7162-052-1
- KRÁLIK, Ľ.: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, 2015.
- Lexikon Familie, hg. vom Päpstlichen Rat für die Familie*. Paderborn : Verlag Ferdinand Schoeningh, 2007. ISBN: 978-3-506-76322-8
- LOHFINK, G.: Die Christliche Familie – eine Hauskirche? In: *Theologische Quartalschrift*. 1983, 3.
- Meeting with Representatives of the Catholic Organizations of Mexico. Address of His Holiness John Paul II*. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1979/january/documents/hf_jp-ii_spe_19790129_messico-org-cattoliche.html (14.10.2019).
- NEUNER, J. – ROOS, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. Trnava : Dobrá kniha, 1995.
- RICHARD VON SANKT-VICTOR: *Die Dreieinigkeit*. Einsiedeln : Johannes, 2002.
- WALLNER, K. J.: Familie als „Hauskirche“. Ein sakramentaltheologischer Appell zur Wiederentdeckung eines pastoralen Impulses des 2. Vatikanischen Konzils. In: KREIML, J. – STARK, Th. H. – STICKELBROECK, M.: *Weg, Wahrheit, Leben. Im Dienst der Verkündigung. Festschrift für Bischof Klaus Küng*. Regensburg : Verlag Friedrich Pustet, 2010, s. 275 – 294. ISBN 978-3-7917-2296-2

2. Teológia rodiny ako domácej cirkvi

„Budúci osud ľudského rodu závisí od rodiny!“

(Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, 86)

Súčasnú rodinu, tak isto ako ostatné sociálne inštitúcie, ba možno povedať, že azda ešte viac, zasiahli rozsiahle, hlboké a rýchle zmeny spoločnosti a kultúry. Odvtedy, čo v roku 1979 francúzsky filozof Jean-François Lyotard publikoval knihu *Postmoderná situácia*⁴³, v ktorej zaviedol termín „postmoderna“, sa nové sociálne fenomény, vrátane tých, ktoré riadia život jednotlivcov i rodín, interpretujú pomocou tohto nového hermeneutického kľúča. Jeho charakteristickými črtami sú pluralizmus informácií a skúseností a fragmentácia pravdy. Táto hodnotovo-ideová orientácia sa premieta aj do sociálnych vzťahov, ktoré nadobúdajú charakter dočasnej záväznosti, ktorá nahrádza trvalé inštitúcie, a to aj v oblasti citových väzieb a rodinného života.⁴⁴ Zrod „slabého myslenia“, podľa ktorého neexistuje jediný, pôvodný a všetko zakladajúci rozum, ale iba množstvo „slabých racionalít“, ktoré sa dostávajú do vzájomného konfliktu, pričom vytvárajú ďalšie filozofie a interpretácie sveta a dejín, spôsobuje, že pohľad na komplexnú skutočnosť, charakterizovanú

⁴³ LYOTARD, J.-F.: *La condition postmoderne, Rapport sur le savoir*. Paris : Les éditions de minuit, 1979.

⁴⁴ Porov. LYOTARD, J.-F.: *La condizione postmoderna: rapporto sul sapere*. Milano : Feltrinelli, 1981, s. 120.

trieštením pôvodných, monolitických systémov, dáva vystúpiť do popredia novej fyziognómii spoločnosti a rodiny.

Jednou z najvýznamnejších zmien, ku ktorým došlo v postmodernej kultúre, je prechod od komunitného k societálnemu modelu života. Vo svojej knihe *Spoločnosť jednotlivcov*⁴⁵ Norbert Elias poukazuje na skutočnosť, že dnešný človek už nepodlieha obmedzeniam spoločnosti, ale na druhej strane nemá k dispozícii zabezpečenie a ochranu, ktorú mu v minulosti poskytovala. Táto črta súčasného života významne ovplyvňuje aj rodinu. V tejto súvislosti je dôležité vziať do úvahy vzrastajúce nebezpečenstvo prepriateho individualizmu, ktorý deformuje rodinné väzby a vyúsťuje do takého chápania rodiny, kde je každý z jej prvkov považovaný za izolovaný „ostrov“. V niektorých prípadoch to zájde až tak ďaleko, že tu celkom prevládne idea subjektu, ktorý „konštruuje“ seba samého podľa vlastných prianí a túžob, chápaných ako absolútna hodnota. Najvyššiu cenu za toto „oslobodenie“ napokon platí samotný jednotlivec, u ktorého sa objavujú problémy s definovaním vlastnej identity a s uplatňovaním schopnosti zrelej voľby medzi ponúkanými možnosťami.

K tomu sa pridružuje kríza viery, ktorá sa dotýka mnohých katolíkov a často je jedným z koreňov krízy manželstva a rodiny. Okrem toho sa ukazuje, že tradičné chápanie rodiny (ako pozostávajúcej z dvoch dospelých osôb opačného pohlavia spojených manželským zväzkom, pričom ich vzájomná láska sa „zhmotňuje“ v ich deťoch) prestáva byť v očiach mnohých ľudí, aj veriacich, efektívnym nástrojom na kritické posúdenie množstva rozličných „vzťahových scenárov“, ktoré sa odohrávajú okolo domáceho kozuba. Mnohí dnešní ľudia vrátane katolíkov bez problémov prijímajú nové ponuky a modely správania, ktoré im podsúva spoločnosť, bez toho, aby posúdili ich platnosť a hodnotu. Zdá sa, akoby pluralizmus rozličných foriem spolunažívania ohlasoval súmrak tradičnej rodiny. Ťažko sa ubrániť dojmu, že „tekutosť“ súčasnej spoločnosti, ktorú

⁴⁵ ELIAS, N.: *La società degli individui*. Bologna : Il Mulino, 1987.

opísal Zygmunt Bauman⁴⁶, vrhla svoj tieň aj na zmysel pripisovaný inštitúcii rodiny. Na rozdiel od emocionálnej funkcie, ktorá naďalej figuruje v povedomí spoločnosti ako spojená s konceptom rodiny, manželstvo chápané ako trvalý zväzok muža a ženy už nepredstavuje jedinečnú a fundamentálnu podmienku na vytvorenie novej rodiny. Medzilidské vzťahy totiž nadobúdajú čoraz nestálejšiu, „tekutejšiu“ podobu. Rodina chápaná ako sociálny aglomerát bez jednoznačnej a všeobecne prijímanej definície síce naďalej zostáva pre mnohých jednotlivcov a sociálne i politické skupiny určitým vzťažným bodom, no len na spôsob „voliteľného“, aj keď preferovaného partnera dialógu v procese rozhodovania.

Jednako však v katolíckom teologicko-duchovnom kontexte rodina naďalej predstavuje pevný a nemenný vzťažný bod. V chápaní Cirkvi „sa rodina zakladá na manželstve, dôvernom spoločenstve života, ktoré je možné vďaka vzájomnej komplementarite medzi mužom a ženou. Toto spoločenstvo sa ustanovuje uzavretím nerozlučného manželského zväzku, do ktorého obaja partneri vstupujú v úplnej slobode, tento svoj úmysel verejne vyjadrujú a zároveň s tým úprimne deklarujú, že sú otvorení pre odovzdávanie života.“⁴⁷

V súčasnom teologicko-pastoračnom diskurze sa čím ďalej, tým častejšie používa výraz „domáca cirkev“, ktorý si osvojil už Druhý vatikánsky koncil (porov. *Lumen gentium* 11). Tento spôsob vyjadrovania nadobúda mimoriadne inkluzívny charakter, pretože v sebe koncentruje základné prvky viacerých teologických perspektív: rodina je „domáca cirkev“, pretože je „Kristovou nevestou“⁴⁸ a naopak. Keďže prijíma Kristovu lásku, vníma samú seba ako „spasené“ spoločenstvo. Zároveň s tým však cíti, že Kristus ju oslovuje a dáva

⁴⁶ BAUMAN, Z.: *Liquid Modernity*. Cambridge : Polity Press, 2000.

⁴⁷ Santa Sede: Carta dei diritti della famiglia, 22 ottobre 1983, Preambolo B. In: *L'Osservatore Romano*, 24.11.1983.

⁴⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: *List rodinám „Gratissimam sane“* (GRS). 2. 02. 1994, 19. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/gratissimam-sane>

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

jej poslanie. To je dôvod, prečo sa usiluje sprostredkovať prijatú lásku ostatným ľuďom, čo z nej zároveň robí „spásne“ spoločenstvo.“⁴⁹

Výraz „domáca cirkev“ je v hlbokom zmysle slova zaštepovaný do duchovného rozmeru kresťanskej rodiny, v ktorom sa ukazuje prepojenie medzi rodinným životom a vnútorným životom Trojice. Veľmi výstižne to vyjadruje Katechizmus Katolíckej cirkvi (KKC)⁵⁰: „Kresťanská rodina je spoločenstvom osôb, znakom a obrazom spoločenstva Otca a Syna v Duchu Svätom. Jej plodivá a výchovná činnosť je odrazom Otcovho stvoriteľského diela. Rodina je povolána mať účasť na Kristovej modlitbe a obete. Každodenná modlitba a čítanie Božieho slova posilňujú v nej lásku. Kresťanská rodina vykonáva evanjelizačnú a misionársku činnosť“ (KKC 2205).

Táto definícia stavia do popredia päť základných, neodmysliteľných charakteristík rodinného života:

1. Spoločenstvo osôb: rodina je stabilným zväzkom života a lásky, ktorý je založený na vzájomnom sebadarovaní; čím je toto odovzdanie sa nezištnejšie a čím menej sa jeho aktéri uzatvárajú do seba, tým viac sa bude rodina približovať k ideálu dokonalosti, tým väčšie šťastie a plnosť života budú prežívať jej členovia a tým efektívnejšie bude dosahovať svoje ciele, medzi ktoré patrí aj to, aby takpovediac nepriamo, sprostredkovane pôsobila ako kvas, ktorý zvnútra formuje charakter teológie;
2. Zamerané na dobro manželov a plodenie i výchovu detí: zmyslom existencie rodiny je integrálné dobro všetkých členov rodinného spoločenstva, najmä rodičov a detí, no neslobodno zabúdať ani na starých rodičov, ostatných príbuzných, rodinných priateľov a ďalších. V tejto súvislosti je namieste pripomenúť si, že najväčším darom, akým môžu byť manželia obdarovaní, sú nepochybne deti, ktoré vo veľkej miere prispievajú k dobru samotných manželov. Tu sa ukazuje, že personalistické chápanie

⁴⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolská exhortácia „Familiaris consortio“ o úlohách kresťanskej rodiny v dnešnom svete* (FC), 22. 11. 1981. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/familiaris-consortio>

⁵⁰ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2009.

rodiny prakticky vylučuje vzájomné oddeľovanie plodivej a spojiwej funkcie manželstva; vždy, keď sa o to niekto pokúša (teda keď buduje manželské spoločenstvo uzavreté pred odovzdávaním života, respektíve praktizuje odovzdávanie života mimo kontextu láskyplného vzťahu), vážne sa tým poškodzujú oba uvedené aspekty manželského života;

3. Založené na modlitbe a obete, ako to od svojho počiatku učí Cirkev a ako to potvrdzuje aj každodenná skúsenosť: rodina, ktorá sa spoločne modlí a ktorej členovia sú ochotní slúžiť navzájom jedni druhým i ostatným blízkym, zostáva jednotná;
4. Upevňované láskou a ostatnými čnosťami, ktoré do našich sŕdc vlieva Duch Svätý a ktoré dozrievajú a prinášajú ovocie vďaka výchove, správnym rozhodnutiam a vytrvalému úsiliu;
5. Vyznačujúce sa posvätielským a evanjelizačným poslaním: poslaním, ktoré musí rodina plniť predovšetkým *ad intra*, čiže vo vnútri seba samej, no zároveň sa musí prejavovať aj navonok – *ad extra*. Rodiny sú osobitným spôsobom povolané k tomu, aby bránili a naplňali Boží plán s rodinou, to všetko v súlade s kresťanským životným štýlom a náukou viery.

Výraz „domáca cirkev“ teda nie je „obyčajným obrazom či vágnym prirovnáním, ktoré je síce z hľadiska významu v podstate bezobsažné, no napriek tomu je užitočné na to, aby podnecovalo kresťanský život v rodinách. Aj bez toho, aby bola miestnou cirkvou v bežnom slova zmysle, kresťanská rodina je skutočnou bunkou Cirkvi, pretože v nej môžeme nájsť mnohé z konštitutívnych prvkov univerzálnej Cirkvi: prítomnosť Krista, evanjelizačné poslanie, život modlitby, čínorodú lásku a ďalšie. Rodina predstavuje takpovediac základnú stavebnú jednotku Cirkvi a robí ju konkrétne prítomnou na danom mieste a v danom čase.⁵¹ V každej skutočne kresťanskej rodine sa totiž istým spôsobom opakovane sprítomňuje tajomstvo Cirkvi, ktorú si vyvolil Boh, aby ukazovala cestu svetu a viedla ho

⁵¹ Porov. PROVENCHER, N.: Vers une théologie de la famille: L'Eglise domestique. In: *Eglise et Théologie*, roč. 12, 1981, s. 33.

po nej. Takéto chápanie vzťahu rodiny a Cirkvi nachádza potvrdenie v skutočnosti, že už prvotná Cirkev – prototyp kresťanského spoločenstva – pozostávala z rodín, ktoré žili z Krista a vydávali o ňom svedectvo. Ony boli v skutočnosti malými kresťanskými komunitami, ktoré pôsobili ako centrá vyžarujúce do svojho okolia evanjeliové posolstvo.⁵²

2.1. Koncept rodiny – „domácej cirkvi“ – pred Druhým vatikánskym koncilom

Vývoj koncepcie rodiny ako „domácej cirkvi“ od druhého storočia po Druhý vatikánsky koncil prešiel štyrmi základnými fázami⁵³:

1. Od začiatku 2. po začiatok 4. storočia, teda v období pred vydaním Milánskeho ediktu (v roku 313), bol život kresťanského spoločenstva často a na mnohých miestach poznamenaný prenasledovaním, no aj napriek tomu si kresťanské komunity začali vytvárať čoraz komplexnejšiu štruktúru, ktorej súčasťou sa stávali stabilné cirkevné funkcie. Takýmto spôsobom sa raná Cirkev postupne inštitucionalizovala. Tieto funkcie, či skôr služby, boli chápané na spôsob poskytovania vedenia malým kresťanským komunitám „rodinného formátu“. Ekleziálna skúsenosť sa totiž ešte stále odohrávala najmä v príbytkoch rodín, čo predstavovalo kontinuálnu, predĺženú líniu štruktúry kresťanského spoločenstva, ako ju opisuje Nový zákon: všade vznikali „domy Cirkvi“ – „Domus Ecclesiae“, čo boli domy, ktoré dávali rodiny trvalo k dispozícii na účely liturgických slávení, evanjelizácie a katechi-

⁵² Porov. ROCCHETTA, C.: *Teologia della famiglia. Fondamenti e prospettive*. Bologna : EDB, 2011, s. 377 – 395.

⁵³ FABRIS, R. – CASTELUCCI, E. (eds.): *Chiesa domestica. La Chiesa-famiglia nella dinamica della missione cristiana. Un profilo unitario a più voci*. Cinisello Balsamo : Edizioni San Paolo, 2009, s. 129.

- zácie a sprostredkovania skúsenosti bratského spoločenstva, prijatia a činorodej lásky.⁵⁴
2. Počínajúc od 4. storočia, sa z dôvodu prudkého nárastu počtu kresťanských spoločenstiev a pokrstených osôb začínajú stavať verejné budovy, zvané kostoly, ktoré sa stávajú miestami kresťanskej výchovy a kultu. Termín „domáca cirkev“ už viac neoznačoval súkromný dom, ktorý dali jeho vlastníci – kresťanská rodina – k dispozícii na účely kultu, ale (ako o tom píše sv. Ján Chryzostom) samotnú kresťanskú rodinu ako takú.
 3. V období od konca stredoveku po Druhý vatikánsky koncil bola cirkevná dimenzia rodiny de facto pohltená farským spoločenstvom. V období tridentskej reformy, ktoré nasledovalo po stáročia trvajúcej kríze lokálnej evanjelizácie a pastorácie – tak veľmi pranierovaných reformátormi a najmä samotným Lutherom – sa ohnisko obnovy Cirkvi presunulo do farnosti. Poslanie kresťanskej rodiny sa tým značne zúžilo. Naďalej jej však zostala úloha prijímať deti, vychovávať ich k ľudským a kresťanským čnostiam a podnecovať ich účasť na katechéze, liturgii a farských aktivitách.
 4. Druhý vatikánsky koncil oživil koncept *Ecclesia domestica* (LG 11, porov. AA 11), pričom kresťanskú rodinu spolu so sviatostným manželstvom, na ktorom je založená, opäť postavil do stredobodu záujmu Cirkvi a vyzdvihol charakteristiky, ktoré z nej robia „Cirkev v malom“. Tento koncilový „objav“ sa síce odohral skôr v línii neskoro patristického a stredovekého teologického myslenia, no

⁵⁴ Sv. Pavol sa v Liste Rimanom zmieňuje o *kat'oikon ekklesia* – „cirkvi v dome“, kde sa schádzali kresťania (Rim 16, 3-5). To znamená, že životný priestor rodiny sa premieňal na malý chrám, kde si Kristus sadal spolu so všetkými jej členmi za rodinný stôl. Podobne v záverečných pozdravoch Prvého listu Korintánom hovorí sv. Pavol o „domácej cirkvi“, ktorej ohniskom bol kresťanský manželský pár dobre známy medzi prvotnou kresťanskou komunitou: „Veľmi vás pozdravujú Akvila a Priska s cirkvou v ich dome“ (1 Kor 16, 19). Obdobný záverečný pozdrav nachádzame aj v liste Kolosanom: „Pozdravte bratov v Laodicei aj Nymfu a cirkev v jej dome“ (Kol 4, 15). Napokon, keď v úvode listu svojmu milovanému spolupracovníkovi Filemonovi sv. Pavol vymenúva adresátov svojho posolstva, okrem iného píše: „cirkvi, ktorá je v tvojom dome“ (Flm 1, 2).

nechýbajú v ňom ani sľubné podnety, ktoré majú potenciál oživiť skúsenosť ranej Cirkvi, „ktorá sa schádzala v domoch“.

Tieto vývojové fázy predstavujú rozličné interpretácie konceptu „domácej cirkvi“ a zvýrazňujú niektoré typické charakteristiky kresťanského rodinného života a ich metamorfózy v priebehu storočí, ktoré sa v nasledujúcej časti pokúsime detailnejšie opísať.

2.1.1. Od začiatku 2. po začiatok 4. storočia

Už ku koncu apoštolského obdobia badať určitý posun v porovnaní s najstaršími novozákonnými spismi: po smrti apoštolov, ktorí plnili úlohu „lídrov“, a to aj vtedy, keď boli fyzicky vzdialení, si kresťanské komunity začali budovať stabilnú štruktúru. Jej „kryštalizačnými jadrami“ boli určité cirkevné služby, ktoré sa pomerne rýchlo „zhmotnili“ do troch postáv: biskupa (porov. 1 Tim 3, 1-7; Tít 1, 7-9), presbytera (porov. 1 Tim 5, 17-19; Tít 1, 5) a diakona (porov. 1 Tim 3, 8-13; Flp 1, 1). Treba povedať, že takéto „inštitucionalizácia“ je normálnou súčasťou vývoja každého hnutia alebo skupiny osôb zjednotených okolo spoločného cieľa, ideového programu, ktorý je spočiatku, keď ešte žijú charizmatickí lídri daného spoločenstva, veľmi otvorený a neformálny, no s postupom času, ako tieto veľké postavy jedna po druhej odchádzajú zo scény, sa začína pociťovať potreba pevnejších štruktúr, čo vedie k väčšej stabilite a menšej spontaneite. Vývoj cirkevných štruktúr sa však neriadi len sociologickými zákonitosťami, ale aj určitým teologickým princípom: stabilné cirkevné služby boli odpoveďou na potrebu spoľahlivých oporných postáv, ktoré by po smrti apoštolov garantovali kontinuitu s autentickou apoštolskou tradíciou, a to aj zoči-voči množiacim sa herézam, ktoré sa začali šíriť v kresťanských komunitách (porov. Tít 1, 11; 2 Tim 3, 1-9; 2 Jn 10).

Počnúc koncom 1. storočia začala v kresťanských spoločenstvách zapúšťať korene a rásť cirkevná štruktúra, ktorá bude v budúcnos-

ti charakterizovať celú Cirkev. Prvým svedectvom o štruktúrovaní kresťanskej komunity okolo miestneho biskupa, ktorému v jeho službe pomáhajú presbyteri a diakoni, sú listy biskupa Ignáca Antiochijského adresované rozličným kresťanským spoločenstvám, ktoré napísal počas svojej cesty „v okovách“ do Ríma (kde v roku 107 podstúpil mučenícku smrť). To, čo udáva tón týchto listov, je jednota Cirkvi; ich hlavný motív môžeme vyjadriť slovami samotného Ignáca, ktoré napísal Polykarpovi – biskupovi zo Smyrny, ktorý zomrel mučeníckou smrťou v roku 155: „Staraj sa o jednotu, lebo nie je nič krajšie ako ona.“⁵⁵ Ignác tým poukázal na hlavnú úlohu toho, kto stojí na čele kresťanského spoločenstva: udržiavať ho v spojení s univerzálnou Cirkvou tým, že zabezpečí jeho verné zotrvávanie v apoštolskej tradícii. Iba v tejto perspektíve možno správne pochopiť, prečo Ignác ustavične pripomínal dôležitosť podriadenia sa veriacich biskupovi, presbyterom a diakonom a potrebu vzájomného súladu medzi predstavenými miestnych cirkví. Najhlbším dôvodom tohto Ignácovho presvedčenia však bola skutočnosť, že za posledný základ cirkevného spoločenstva považoval vzťah medzi Kristom a jeho Otcem.

Podľa Ignáca Antiochijského bez spoločenstva s biskupom neexistuje Eucharistia ani komunita veriacich: „Nech nikto nerobí nijakú vec týkajúcu sa Cirkvi, ak to nie je v spojení s biskupom. Eucharistické slávenie možno považovať za platné, ak mu predsedá biskup alebo ním poverená osoba. Tam, kde sa objaví biskup, je spoločenstvo; a podobne, tam, kde je Ježiš Kristus, je Katolícka cirkev. Bez vedomia biskupa nie je dovolené krstiť ani sláviť hody lásky [...]. Kto si ctí biskupa, toho poctí Boh. Kto robí niečo za chrbtom biskupa, slúži diablu.“⁵⁶ Vo svojom liste cirkvi v Magnézii napomína veriacich: „Tak ako Pán nikdy neurobil nič bez Otca, s ktorým je jedno, ani on sám, ani spolu s apoštolmi, ani vy nerobte nič bez

⁵⁵ IGNAZIO DI ANTIOCHIA: *Lettera a Policarpo*, I, 2. In: QUACQUARELLI, A. (ed.): *I Padri apostolici*. Roma : Città Nuova, 1978, s. 139.

⁵⁶ IGNAZIO DI ANTIOCHIA: *Lettera agli Smirnesi*, VIII, 1 - IX, 1. In: QUACQUARELLI, A. (ed.): *I Padri apostolici*. Roma : Città Nuova, 1978, s. 136 – 137.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

biskupa a persbyterov.⁵⁷ Ignác žiada kresťanské spoločenstvá, aby biskupa uznali za znak Božieho otcovstva a vo svojom liste cirkvi v Tralii neoblomne pripomína, že „biskup je obrazom Otca“⁵⁸. Takýmto spôsobom sa postupne upevňovalo chápanie, ktoré môžeme stručne zhrnúť nasledovnými slovami: Kde je biskup a ostatní Boží služobníci, tam je prítomná Cirkev.

Je dôležité všimnúť si, že ako *Domus Ecclesiae*, rodinné spoločenstvá (Rim 16, 5; 1 Kor 16, 19; Flm 2; Kol 4, 15) postupne dozrievali k vedomiu, že sú súčasťou omnoho širšej komunity: rodiny-Cirkvi. Rozpoznávacím znakom miestnej cirkvi (1 Kor 1, 2; 2 Kor 1, 1; Kol 4, 16) bolo to, že mala svojho biskupa (1 Kor 10, 32; 12, 28; 15, 9; Gal 1, 13; Flp 3, 6; Kol 1, 18.24) a skutočnosť univerzálnej Cirkvi sa prežívala ako spoločenstvo miestnych cirkví. Teologické zdôvodnenie tejto ekleziologickej vízie spočívalo v presvedčení, že Cirkev je tam, kde je prítomný Kristus.

Ešte skôr, než mali kresťania k dispozícii posvätné budovy postavené špeciálne na účely kultu, zohrávali dôležitú úlohu príbytky veriacich. Poskytovali prijatie bratom vo viere a misionárom na cestách, pohostinnosť kresťanom v núdzi a svedectvo viery, ktoré vydávali tí, čo v nich bývali.⁵⁹ Skutočnosť, že prvotné kresťanské komunity boli ešte veľmi malé, umožňovala solídne ukotvenie skúsenosti viery v kontexte domova a rodiny. Svedectvo Ignáca Antiochijského, ktoré je zaznamenané v závere listu Polykarpovi, hovorí o sieti domácich kresťanských spoločenstiev, ktoré slúžili okrem iného ako oporné body pre misionárov, ktorí evanjelizovali jednotlivé miestne cirkvi.⁶⁰

⁵⁷ IGNAZIO DI ANTIOCHIA: *Lettera ai Magnesii*, VII, 1-2. In: QUACQUARELLI, A. (ed.): *I Padri apostolici*. Roma : Città Nuova, 1978, s. 111.

⁵⁸ IGNAZIO DI ANTIOCHIA: *Lettera ai Tralliani*, 111, 1. In: QUACQUARELLI, A. (ed.): *I Padri apostolici*. Roma : Città Nuova, 1978, s. 116.

⁵⁹ Porov. PROVENCHER, N.: The family as domestic church, In: *Theology Digest*, roč. 30, 1982, č. 3, s. 150.

⁶⁰ IGNAZIO DI ANTIOCHIA: *Lettera a Policarpo*, 8, 1-3. In: QUACQUARELLI, A. (ed.): *I Padri apostolici*. Roma : Città Nuova, 1978, s. 142 – 143.

Výraz „domáca cirkev“ v tom čase označoval kresťanské spoločenstvo, ktoré sa schádzalo v určitom dome. Nebol to však už obyčajný „súkromný“ príbytok, kde rodina hostila iných kresťanov, ale „poloverejný“ miesto: stabilný vzťažný bod miestneho kresťanského spoločenstva, ktorý slúžil na stretávanie skupín pozostávajúcich z pokrstených osôb.

Tieto tvrdenia sú solídne podložené aj archeologickými nálezmi prvých „domov cirkvi“, nazývaných aj „domy zhromaždenia“. Veľmi známy príklad objektu typu *Domus Ecclesiae* je nález z roku 1932, objavený počas archeologického výskumu v Dura Europos⁶¹ (v dnešnej západnej Sýrii). Ide o priestranný jednopodlažný dom s dvorom, ku ktorému boli obrátené niektoré izby. Okolo roku 240 po Kr. bol upravený tak, aby mohol slúžiť ako stabilné miesto na zhromaždenia miestnej kresťanskej komunity, ktorá bola čo do počtu členov pomerne malá. V najpriestrannejšej miestnosti, ktorá mohla pojať 60 osôb, sa nachádzal biskupský stolec. Bola to sála určená na konanie zhromaždení, kde sa tamojší kresťania schádzali na spoločnú modlitbu, čítanie Božieho slova, eucharistické slávenia a chvíle bratského spoločenstva. Najmenšia miestnosť pravdepodobne slúžila ako „škola“, kde sa schádzali katechumeni. Tretia, posledná z miestností vyčlenených pre potreby kresťanskej komunity, sa používala ako baptistérium. Prítomnosť tohto miesta v *Domus* poukazuje na skutočnosť, že krst, označovaný ako „znovuzrodenie“ (Jn 3, 3.5; 1 Pt 1, 3.23; Tít 3, 5) bol udalosťou, ktorá sa slávila spolu s celou „rodinou“ veriacich. Predsedal jej *pater familias* – biskup, ktorému asistovali bratia-kňazi a služobníci-diakoni.

Archeologické nálezy z Dura Europos sú potvrdením písomných svedectiev o ranokresťaskej skúsenosti, ktorá sa utvárala v dimenzii domova a rodiny zahŕňajúcej tri základné aspekty: slávenie sviatostí krstu a Eucharistie; modlitbu, čítanie a štúdium Božieho slova spolu s praktickým plnením etických požiadaviek vyplývajúcich z evanjelia; vzájomnú úctu, bratstvo a pohostinnosť. Takýmto spô-

⁶¹ KLAUCK, H. J.: The housechurch as a way of life. In: *Theology Digest*, roč. 30, 1982, č. 3, s. 153.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

sobom sa kresťanská viera slávila, reflektovala a prežívala prostredníctvom úprimných, bezprostredných a srdečných vzťahov, ktoré sa v „komorných“ podmienkach „domov zhromaždenia“ veľmi dobre rozvíjali.

Tieto *Domus Ecclesiae* boli ešte v 3. a 4. storočí zvyčajným miestom slávania Eucharistie. V prvotných kresťanských časoch, ktoré spadajú v jedno so vznikom a rozvojom najstarších novozákonných komunít, bolo každému jednému *Domus Ecclesiae* zvyčajne možné priradiť jednu konkrétnu „miestnu cirkev“, na čele ktorej stál biskup alebo iný nositeľ cirkevnej služby usmerňujúci a animujúci jej život a činnosť, a teda aj vysluhovanie sviatostí. Toto je dôvod, prečo sv. Ignác z Antiochie napísal: „Eucharistické slávenie možno považovať za platné, ak mu predsedá biskup alebo ním poverená osoba. Bez vedomia biskupa nie je dovolené krstiť ani sláviť hody lásky.“⁶²

Netrvalo dlho a so vzrastajúcim počtom *Domus Ecclesiae* začali biskupi čoraz častejšie poverovať slávením Eucharistie v jednotlivých domoch presbyterov. To poukazuje na skutočnosť, že ešte pred vydaním Milánskeho ediktu sa v Cirkvi vyskytovali situácie, keď jediná eucharistická slávnosť, ktorej predsedal biskup, pre celú miestnu cirkev jednoducho nepostačovala.

Uvedený opis situácie ranej Cirkvi svedčí o tom, že v období ranej patristiky bola v kresťanských spoločenstvách živo prítomná myšlienka, že Cirkev nie je len tam, kde sa slávi Eucharistia, ale aj tam, kde žije rodina, ktorá odovzdáva vieru z generácie na generáciu. Tento aspekt výslovne zdôrazňoval Tertulián, ktorý napísal, že „tam, kde sú tri božské osoby, teda Otec, Syn a Duch Svätý, je aj Cirkev, ktorá nie je ničím iným než spoločenstvom najmenej troch osôb“⁶³.

Ďalším aspektom kresťanskej skúsenosti prežívanej v *Domus Ecclesiae* je ohlasovanie Božieho slova a jeho etických požiadaviek.

⁶² IGNAZIO DI ANTIOCHIA: *Lettera agli Smirnesi*, VIII,1-2. In: QUACQUARELLI, A. (ed.): *I Padri apostolici*. Roma : Città Nuova, 1978, s. 136.

⁶³ TERTULLIANO: *Il Battesimo*, VI, 1. In: GRAMAGLIA, P. A. (ed.): *Tertulliano. Il Battesimo. Introduzione, traduzione e note*. Roma : Edizioni Paoline, 1979, s. 137 – 138.

Najdôležitejšími dokumentmi týkajúcimi sa tejto problematiky sú takzvané „rodinné stoly“, ktoré konkrétnym spôsobom aplikujú evanjelióvu etiku na vnútorný život rodiny. V Hypolitovej *Apoštolskej tradícii*, ktorá bola napísaná na začiatku 3. storočia, sa medzi záležitosťami, ktoré bolo treba preskúmať pred prijatím záujemcu o krst do katechumenátu, spomínajú okrem iného aj rodinné vzťahy dotýčajúcej osoby. Štruktúra príslušných otázok vychádza z obsahu „rodinných stolov“: „Nováčikom sú kladené otázky o ich životnom stave: Žijú v manželstve? Sú otrokmi? Ak je niekto otrokom veriaceho a jeho pán mu to dovoľí, nech počúva slovo; ak sa však jeho pán nezaručí za to, že je toho hoden, nech je jeho žiadosť zamietnutá. Ak je otrokom pohana, nech ho učia dobre slúžiť svojmu pánovi, aby to nebolo zdrojom ohovárania. Ak má muž manželku alebo žena manžela, nech ich učia byť spokojní s tým, čo majú, manžel so svojou manželkou a manželka so svojím manželom. Ak nemá niekto manželku, nech ho učia, aby nesmilnil, a namiesto toho uzavrel manželstvo podľa zákona alebo zostal tak, ako je.“⁶⁴

Tieto „stoly“ ukazujú, že „domácky“ rozmer ekleziálnej skúsenosti, ktorý dozrel prostredníctvom rozjímania nad Božím slovom a praktizovania jeho etických implikácií, podporoval rozvoj usporiadaných vzťahov v rodinách a v členoch týchto „domácich cirkví“ dával dozrievať postoj pohostinnosti a prijímania rozmanitosti. Toto je tretí základný aspekt ekleziálnej skúsenosti prežívanej „na mieru domu, v ktorom býva rodina“.

V *Domus Ecclesiae* mohla kresťanská komunita reálne zakúsiť to, čo vo svojich listoch opísal sv. Pavol: „Veď skrze vieru v Kristovi Ježišovi ste všetci Božími synmi. Lebo všetci, čo ste pokrstení v Kristovi, Krista ste si obliekli. Už niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného, niet muža a ženy, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi“ (Gal 3, 26-28).

V domácich cirkvách sa stretávali, spoločne sa modlili a slávil tajomstvá viery „Židia i Gréci“, čiže kresťania pochádzajúci zo ži-

⁶⁴ IPPOLITO DI ROMA: *La Tradizione apostolica*, 15. In: TATEO, R. (ed.): *Ippolito di Roma, La Tradizione apostolica*. Roma : Edizioni Paoline, 1979, s. 74 – 75.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

dovstva i pohanstva; „muži i ženy“, pretože „rodinné“ spoločenstvá boli zmiešané a neraz ich vo svojich domoch viedli a organizovali domáce panie; „otroci i slobodní“, pretože kresťanská domácnosť (oikia/domus) bola jednou veľkou rodinou, ktorej putá siahali ďalej než pokrvné vzťahy. V *Domus Ecclesiae* sa stretávali pokrstení pochádzajúci z rozličných sociálnych vrstiev, ktorí sa navzájom pokladali za „bratov a sestry vo viere“. Bolo to miesto, kde dozrelo vedomie skutočnej „rovnosti“ všetkých pokrstených bez ohľadu na to, aký je ich etnický pôvod, pohlavie a spoločenské postavenie. *Domus Ecclesiae* boli v istom zmysle kolískou, v ktorej sa prostredníctvom každodenného prežívania bratskej solidarity zrodilo vedomie rovnakej dôstojnosti všetkých ľudských bytostí.

Princíp lásky, ktorého dokonalým stelesnením bol Ježiš Kristus a ktorý sa v kresťanských spoločenstvách prežíval vo vzťahoch medzi rozličnými skupinami ľudí, ktoré boli v tých časoch umelo oddelené sociálnymi bariérami – rímskymi občanmi a cudzincami, mužmi a ženami, otrokmi a slobodnými, – postupne zvnútra rozložil nespravodlivé spoločenské štruktúry. Namiesto nich sformoval univerzálne vedomie principiálnej rovnosti všetkých ľudských bytostí – jeden z najocenejších darov, ktoré dalo svetu kresťanstvo.

Celkovo vzaté, môžeme povedať, že v období ranej patristiky bola stredobodom cirkevného života rodina. K tomuto výsadnému postaveniu ju predurčovala jej schopnosť vytvárať sieť srdečných medziľudských vzťahov a praktizovať čnosti pohostinnosti, ako aj skutočnosť, že jej základom je pevné manželské puto zabezpečujúce stabilitu v oblasti vzťahov a výchovy potomstva. Takto prežívané rodinné spoločenstvo poskytovalo kontext, v ktorom bola možná služba slova, Eucharistie a angažovanosti v prospech blížnych.⁶⁵

⁶⁵ Porov. PROVENCHER, N.: Vers une théologie de la famille: L'Eglise domestique. In: *Eglise et Théologie*, roč. 12, 1981, s. 18 – 19.

2.1.2. Od 4. storočia po koniec stredoveku

Vo februári 313 bol v Miláne vydaný edikt, ktorý podpísal Konštantín, cisár západnej časti Rímskej ríše a Licínus, hlava východnej časti ríše. Tento cisársky výnos dovolil všetkým občanom, teda aj kresťanom, slobodne vyznávať vlastnú vieru.

Táto udalosť viedla k vnútornej i teritoriálnej reštrukturalizácii kresťanských spoločenstiev, zmenám v ich spôsobe uvažovania a adaptáciám týkajúcim sa cirkevných služieb, ktorých cieľom bolo primerane odpovedať na pastoračné požiadavky vyplývajúce z nárastu počtu vnútorne súdržných skupín veriacich, ktoré sídlili ďaleko od biskupských miest. V priebehu 4. storočia, ako následok zrodu bazilík, vymizlo slávenie Eucharistie v domoch veriacich. Bohoslužba sa presunula na verejné miesta kultu – do bazilík, kde im predsedali biskupi za prítomnosti všetkých miestnych rodinných spoločenstiev. Podobne aj slávenie krstu sa odohrávalo výlučne v baptistériách, ktoré boli súčasťou bazilík.

Jadrom komunitného náboženského života sa tak postupne stala verejná budova, ktorá bola spočiatku nazývaná „bazilika“ a neskôr jednoducho „kostol“. Medzi koncom 4. storočia a prvými desaťročiami 5. storočia bola postupne prijatá a celoplošne uskutočnená myšlienka sformovania farností v klasickom, modernom slova zmysle. Bola to odpoveď na potrebu pomôcť veriacim, ktorí žili na vidieku alebo v menších mestských sídlach.⁶⁶

Zrod farností viedol k zániku *Domus Ecclesiae*, pretože prišlo k nasledovnému rozdeleniu úloh: v rodine sa odovzdávala viera a pestoval sa život osobnej modlitby, zatiaľ čo vo farnosti, ktorá bola miestom kultu a verejných zhromaždení, sa veriaci zúčastňovali na katechéze a liturgii. Môžeme oprávnenne predpokladať, že v polovici šiesteho storočia existovali na celom kresťanskom Západe vidiecke

⁶⁶ Porov. BO, V.: La storia della parrocchia. In: BO, V. – DIANICH, S. – CARDAROPOLI, C.: *Parrocchia e pastorale parrocchiale. Storia teologia e linee pastorali*. Bologna: EDB, 1986, s. 16 – 18.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

farnosti, hoci je pravdou, že sieť farností sa v priebehu nasledujúcich storočí ďalej zahusťovala.⁶⁷

V priebehu tisícročného intervalu, ktorý leží medzi Milánskym ediktom a koncom stredoveku, mali kresťania, ktorí chceli rozvíjať svoju vieru, k dispozícii dve „štandardné“ a jedno „špecifické“ miesto: farnosť, rodinu a kláštor. Skúsenosť rodiny ako domu modlitby celkom nevymizla, pretože niektorými jeho črtami – prinajmenšom ako ideálom – sa inšpiroval život farností i kláštorných spoločenstiev. Jednako však rodina ako taká už viac nepredstavovala oporný bod kresťanského života, ale iba miesto, kde prebiehala príprava na „skutočnú“ cestu pokrstenej osoby ku kresťanskej zrelosti.

Krôčik po krôčiku sa vytrácal aj zmysel pre chápanie cirkevných funkcií v kontexte rodinného života, ktoré charakterizovalo kresťanské komunity prvých storočí. Biskup už viac nebol vnímaný ako *pater familias*, na presbyterov sa už nehládalo ako na bratov a diakoni neboli považovaní za služobníkov kresťanského spoločenstva. Nie je náhoda, že ruka v ruke s týmto rozkladom chápania cirkevných funkcií v kontexte rodinného života sa začal hlásiť k slovu rastúci individualizmus pri vykonávaní kňazskej služby. Presbyteri, ktorí boli v tom čase už roztrúsení po farnostiach nachádzajúcich sa zvyčajne ďaleko od biskupského sídla, prešli vo väčšine prípadov len veľmi povrchnou prípravou: nevyžadovalo sa od nich, aby boli schopní obstáť v teologických dišputách, stačilo, keď vedeli čítať a písať. Venovali sa zväčša vysluhovaniu sviatostí a postupne sa znižovala frekvencia ich kazateľskej činnosti, čo viedlo k tomu, že sa strácali aj ich kazateľské zručnosti. Takýto vývoj pretrvával dlhý čas, a tak aj prítomnosť biskupa medzi radovými veriacimi sa stávala čoraz väčšou „raritou“. Biskupi sa stotožnili s úlohou „administrátorov“, ktorí navštevovali farnosti len pri príležitosti vysluhovania sviatosti birmovania. V stredoveku stratila postava biskupa veľkú časť svojej náboženskej autority a túto stratu sa biskupi snažili kompenzovať svetskými prostriedkami – opierali sa

⁶⁷ Porov. VOGT, J.: *Organizzazione ecclesiastica e clero*. In: JEDIN, H. (ed.): *Storia della Chiesa. La Chiesa tra Oriente e Occidente (V-VII secolo)*, vol. III. Milano : Jaca Book, 1975, p. 269.

o autoritu feudálnych pánov, u ktorých hľadali potvrdenie svojho vysokého spoločenského postavenia.⁶⁸

Pokiaľ ide o službu diakonátu, táto čím ďalej, tým viac strácala svoje opodstatnenie. Diakoni začali plniť diplomatické a ekonomické funkcie, potom sa z nich stali „liturgickí asistenti“, až napokon postava stáleho diakona celkom prestala existovať. Stalo sa tak na konci prvého tisícročia a táto situácia pretrvala až do Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý túto cirkevnú službu opäť obnovil.

Na horizonte post-konštantínovského kresťanstva sa však vynorila nová forma komunitnej skúsenosti. Bola to reakcia na kvalitatívny úpadok kresťanského života, ktorý bol nevyhnutným dôsledkom enormného kvantitatívneho rastu Cirkvi. Touto formou prežívania spoločenstva bol mníšsky život, ktorý prebral niektoré črty ranokresťanského *Domus Ecclesiae*. Mnísi opúšťali vlastné rodiny, z ktorých pochádzali, pričom to interpretovali ako akt radikálneho nasledovania Krista. Odchádzali aj z rodiacich sa farských spoločenstiev, kde nebolo možné nasledovať Pána bez kompromisov a ústupkov. Okolo kláštorov vyrástli charitatívne štruktúry, priestory na poskytovanie ubytovania počestným a prítomnosť mníchov poskytla miestnym obyvateľom aj početné pracovné príležitosti, či už to bolo obrábanie polí, ktoré patrili kláštorom, chov dobytka, spracovávanie kože, stavebné práce alebo iné formy zamestnania. V niektorých regiónoch to boli práve kláštory, okolo ktorých sa rozvíjala skutočná pastoračná aktivita. Napríklad v Galii, Anglicku či Írsku neboli skutočnými centrami pastoračné farnosti, ale kláštory.⁶⁹

Kláštory určitým spôsobom napodobňovali dynamiku rodinného života. Každá mníšska komunita sa považovala za „novú rodinu“ a takto sa aj prezentovala navonok. Jazyk, ktorý používala, bol presiaknutý prvkami prevzatými z kontextu rodiny a ranokresťanského *Domus Ecclesiae*: osoba, ktorá bola zodpovedná za celú komunitu, bola akoby jej otcom, respektíve matkou (opát – otec predstavený/

⁶⁸ VOGT, J.: *Organizzazione ecclesiastica e clero*, s. 272.

⁶⁹ Porov. COLOMBÀS, G. M.: *Il monachesimo delle origini. La spiritualità*. Milano : Jaca Book, 2017.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

abatyša – matka predstavená); medzi jej členmi vládli vzťahy bratstva; ďalej tu boli chvíle spoločnej práce, stolovania a modlitby; spoločné slávenie Eucharistie a rozjímanie nad Božím slovom; pomoc núdznym, či už to boli členovia komunity, alebo ľudia zvonka; pohostinnosť voči cudzincom a misionárom na cestách. Je to vskutku pozhnaný paradox, že niektorí muži a ženy sa rozhodli opustiť rodinu, z ktorej pochádzali a zriecť sa založenia vlastnej rodiny, aby potom v novom kontexte „zrekonštruovali“ charakteristiky rodinného života a ekleziálnej skúsenosti, ako ju prežívali ranokresťanské domáce cirkvi.

Ako náhrada za absenciu účasti laikov na rozhodovacom procese v Cirkvi začali v období stredoveku vznikať laické bratstvá. Centrom ich života boli miesta kresťanského kultu. Tieto laické spoločenstvá ponúkali svojim členom príležitosti stretávať sa, spoločne sa modliť a konať skutky lásky.⁷⁰ Okrem toho, pri miestach kultu vznikali aj strediská intelektuálnej formácie, akými boli napríklad univerzity⁷¹, a charitatívne inštitúcie, ako napríklad sirotince, útulky pre malomocných, útulky pre pútnikov a nemocnice.⁷²

Vplyvom týchto zmien, týkajúcich sa spoločenstva veriacich, sa rodina stala zvyčajným miestom, kde prebiehala predbežná príprava na kresťanský život. Skutočnosť, že farské centrá získali „monopol“ na všetky aktivity súvisiace s kultom a katechizáciou, odňala „domácim cirkvám“ dve z troch základných funkcií, ktoré plnili v priebehu prvých storočí: vysluhovanie sviatostí a ohlasovanie Božieho slova. Nehovoriac o tom, že aj tretiu úlohu, spočívajúcu v poskytovaní pohostinnosti počestným a v konaní skutkov lásky, naplňali len

⁷⁰ Porov. WOLTER, H.: *Movimenti laicali nel XII secolo*. In: JEDIN, H. (ed.): *Storia della Chiesa. Civitas medievale*, vol. V/1. Milano : Jaca Book, 1983, s. 150 – 161.

⁷¹ Porov. WOLTER, H.: *La prima Scolastica e la prima canonistica. I primordi dell'Università medievale*. In: JEDIN, H. (ed.): *Storia della Chiesa. Civitas medievale*, vol. V/1. Milano : Jaca Book, 1983, s. 129 – 139.

⁷² Porov. WOLTER, H.: *L'ospedale in Occidente durante l'Alto Medioevo*. In: JEDIN, H. (ed.): *Storia della Chiesa. Civitas medievale*, vol. V/1. Milano : Jaca Book, 1983, s. 260 – 266.

vo veľmi obmedzenom rozsahu. V priebehu prvých troch storočí *Domus Ecclesiae* poskytovali pohostinnosť misionárom na cestách, ktorí, nasledujúc Ježišove pokyny (porov. Mk 10, 29-30), zanechali rodiny, z ktorých pochádzali, a vydali sa ohlasovať evanjelium. Bolo bežnou praxou, že po dobu trvania ich evanjelizačnej činnosti nachádzali prijatie v miestnych kresťanských rodinách. Po vzniku farností však úlohu ohlasovania prevzali presbyteri, ktorí mali stabilné sídlo na území farskej komunity. Navyše, ako už bolo spomenuté, aj ťažisko zodpovednosti za charitatívnu činnosť sa presunulo z rodiny na farské centrá a laické bratstvá. Rodine zostala úloha vydávať kresťanské svedectvo a rozvíjať život modlitby. Všetko ostatné malo svoj stredobod vo farnosti.⁷³

Z tohto dôvodu môžeme oprávnenne hovoriť, že stredoveká kresťanská rodina mala vo vzťahu k farnosti len propedeutickú funkciu. To znamená že povinnosťou rodičov bolo pripraviť v dušiach svojich detí pôdu pre kresťanskú výchovu, ktorú potom „naozaj“, teda „kvalifikovaným spôsobom a od kvalifikovaného personálu“ dostali vo farnosti. Takýmto spôsobom sa postupne rozvinula pastoračná prax, ktorá nielenže odhliada od kontextu domova a rodiny ako miesta kresťanskej formácie, ale riskuje, že bude ignorovať skutočnosť, že rodina ako celok je ekleziálnym subjektom prvoradej dôležitosti. Takto poňatá rodina sa javí ako „rybník“, z ktorého sa pri určitých príležitostiach robí „výlov“ subjektov i objektov farskej pastorácie: nemlúvniat, ktoré treba pokrstiť, detí, ktoré treba katechizovať, mladých ľudí, ktorých treba zosobašiť alebo aktívne zapojiť do katechizácie či iných pastoračných aktivít, mužov, ktorých treba požiadať, aby pomohli s chlapskými prácami, a žien, ktoré zas môžu pomôcť so ženskými prácami, či chorých a starých ľudí, ktorých treba duchovne sprevádzať. Niet pochýb o tom, že takýto spôsob pastorácie v sebe obsahuje hodnotné prvky, napríklad osobitnú pozornosť venovanú jednotlivým vekovým skupinám a životným

⁷³ Porov. GUERREAU-JALABERT, A.: *Famiglia*. In: VAUCHEZ, A. (ed.): *Dizionario Enciclopedico del Medioevo*, vol. II. Paris-Roma-Cambridge : Du Cerf-Città Nuova-Clarke & Co, 1998, s. 696.

situáciám, no zahŕňa aj riziko, že rodinu „zaživa rozpitvá“ a bude k nej pristupovať ako k „zhluku pokrstených“, pričom prehľadne apoštolský náboj, ktorý v sebe nesie samotná sviatosť manželstva.

V priebehu stredoveku vzrástla vzdialenosť medzi „posvätným“ svetom, ktorý spadal do právomoci klerikov, a „profánnym“ svetom, ktorý bol v kompetencii laikov. Zároveň s tým sa oslabilo povedomie o všeobecnom, krstnom kňazstve všetkých veriacich, o ktorom sa jasne hovorí v 1 Pt 2, 5-9 a Zjv 5, 10. Hrozilo, že rodina bude celkom vylúčená z posvätno-ekleziálnej sféry; tá istá rodina, ktorá bola v dielach cirkevných otcov, napríklad sv. Jána Chryzostoma a sv. Augustína, nazývaná „Cirkvou v malom“: rodina pre nich predstavovala bod, v ktorom sa stretáva Cirkev a ľudská spoločnosť.

Títo dvaja cirkevní otcovia, sv. Ján Chryzostom (344/354 – 407) na Východe a sv. Augustín (354 – 430) na Západe, si uvedomovali, že spomínané striktné oddeľovanie posvätného a profánneho priestoru má okrem iných dva navzájom úzko súvisiace neblahé dôsledky: oslabovanie ekleziálneho charakteru rodiny, ktoré hatí kresťanský rast veriacich v každodennom živote, a vytrácanie sa rodinného charakteru Cirkvi, ktoré zhubne pôsobí na intenzitu a sviežosť vzťahov medzi pokrstenými. Ján Chryzostom zdôrazňuje, že rodina je „Cirkev v malom“. Pripomína, že „kde manžel, manželka a deti nežijú vo svornosti, láske (*philia*) a sú spojení putom pravdy, tam prebýva Kristus⁷⁴ a nabáda: „Urobte zo svojho domu cirkev“ (*Ekklesian poieson sou ten oikian*)“.⁷⁵

Sv. Augustín zastával názor, že na biskupskú službu treba pozeráť optikou rodinného života, čo znamená, že sa uskutočňuje primárne v rodine prostredníctvom snahy pomáhať všetkými dostupnými prostriedkami každému z jej členov ku spásu.⁷⁶ Podľa sv. Augustína je to najmä úloha otca rodiny, ktorý je v nej biskupom: „Nech sa každý otec rodiny cíti povolaný a zviazaný k tomu, aby miloval

⁷⁴ GIOVANNI CRISOSTOMO: *Sermone sulla Genesi* 7,5; PG 54, 616. 46.

⁷⁵ GIOVANNI CRISOSTOMO: *Sermone sulla Genesi* 6,2; PG 54, 607.

⁷⁶ AGOSTINO DI IPPONA: Discorso 94. In: *Nuova Biblioteca Agostiniana*, XXX/2. Roma : Città Nuova, 1983, s. 154 – 157.

svojich najbližších skutočnou otcovskou láskou. [...] Takto bude vo svojom dome zastávať biskupský úrad (*quodammodo episcopale implebit officium*), slúžiac Kristovi, aby s ním bol raz naveky.⁷⁷

Prostredníctvom týchto svojich povzbudení sa sv. Ján Chryzostom a sv. Augustín usilovali udržiavať pri živote a oživovať vzťah medzi rodinou a Cirkvou. Poukazovali na to, že tento vzťah je niečo pôvodné, pretože rodina je „Cirkev v malom“ a hlava rodiny zostáva skutočný biskupský úrad. Napriek tomu, že „domáca cirkev“ v takej podobe, ako ju chápali sv. Ján Chryzostom a sv. Augustín, bola v porovnaní s ranokresťanským *Domus Ecclesiae* vo svojich ekleziálnych charakteristikách značne ochudobnená, trvale zostáva miestom vyzrievania v kresťanskej viere, konania skutkov lásky, spoznávania Božieho slova a modlitby.

2.1.3. Od konca stredoveku po Druhý vatikánsky koncil

Z hľadiska témy, ktorou sa tu zaoberáme, možno povedať, že toto obdobie bolo charakterizované silným kontrastom medzi výrazne svetlými a hlboko tienistými stránkami. Situáciu farností medzi karolovským obdobím (8. – 9. stor.) a Tridenstským koncilom (1545 – 1563) veľmi výstižne opísal cirkevný historik Vincenzo Bo. Okrem iného poukázal na nedostatočnú pastoračnú starostlivosť a zlý stav posvätných budov.⁷⁸ Ku koncu stredoveku sa prijatie do „klerického stavu“ neuskutočňovalo kňazskou vysviackou, ale prijatím tonzúry, čo v praxi znamenalo, že v mnohých prípadoch doň muži nevstupovali z náboženských dôvodov, ale preto, aby zlepšili svoju sociáno-ekonomickú situáciu. S tým úzko súvisí skutočnosť,

⁷⁷ AGOSTINO DI IPPONA: Commento al vangelo di Giovanni 51, 13. In: *Nuova Biblioteca Agostiniana*, XXIV/2. Roma : Città Nuova, 1968, s. 1026 – 1027.

⁷⁸ Porov. BO, V.: La storia della parrocchia. In: BO, V. – DIANICH, S. – CARDAROPOLI, C.: *Parrocchia e pastorale parrocchiale. Storia teologia e linee pastorali*. Bologna : EDB, 1986, s. 28.

že aj kvalita prípravy na kňazstvo bola veľmi nízka. Mnohé farnosti a diecézy boli prakticky neobsadené: kresťanská formácia sa často obmedzovala na vysluhovanie sviatostí a kazateľskú činnosť vykonávali zväčša len rehoľníci, ktorí sa na rozdiel od mníchov zhostili úlohy ohlasovať evanjelium v mestách a na dedinách. Tak to robili františkáni a dominikáni v 13. storočí a jezuiti v 16. storočí. Príkladov tohto druhu evanjelizácie je samozrejme omnoho viac, tu sme sa obmedzili len na tie najvýraznejšie.

O pastoračnej úlohe rodiny v tomto období úpadku farností a diecéz toho vieme len veľmi málo, pretože nie je k dispozícii dostatočné množstvo informácií. Ekleziálnu skúsenosť prežívali a odovzdávali jednak rehoľníci, či už vo svojich kláštoroch, alebo prostredníctvom kazateľskej činnosti, a tiež kresťanské rodiny.

Reformácia, ktorá začala v 16. storočí, priniesla okrem iného opätovné objavenie rodinného rozmeru kresťanskej skúsenosti. Od Luthera tiež vyšiel podnet, ktorý navrátil kazateľskej činnosti jej prvoradý význam. V jeho chápaní malo byť ohlasovanie Božieho slova dielom celej kresťanskej komunity. Tieto skutočnosti prispeli k oživeniu koncepcie rodiny ako „Cirkvi v malom“ a jej zaangažovanosti v procese duchovného vyzrievania pokrstených.

Katolícke hnutie protireformácie známe aj ako tridentská reforma zameralo svoje úsilie na odstránenie nešvárov a obnovu pastoračnej činnosti vo farnostiach. Podľa tejto „katolíckej reformácie“ poslanie Cirkvi spočíva na troch pilieroch: na evanjeliu, ktoré Cirkvi prostredníctvom svojej Tradície verne a spoľahlivo stráži; na sviatostiach, najmä na Eucharistii, ktorú slávia kňazi ako skutočnú Kristovu obeť; na hierarchii, ktorá sa zakladá na sviatosti posvätného rádu a je garantom vernosti evanjeliu a cirkevnej disciplíny.

Tridentský koncil situoval ohnisko obnovy Cirkvi do farnosti, ktorá sa tak stala „predsunutou hliadkou“ protireformácie. Rodina založená na manželstve sa v tomto období síce tešila v Katolíckej cirkvi veľkej vážnosti, no nebola ekleziálnym *subjektom* v pravom slova zmysle (ako je ním napríklad postava správcu farnosti). Bola skôr „objektom“, „konzumentom“ toho, čo ponúkala farnosť.

Farnosť totiž fungovala ako „distribútor“ duchovných služieb – od vysluhovania sviatostí cez kazateľskú činnosť a dobročinnosť až po podnecovanie modlitbového života veriacich. Rodina bola pozvaná k tomu, aby využívala tieto služby a čiastočne aj prispievala k ich poskytovaniu, a tak rástla v kresťanskom živote a oživovala farské spoločenstvo.

Táto situácia pastoračnej obnovy prostredníctvom farnosti bez aktívnej účasti rodiny sa zreteľne odráža aj v Tridentskom katechizme, nazývanom tiež *Catechismus ad parochos*, ktorý je najdôležitejším plodom Tridentského koncilu.

Jednou z povinností rodičov voči deťom, ktoré vymenúva, je „vštepíť im svätú náuku a neporušené mravy a predložiť im posvätné životné zásady, aby, vzdelaní v náboženských veciach, celým srdcom neochvejne uctievali Boha“⁷⁹. Rodina tak aj naďalej zostávala miestom predbežnej prípravy na „skutočný“ cirkevný život, ktorého ohniskom bola farnosť.

Nesené vlnou tridentskej reformy sa začali šíriť rozličné časopisy s teologickým a pastoračným zameraním (najmä v druhej polovici 19. storočia). Mnohé z nich šíрили katolícku osvetu v rodinách a povzbudzovali ich členov, aby verne plnili „svoje stavovské povinnosti: rástli v láske a vernosti, poslušnosti a trpezlivosti, cudnosti a umŕtvovaní, kresťansky vychovávali svoje deti, modlili sa, pristupovali k sviatostiam a počúvali Božie slovo. Toto sú čnosti a prostriedky, ktoré vám predkladá Pán, aby ste dosiahli svätosť v manželskom stave, ktorý je v jeho Cirkvi veľkou sviatosťou, a preto je sám svätý“.⁸⁰ Tieto slová, aj keď sú vyjadrením vysokého uznania rodiny založenej na sviatosti manželstva, svedčia o tom, že ešte stále nebola považovaná za ekleziálny „subjekt“.

⁷⁹ Porov. *Catechismo Tridentino* (trad. it. Centi, T.S.): Siena : Cantagalli, 1981, s. 385 – 386.

⁸⁰ Catechesi sul Sacramento del Matrimonio. In: *Il Zelatore della fede di Cristo nella famiglia e nella Società. Periodico popolare bimensile*, č. 6 (15. marec 1896), s. 139.

2.2. Vízia „domácej cirkvi“ v učení Druhého vatikánskeho koncilu a v pokoncilovom období

S príchodom Druhého vatikánskeho koncilu začína byť rodina opäť chápaná ako „domáca cirkev“ a stáva sa aktívnym subjektom pôsobiacim v Cirkvi. Pred koncilom sa v Cirkvi prakticky vôbec nevenovala pozornosť ekleziálnemu rozmeru manželstva, ktorého zdrojom je účasť na tajomstve lásky medzi Kristom a Cirkvou. Prehliadalo sa, že konkrétne vyjadrenie tejto účasti spočíva v tom, že manželia si vzájomne pomáhajú dosahovať svätosť prostredníctvom svojho každodenného spoločného života a veľkodušného prijímania a výchovy detí, čím prispievajú k budovaniu Božieho ľudu.

Počnúc Druhým vatikánskym koncilom sa do popredia dostáva model Cirkvi ako spoločenstva, ktorý ide ruka v ruku s obnoveným uznaním hodnoty rodiny, ktorá je povoláná k tomu, aby vo svojom lone rozvíjala vzájomnú pomoc medzi svojimi členmi, plodnosť a ekleziálny rozmer, to všetko s cieľom dať spoločnosti nových občanov. Koncil sa pozerá na Boží ľud ako na jeden celok, čo nachádza svoj výraz v tom, že dochádza k prekonaniu protikladu medzi cirkevnou hierarchiou a Božím ľudom a namiesto toho sa dostáva k slovu obnovená integrácia a opätovné objavenie hodnoty všeobecného kňazstva veriacich. Zdôrazňuje sa potreba angažovanosti každého pokrsteného, ako v Cirkvi, tak aj vo svete, a platnosť princípu, že povolaním kresťana je posväcovať seba samého i svoje prostredie.

Návrat konceptu *Ecclesia domestica* anticipoval už Ján XXIII., ktorý definoval rodinu ako skutočnú „bunku Cirkvi“⁸¹, no v pravom zmysle slova sa začal na stránkach dogmatickej konštitúcie o Cirkvi – *Lumen gentium* (LG), kde sa v odseku č. 11 píše: „V rodine, ktorú možno nazvať domácou cirkvou, majú byť rodičia slovom

⁸¹ GIOVANNI XXIII: Allocuzione all'Equipes Notre-Dame, del 3 maggio 1959. In: *Scritti e discorsi di S.S. Giovanni XXIII nel 1959 (maggio-giugno)*. Siena : Cantagalli, 1959, s. 24.

a príkladom prvými hlásateľmi viery pre svoje deti a majú pestovať povolanie vlastné každému z nich a s osobitnou starostlivosťou duchovné povolanie.⁸² Podľa náuky koncilu rodina – „domáca cirkev“ – môže byť veľkým prínosom pre vzrast Božieho ľudu, pretože v jej lone sa prostredníctvom krstu rodia pre večný život nové Božie deti; ďalej pre proces odovzdávania viery, pretože rodičia majú byť pre svoje deti prvými ohlasovateľmi viery, ktorí podporujú rozvoj ich povolania; a napokon pre spoločnosť, pretože práve v rodine prichádzajú na svet noví občania.

Aj koncilový dekrét o apoštoláte laikov *Apostolicam actuositatem* (AA)⁸³ poskytuje dôležité hermeneutické kľúče, týkajúce sa rodiny ako „domácej cirkvi“. ⁸⁴ Pripomína nám, že „rodina dostala od Boha aj to poslanie, aby bola základnou vitálnou bunkou spoločnosti. Toto poslanie splní, ak sa vzájomnou láskou svojich členov a spoločnou modlitbou prejaví ako domáca svätyňa Cirkvi; ak sa celá zapojí do liturgického života Cirkvi; a napokon ak bude usilovne preukazovať pohostinstvo a napomáhať spravodlivosť a iné dobré skutky v prospech všetkých bratov, ktorí potrebujú pomoc.“⁸⁵

V pastorálnej konštitúcii *Gaudium et spes* o Cirkvi v súčasnom svete (GS)⁸⁶ konciloví otcovia venovali celú jednu kapitolu dôstojnosti manželstva a rodiny (GS 47 – 52). Manželstvo a rodinu tu definovali nasledovným spôsobom: „Dôverné spoločenstvo manžel-

⁸² *Dogmatická konštitúcia o Cirkvi „Lumen gentium“* (LG), 11. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/lumen-gentium>

⁸³ *Dekrét o apoštoláte laikov „Apostolicam actuositatem“* (AA), 11. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/apostolicam-actuositatem>

⁸⁴ Porov. BEYER, J.: *Ecclesia domestica*. In: *Periodica*, roč. 79, 1990, s. 295 – 300.

⁸⁵ *Dekrét o apoštoláte laikov „Apostolicam actuositatem“* (AA), 11. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/apostolicam-actuositatem>

⁸⁶ *Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete „Gaudium et spes“*. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/gaudium-et-spes>

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

ského života a lásky, ktoré ustanovil Stvoriteľ a vybavil vlastnými zákonmi, je založené na manželskej zmluve, čiže na neodvolateľnom osobnom súhlase. Tak ľudským úkonom, ktorým sa manželia navzájom odovzdávajú a prijímajú, vzniká z Božieho ustanovenia trvalá ustanovizeň, a to aj pred spoločnosťou“ (GS 48). „Pravá láska medzi manželmi“ (GS 49) zahŕňa ich vzájomné sebadarovanie, obsahuje a navzájom integruje pohlavný a emocionálny rozmer osoby, čím naplňa Boží plán s človekom (porov. GS 48 – 49). Z toho jasne vyplýva, že manželstvo a manželská láska, ktorá ho oživuje, „sú svojou povahou zamerané na plodenie a výchovu potomstva“ (GS 50). Okrem toho sa zdôrazňuje zakorenenie manželov v Kristovi: „Spasiteľ ľudí a Ženích Cirkvi ide kresťanským manželom v ústrety sviatosťou manželstva [...] a naďalej zostáva s nimi. [...] (*sacramentum permanens* – pozn. autora). Takto kresťanská rodina – keďže má svoj pôvod v manželstve, ktoré je obrazom zmluvy lásky medzi Kristom a Cirkvou a účasťou na nej – má všetkým dávať najavo živú prítomnosť Spasiteľa vo svete a pravú povahu Cirkvi, jednak láskou, veľkodušnou plodnosťou, jednotou a vernosťou manželov, jednak láskyplnou spoluprácou všetkých svojich členov“ (GS 48).

Podľa náuky Koncilu kresťanskej rodine udeľujú charakter „domácej cirkvi“ tieto prvky:

- *sviatosť manželstva*: nakoľko je znakom a účasťou na tajomstve, ktoré konštituuje Cirkev – na nezrušiteľnej zmluve medzi Kristom a jeho ľudom (porov. LG 11, 41; AA 11; GS 48);
- *vzájomná láska medzi manželmi a spolupráca všetkých členov rodiny*: nakoľko sú primárnou a najintenzívnejšou formou praktického uskutočňovania prikázania lásky, ktorú Ježiš prezentuje ako rozpoznávací znak svojej Cirkvi a jeho živej prítomnosti v nej (porov. LG 11, 41, 48);
- *plodná láska manželov, ktorá je otvorená pre prijatie detí*: nakoľko je znakom plodnosti Cirkvi, ktorá prostredníctvom krstu ustavične rodí nové Božie deti a zároveň obohatením Božieho ľudu, ktorý od rodičov prijíma dar nových kresťanov (porov. LG 11, 41);

- *kresťanská výchova detí, ktorú uskutočňujú rodičia*: oni s nimi robia prvé krôčiky vo viere a svojím svedectvom viery, spoločnou modlitbou, sprostredkovaním skúsenosti kresťanského spoločenstva a bratstva im pomáhajú stávať sa dobrými kresťanmi. Toto všetko je znakom materskej lásky a plodnosti Cirkvi a zároveň prostriedkom, skrze ktorý sa uskutočňujú. Cirkev totiž krstom privádza na svet nové Božie deti, no okrem toho ich aj vychováva vo viere prostredníctvom katechézy, liturgie a skutkov lásky (porov. LG 11, 41; AA 11). Rodičia sú v neposlednom rade povolaní aj k tomu, aby pomáhali svojim deťom pri rozpoznávaní a uskutočňovaní svojho povolania;
- *občianska výchova detí, ktorú uskutočňujú rodičia*: oni ich uvádzajú do občianskeho spoločenstva a pomáhajú im stávať sa dobrými občanmi. Je to znak a nástroj pozdvihnutia človeka, ktoré prostredníctvom svojho poslania ponúka svetu Cirkev (porov. LG 11; AA 11). Tu sa stáva zrejším, že rodina je veľkým prínosom nielen pre Cirkev, ale aj pre občiansku spoločnosť.
- *situácie prvého ohlasovania a prenasledovania*: nakoľko sú kontextami, v ktorých Koncil identifikuje rodinu ako privilegované miesto ekleziálnej skúsenosti (porov. AA 11).

Druhý vatikánsky koncil nanovo objavil teologické bohatstvo, ktoré v sebe ukrýva kresťanská rodina. Definoval ju ako „Cirkev v malom“, ktorá všetkým ľuďom sprístupňuje charakteristiky „veľkej Cirkvi“. Takýmto spôsobom bola vzkriesená neskoropatristská a stredoveká vízia, v rámci ktorej bola *familia christiana* považovaná za miesto, kde sa učíme a svedčíme o tom, čo to znamená byť Cirkvou.

2.3. Koncept rodiny – „domácej cirkvi“ – v magistériu pokoncilových pápežov⁸⁷

Pavol VI.

Pápež Pavol VI., pokračujúc v línii Druhého vatikánskeho koncilu, prehĺbil učenie Cirkvi o manželstve a rodine. V prvom rade vyniesol na svetlo vnútorné spojenie medzi manželskou láskou a odovzdávaním života. Urobil tak vo svojej encyklike *Humanae vitae*: „Manželská láska vyžaduje od manželov, aby dobre poznali svoje poslanie týkajúce sa zodpovedného rodičovstva, ktoré sa dnes právom tak veľmi zdôrazňuje, a preto sa má správne chápať. [...] Úloha zodpovedného rodičovstva [...] vyžaduje, aby manželia úplne chápali svoje povinnosti voči Bohu, voči sebe samým, voči rodine a voči ľudskej spoločnosti, a pritom správne zachovali stupnicu hodnôt“ (HV 10). V apoštolskej exhortácii *Evangelii nuntiandi* (EN) Pavol VI. poukázal na vzťah, ktorý spája rodinu a Cirkev: „V oblasti laického apoštolátu nemožno nezdôrazniť evanjelizáciu rodiny. V dejinách Cirkvi si rodina právom zaslúžila krásnu definíciu „domáca cirkev“, ako to uznal aj Druhý vatikánsky koncil. Ten hovorí, že v každej kresťanskej rodine by sa mali nachádzať niektoré črty univerzálnej Cirkvi. Okrem toho rodina sa má stať práve tak ako Cirkev prostredím, v ktorom sa evanjelium uplatňuje a z ktorého vyžaruje“ (EN 71).

Ján Pavol II.

V kontexte takéhoto chápania rodinného spoločenstva nie je ťažké pochopiť, čo to znamená, keď sa povie, že rodina je „domáca

⁸⁷ Porov. Sinodo dei vescovi, XIV Assemblea generale ordinaria: *Relazione Finale*, 24.10.2015, 43 – 46. Dostupné online: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/24/0816/01825.html>

cirkev“. Ján Pavol II. o tom hovorí: „Duch Svätý, ktorý sa vylieva pri slávení sviatostí, je živým prameňom a nevyčerpatelným pokrmom nadprirodzeného spoločenstva, ktoré veriacich zhromažďuje a spája s Kristom a medzi sebou v jednote Božej Cirkvi. Kresťanská rodina zjavuje a uskutočňuje cirkevné spoločenstvo, preto ju možno a treba nazývať „domácou cirkvou““ (*Familiaris consortio*, 21).

Magistérium Jána Pavla II. rozhodujúcim spôsobom prispelo k rozvinutiu reflexie o rodine ako „domácej cirkvi“; najvýznamnejším príspevkom sú jeho katechézy o ľudskej láske a teológii tela (prednesené v rokoch 1979 – 1984). V nich ponúkol Cirkvi hlboké a myšlienково bohaté úvahy o snubnom význame ľudského tela a Božom pláne s manželstvom a rodinou, ako bol zjavený na samom počiatku stvorenia. Spomedzi nepreberného množstva myšlienok si osobitnú pozornosť zasluhuje jedna z jeho úvah o manželskej láske, kde opísal spôsob, akým manželia prostredníctvom svojej vzájomnej lásky prijímajú dar Kristovho Ducha a prežívajú svoje povolanie ku svätosti.

Vo svojej apoštolskej exhortácii *Familiaris consortio* (FC) (1981), v liste rodinám *Gratissimam sane* (GS), napísanom pri príležitosti Roku rodiny (1994), a v encyklike *Evangelium vitae* (EV) (1995) Ján Pavol II. označil rodinu za „cestu Cirkvi“, ponúkol celistvú víziu povolania muža a ženy ku vzájomnej láske a predložil základné línie pastorácie rodiny a princípy týkajúce sa aktívnej prítomnosti rodiny v spoločnosti.

V apoštolskej exhortácii *Familiaris consortio* o úlohách kresťanskej rodiny v dnešnom svete hovorí pápež o rodine ako „domácej cirkvi“ celkovo na jedenástich miestach tohto dokumentu. Exhortácia nám pripomína, že „v manželstve a rodine sa vytvára súhrn medzosobných vzťahov – manželský vzťah, otcovstvo a materstvo, vzťah detí a súrodencov – ktorými sa každý človek vovádza do „ľudskej rodiny“ i do „Božej rodiny“, ktorou je Cirkev“ (FC 15). Keď teda rodina uskutočňuje svoje driemajúce vlohy a stáva sa sama sebou, čiže skutočným spoločenstvom osôb spojených v Bohu, „zjavuje a uskutočňuje cirkevné spoločenstvo, preto ju možno a treba nazývať „domácou cirkvou““ (FC 21).

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

Posledným dokumentom spadajúcim do pontifikátu Jána Pavla II., ktorý tu spomenieme, je *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, promulgovaný týmto pápežom 15. augusta 1997. Tematike rodiny sú v ňom venované články 1601 – 1666. Je v nich rozvinutá argumentácia, týkajúca sa nazaretskej rodiny, evanjelizácie, výchovy, vzdelávania, školy ľudskosti a prijímania výziev, ktoré predstavujú náročné situácie.

Benedikt XVI.

Vo svojej encyklike *Deus caritas est*⁸⁸ pápež Benedikt XVI. nadväzuje na tému pravdy o láske medzi mužom a ženou, ktorá nadobúda plný význam jedine vo svetle lásky ukrižovaného Krista (porov. DCE 2). Poukazuje pritom na skutočnosť, že „manželstvo založené na výlučnej a definitívnej láske sa stáva zobrazením vzťahu Boha k jeho ľudu a naopak: spôsob, akým miluje Boh, sa stáva mierou ľudskej lásky“ (DCE 11). Spolu s tým zdôrazňuje, že základnými stavebnými kameňmi Cirkvi sú domáce cirkvi, pričom prepája skutočnosť rodiny s tajomstvom Trojice. Systematické teologické prehĺbenie konceptu „domácej cirkvi“ možno rozvinúť tak, že za východisko si zvolíme dejiny spásy (pamäť, sprítomnenie, proroctvo) alebo sviatostný charakter „domácej cirkvi“ a jej povahu subjektu (ako protagonistu evanjelizácie, posväcovania seba i sveta a činorodej lásky). V Eucharistii nachádza rodina základ svojej identity, ktorá sa potom premieta do dynamiky daru prežíanej v každodennom živote. Eucharistia povoláva rodinu k tomu, aby sa stávala „predĺženou rukou Boha“, ktorá slúži svetu, spoločenstvom lásky, ktoré je spojené novou zmluvou a výrazom stretnutia a hlbokého spoločenstva so zmŕtvychvstalým Kristom. Eucharistia a rodina sú dva prejavvy toho istého tajomstva lásky. Podobne aj povolanie do manželstva a k zasvätenému panenstvu sú dva rozličné spôsoby, ktoré zjavujú

⁸⁸ BENEDIKT XVI.: *Encyklika o kresťanskej láske „Deus caritas est“*, 25. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>

jediné tajomstvo – snubný charakter Cirkvi. Niet medzi nimi protikladu, pretože sú vo vzťahu reciprocity a komplementarity.

V encyklike *Caritas in veritate* pápež Benedikt XVI. poukazuje na dôležitosť rodinnej lásky ako princípu života spoločnosti, ktorá je miestom, kde človek získava skúsenosť s hodnotou spoločného dobra. Z tohto dôvodu je dôležité ukazovať novým generáciám krásu rodiny a manželstva, súlad týchto inštitúcií s najhlbšími túžbami ľudského srdca a s požiadavkami dôstojnosti osoby. To nám umožní efektívne podporovať centrálné postavenie a integritu rodiny založenej na manželstve medzi mužom a ženou, ktorá je základnou, životne dôležitou bunkou spoločnosti. Neslobodno však zabúdať ani na to, že je potrebné hľadať aj riešenia ekonomických a finančných problémov týkajúcich sa rodiny, rešpektujúc prirodzenú štruktúru rodinných vzťahov (porov. CiV 44).

Pri príležitosti 5. Svetového stretnutia rodín, ktoré sa uskutočnilo 8. júla 2006 v španielskej Valencii, pápež Benedikt XVI. pripomenul, že „rodina je privilegovaným prostredím, kde sa každá ľudská osoba učí dávať a prijímať lásku. Je založená na hlbokom osobnom vzťahu medzi manželom a manželkou, ktorý sa opiera o ich vzájomnú lásku a porozumenie [...]. Kiež by deti zakúšali viac chvíľ naplnených harmóniou a láskou medzi rodičmi než momentov nesvornosti a ľahostajnosti, pretože láska medzi otcom a matkou im poskytuje pevné zázemie a je pre nich školou, kde sa učia o kráse vernej a trvalej lásky. Rodina je dobro, bez ktorého sa nemôže zaobísť žiaden národ, neodmysliteľný základ ľudskej spoločnosti a nesmierny poklad v rukách manželov, ktorý ani s postupom času nestráca nič zo svojej hodnoty. Je to nenahraditeľné dobro aj pre deti, ktoré majú byť plodom lásky a úplného, veľkodušného vzájomného sebadarovania ich rodičov. Na našich pleciach preto leží nesmierna zodpovednosť za to, aby sme ohlasovali úplnú pravdu o rodine založenej na manželstve, ktorá je „domácou cirkvou“ a svätyňou života.“⁸⁹

⁸⁹ BENEDETTO XVI: *Discorso a Valencia (Spagna) in occasione del V Incontro Mondiale delle famiglie, Città delle Arti e delle Scienze*, 8 luglio 2006. Dostupné online:

Ten istý pápež na generálnej audiencii z 28. decembra 2011 pripomenul veriacim, že „Svätá rodina“ je ikonou „domácej cirkvi“, ktorá je povolaná k praktizovaniu spoločnej modlitby. Rodina je „domáca cirkev“ a ako taká má byť prvou školou modlitby. V rodine sa deti môžu už od najútlejšieho veku učiť, ako si cibriť „zmysel pre Boha“. Deje sa tak vďaka slovám a príkladu rodičov, ktorí deťom pomáhajú žiť pohrúžené v atmosfére poznamenatej Božou prítomnosťou. Skutočná kresťanská výchova nemôže ignorovať skúsenosť modlitby a jednoducho ju „odložiť bokom“. Ak sa deti nenaučia modliť v rodine, túto medzeru je neskôr veľmi ťažké preklenúť.“⁹⁰

František

O spojitosti medzi rodinou a vierou uvažuje vo svojej encyklike *Lumen fidei* (LF) aj pápež František: „Prvé prostredie, kde viera osvecuje ľudské mesto, je rodina. Myslím predovšetkým na stály zväzok muža a ženy v manželstve. [...] Sľúbiť lásku navždy je možné, len ak človek objaví väčší plán, než sú jeho vlastné projekty“ (LF 52). V apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* (EG) pápež zaraďuje medzi výzvy, ktoré nám kladie súčasná kultúra, aj otázku ústredného postavenia rodiny: „Rodina prechádza hlbokou kultúrnou krízou ako všetky spoločenstvá a spoločenské zväzky. V prípade rodiny je krehkosť jej zväzkov mimoriadne závažná, pretože je to základná bunka spoločnosti; je to miesto, kde sa učíme žiť v pluralite a tiež prináležať druhým; je to miesto, kde rodičia odovzdávajú vieru deťom. Na manželstvo sa dnes hľadí len ako na formu citového uspokojenia, ktorú možno zadefinovať akýmkoľvek spôsobom a potom meniť podľa názoru kohokoľvek. Avšak nenahraditeľný

http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/july/documents/hf_ben-xvi_spe_20060708_incontro-festivo.html

⁹⁰ BENEDETTO XVI: *Udienza generale del 28/12/2011*, Città del Vaticano. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20111228.html

príspevok manželstva pre spoločnosť presahuje úroveň citovosti a momentálnych potrieb daného páru“ (EG 66). Okrem citovaných dokumentov pápež František venoval témam týkajúcim sa rodiny aj osobitný cyklus katechéz, v ktorých dôkladne rozobral problematiku subjektov rodinného života, ich skúseností a fáz života rodiny.

Pri príležitosti plenárneho zasadnutia Pápežskej rady pre rodinu, ktoré sa konalo 25. októbra 2013, ten istý pápež zdôraznil komunitný rozmer rodiny, „ktorá pozostáva z konkrétnych tvárí, z osôb, ktoré milujú, vstupujú do dialógu, obetujú sa pre druhých a obraňujú život, predovšetkým ten najkrehkejší a najslabší. Bez preháňania možno povedať, že rodina je hybnou silou sveta a dejín.“⁹¹ Pápež, aj keď priamo nepoužil termín „domáca cirkev“, pripomenul jej charakteristiky zračiace sa v každej rodine, ktorá sa stáva „miestom, kde prekvitá vzájomná náklonnosť, priestorom intimity, kde si človek osvojuje umenie dialógu a medziludskej komunikácie. V rodine si osoba začína uvedomovať svoju vlastnú dôstojnosť a zároveň sa učí uznávať dôstojnosť každého jedného človeka, najmä ak je chorý, slabý alebo odsunutý na okraj spoločnosti. Týmto všetkým je rodinné spoločenstvo, ktoré žiada, aby bolo za také aj uznané.“⁹²

Odvolávajúc sa na skutočnosť, že Pápežská rada pre rodinu navrhla podobu novej ikony rodiny, na ktorej má byť zachytená scéna obetovania Ježiša v chráme, kde budú figurovať postavy Márie s Jozefom, ktorí prinášajú Dieťa, aby naplnili zákon a dve osoby v starockom veku – Simeon a Anna, pápež predniesol slová o Cirkvi, ktorá tak ako rodina „venuje starostlivosť deťom a starým ľuďom, stávajúc sa matkou nespočetných generácií veriacich a zároveň slúži

⁹¹ FRANCESCO: *Discorso in occasione della plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*. Città del Vaticano, 25 ottobre 2013, 1. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/october/documents/papa-francesco_20131025_plenaria-famiglia.html

⁹² FRANCESCO: *Discorso in occasione della plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*, 1.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

ľudskej spoločnosti, aby duch lásky, srdečnosti a solidarity pomohol všetkým ľuďom nanovo objaviť Božie otcovstvo i materstvo.⁹³

Zmienky o rodine ako „domácej cirkvi“ nájdeme aj v Záverečnej relácii Biskupskej synody o rodine na tému „povolanie a poslanie rodiny v Cirkvi a v súčasnom svete“⁹⁴ (celkovo na siedmich miestach tohto dokumentu), ktorej text bol schválený 24. októbra 2015, na konci jej riadneho zasadnutia. Kresťanská rodina je tu ponímaná ako súčasť živého organizmu Cirkvi, ako „domáca cirkev“ (bod č. 4). V jej lone sa každému kresťanovi otvára cesta viery, „dynamický proces, ktorý pozvoľna napreduje spolu s postupným vnášaním Božích darov a požiadaviek jeho definitívnej a absolútnej lásky do celého osobného a spoločenského života človeka“ (FC 9; Relácia – bod č. 37). Okrem toho záverečná relácia Synody poukazuje na dôležitosť verejného slávenia sviatosti manželstva, prostredníctvom ktorého kresťanské spoločenstvo prijíma do svojho lona novú rodinu, aby sa ako „domáca cirkev“ cítila byť súčasťou širšej rodiny – univerzálnej Cirkvi. Prípravou na svadobnú liturgiu by mala byť mystagogická katechéza, ktorej úlohou je pomôcť snúbenckým párom pochopiť, že slávenie uzavretia ich zväzku dosiahne svoju plnosť iba v Pánovi, a ak bude také, môže priviesť rodiny zhromaždené na tejto slávnosti ku opätovnému objaveniu a oživeniu viery a lásky, ktoré pochádzajú od Boha (bod č. 59).

⁹³ FRANCESCO: *Discorso in occasione della plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*, 3.

⁹⁴ Sinodo dei Vescovi, XIV Assemblea Generale Ordinaria: *Relazione finale*, 24.10.2015. Dostupné online: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/24/0816/01825.html>

2.4. Pohyb smerom k oživeniu konceptu „domácej cirkvi“ v súčasnom ekleziálnom kontexte

Na základe skúmania vzdialenej i nedávnej minulosti môžeme identifikovať tri kontexty, v rámci ktorých môže oživenie konceptu „domácej cirkvi“ nadobudnúť osobitnú pastoračnú účinnosť: skúsenosť prenasledovania, atmosféra odosobnenia a ekumenický dialóg.

Tam, kde nie je možné verejne prejavovať kresťanskú vieru (tak to bolo v ranokresťanských časoch, ale podobné situácie sa v mnohých častiach sveta vyskytujú aj dnes), existencia „domácich cirkví“ umožňuje rozvíjanie a odovzdávanie viery, spoločnú modlitbu, čítanie a štúdium Svätého písma či konanie skutkov dobročinnnej lásky. Toto bola nosná štruktúra, na ktorej ešte donedávna spočíval kresťanský život vo východnej Európe a naďalej ňou zostáva v Číne a ďalších krajinách Ďalekého východu, kde kresťanstvo nie je oficiálne uznaným náboženstvom. Podobná situácia je aj v niektorých moslimských krajinách. V niektorých prípadoch, ak je kresťanom náboženská sloboda celkom upieraná a jedinou schodnou možnosťou, ako sláviť Eucharistiu a ostatné sviatosti, je robiť to tajne, sa skúsenosť ranokresťanskej *Domus Ecclesiae* opakuje v celkom doslovnom zmysle.

Odosobnená a anonymná atmosféra, ktorá panuje v niektorých industriálnych a postindustriálnych spoločnostiach spôsobuje, že je čím ďalej tým potrebné vytvárať evanjelizačné prostredia vyznačujúce sa ľudským teplom a veľkodušným prijatím; prostredia, v ktorých sa môžu rozvíjať bezprostredné, živé vzťahy; prostredia, kde malý počet zúčastnených osôb umožňuje všímavosť voči druhým a spontánne reagovanie na ich núdzu a problémy. Koniec koncov stredobodom kresťanstva je láska a bolo by nezmyslom, keby sme ho žili tak, že budeme ignorovať medziľudské vzťahy a namiesto nich dávať prednosť organizačnej štruktúre. To však neznamená, že kresťanská skúsenosť by sa mala zredukovať na „hovenie

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

si v teplom hniezdočku“, pretože by sa tým vystavovala nebezpečenstvu, že sa udusí v komunitnej samolúbosti. V skutočnosti je to presne naopak: čím intenzívnejšie zakúšame Božiu lásku, tým naliehavejšie pociťujeme vnútornú túžbu vyjsť zo seba samých a zo svojich obmedzených kruhov, aby sme sa o túto lásku mohli podeliť sa všetkými ľuďmi. Nie je náhoda, že *Domus Ecclesiae* okrem toho, že na nich spočívalo miestne kresťanské spoločenstvo, boli aj hlavnými opornými bodmi pre misionárov na cestách.

Ecclesia domestica je tradíciou, ktorú spoločne zdieľajú všetky tri hlavné kresťanské vierovyznania. Každé z nich totiž považuje za svoj základ Nový zákon a náuku cirkevných otcov, z čoho vyplýva, že tradícia „domácej cirkvi“ bola ich spoločným dedičstvom prinajmenšom prvých tisíc rokov existencie kresťanstva, kým nenastal prvý rozkol. No nielen to. *Ecclesia domestica* nie je pre ne iba záležitosťou minulosti. Všetky tri kresťanské konfesie si túto ekleziálnu formu vysoko cenia až podnes. Ak máme byť konkrétnejší, protestanti majú tento rozmer Cirkvi v úcte najmä z toho dôvodu, že v súlade s učením o slobodnom výklade Biblie podnecuje čítanie Božieho slova a jeho ohlasovanie; katolíci ho nanovo objavili vďaka „čerstvému vetru“, ktorý zavlhol v Cirkvi skrze náuku Koncilu a rozpoznavli v ňom určitý stupeň ekleziálnej skúsenosti, ktorý je síce neúplný, ale autentický; pravoslávni kresťania vidia v manželstve a rodine stopu Trojice, ktorá, od prvého ľudského páru až po eschatologickú svadobnú hostinu, v sebe zahŕňa celé tajomstvo Cirkvi. Keď sa kresťania rôznych vierovyznaní stretávajú po domoch a spoločne sa modlia, uvažujú nad Božím slovom a budujú bratské spoločenstvo, rastie sila „ekumenizmu zdola“, ktorý prispieva k uskutočňovaniu Ježišovho priania, aby jeho učenci boli jedno (porov. Jn 17, 21).

Na základe toho, čo tu bolo povedané, možno konštatovať, že oživenie konceptu „domácej cirkvi“, sprevádzané praktickou aplikáciou jeho základných charakteristík v živote dnešných cirkevných spoločenstiev by mohlo prispieť k rozvinutiu plodnejšieho dialógu medzi jednotlivými kresťanskými vierovyznaniami, to všetko v rámci širšieho ekumenického kontextu.

2.5. Úlohy rodiny – „domácej cirkvi“

2.5.1. Miesto odovzdávania a svedectva viery

Rodina nepochybne patrí medzi základné subjekty odovzdávania viery. Je najdôležitejším a najpôvodnejším miestom odovzdávania základných hodnôt, pretože je kontextom, v ktorom prebieha etická formácia detí, ich výchova a humanizácia, prvou školou, kde sa učia kultúre stretnutia a riešenia konfliktov. Apoštoli a prvé kresťanské spoločenstvá bez problémov chápali, že kontext domova a rodiny je miestom, kde Boh zjavuje svoju lásku a kde prebieha odovzdávanie viery v ukrižovaného a vzkrieseného Krista.

Na úlohu odovzdávať vieru veľmi otvorene poukázal pápež Benedikt XVI., keď 9. júla 2006 počas svojej apoštolskej cesty do Valencie, ktorú absolvoval pri príležitosti 5. Svetového stretnutia rodín,⁹⁵ pripomenul prítomným veriacim, že „kresťanskí rodičia sú povolani k tomu, aby hodnoverne dosvedčovali svoju kresťanskú vieru a nádej. Majú to robiť tak, aby Božie volanie a Kristova radostná zvesť prišli k ich deťom v čo najzreteľnejšej a najautentickejšej podobe. Je však potrebné, aby tento Boží dar, ktorý rodičia sprostredkovali svojim deťom, aj naďalej rozvíjali a robili to múdro a láskavo, dávajúc tak vzrast ich schopnosti duchovného rozlišovania.“ Pápež ďalej pripomenul, že „takýmto spôsobom – prostredníctvom vytrvalého svedectva manželskej lásky spájajúcej rodičov, ktorá je živá a preniknutá vierou, ako aj láskyplnej podpory zo strany kresťanského spoločenstva – sa v deťoch rozvíja osobný prístup k daru viery, prostredníctvom ktorej môžu objaviť hlboký zmysel svojej existencie, naplňajúci ich srdcia vďačnosťou.“

⁹⁵ BENEDETTO XVI: *Omelia durante il viaggio apostolico a Valencia (Spagna) in occasione del V Incontro Mondiale delle Famiglie*, Città delle Arti e delle Scienze, 9 luglio 2006. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2006/documents/hf_ben-xvi_hom_20060709_valencia.html

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

Tú istú myšlienku vyjadril 25. augusta 2018 vo svojom príhovore na 9. Svetovom stretnutí rodín v Dubline aj pápež František⁹⁶, ktorý zdôraznil, že „prvým a najdôležitejším miestom odovzdávania viery je domov: človek sa učí veriť doma, na základe tichého, každodenného príkladu rodičov, ktorí milujú Pána a dôverujú jeho slovu. Tu, v rodičovskom dome, ktorý môžeme nazvať „domáca cirkev“, sa deti učia, čo je to vernosť, čestnosť a obetavosť. Vidia, ako sa k sebe správajú ocko a mamička, ako sa starajú jeden o druhého aj o ostatných, ako milujú Boha a Cirkev. Takýmto spôsobom môžu deti vdychovať čerstvý vzduch evanjelia a učiť sa rozumieť životu, posudzovať životné situácie a konať tak, aby boli hodní viery, ktorú zdedili. Viera sa odovzdáva pri rodinnom stole, v prostredí domova, prostredníctvom každodenných rozhovorov, v jazyku, ktorým dokáže rozprávať len neústupná láska.“ Pápež tiež pripomenul, že „viera sa odovzdáva v dialekte: v dialekte domova, domáckeho života, života rodiny.“

3. mája 2018 počas ranného rozjímania v kaplnke Domu svätej Marty⁹⁷ ten istý pápež povedal, že „odovzdávanie viery spočíva na dvoch základných postojoch: prvým z nich je láska, druhým je svedectvo.“ Zdôraznil tiež, že „vieru treba odovzdávať z generácie na generáciu, tak ako sa to robí so vzácnym darom [...]. Robme to vždy s postojom lásky, lásky, ktorá oživuje rodinu: viera sa odovzdáva takto, nie iba slovami, ale najmä láskou, pohladením, nehou.“

⁹⁶ FRANCESCO: *Discorso nella Pro-cattedrale di Santa Maria (Dublino) in occasione del IX Incontro Mondiale delle Famiglie*, 25 agosto 2018. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2018/august/documents/papa-francesco_20180825_dublino-irlanda-cattedrale.html

⁹⁷ FRANCESCO: *La fede si tramanda in famiglia, Meditazione mattutina nella Cappella della Domus Sanctae Marthae*, 3 maggio 2018. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/cotidie/2018/documents/papa-francesco-cotidie_20180503_fede-tramanda-in-famiglia.html

2.5.2. Miesto modlitby a posväcovania

Kresťanská rodina – „domáca cirkev“ – je prvým miestom výchovy k modlitbe, kde sa deti učia modliť „ako Cirkev“, aby sa v lone rodiny formovala skutočnosť, ktorú Koncil nazýva „domáca svätýňa Cirkvi“ (AA 11).

Katechizmus Katolíckej cirkvi (KKC) nám pripomína, že „rodina je povolaná mať účasť na Kristovej modlitbe a obete“ (KKC 2205).

Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio* učí, že „do Cirkvi ako kňazského ľudu je zapojená aj kresťanská rodina. Cez sviatosť manželstva, v ktorej má svoj základ a z ktorej čerpá potravu, ju ustavične Pán Ježiš oživuje i povoláva a zaväzuje k dialógu s Bohom prostredníctvom sviatostného života, obetovaním svojej vlastnej existencie a modlitbou. Taká je kňazská úloha, ktorú kresťanská rodina môže a má plniť v úzkom spojení s celou Cirkvou vo všetkých každodenných udalostiach manželského a rodinného života. Takto je kresťanská rodina povolaná posväcovať seba, cirkevné spoločenstvo a svet“ (FC 55). Pripomína tiež, že „kresťanské manželstvo [...] je samo v sebe liturgickým aktom oslavy Boha v Ježišovi Kristovi a v Cirkvi“ (FC 56) a že aj „radosti a bolesti, nádeje a zármutok, narodenia a narodeniny, výročia sobáša rodičov, lúčenia, pobyt mimo rodiny a návraty, vážne a dôležité rozhodnutia, smrť drahých osôb a podobné udalosti sú zásahmi Božej lásky do života rodiny a zároveň sú aj vhodnými príležitosťami na vzdávanie vďaky, na prosby, dôverné odovzdanie sa do rúk spoločného Otca, ktorý je na nebesiach“ (FC 59).

V tejto perspektíve nadobúda úloha rodiny vychovávať svojich členov k modlitbe a premieňať celý rodinný život na duchovnú obeť celkom osobitný význam. V kresťanskej rodine sa odovzdáva viera, keď rodičia učia deti modliť sa a modlia sa spolu s nimi; keď ich uvádzajú do sviatostného života a života Cirkvi; keď spoločne čítajú Bibliu, vďaka čomu osvecujú svoj rodinný život svetlom viery a oslavujú Boha ako Otca.⁹⁸

⁹⁸ BENEDETTO XVI: *Omelia durante il viaggio apostolico a Valencia (Spagna) in occasione del V Incontro Mondiale delle Famiglie*, Città delle Arti e delle Scienze, 9

2.5.3. Miesto výchovy a rozlišovania

Rodina spolu so všetkými medziľudskými vzťahmi, ktoré ju utvárajú, je prejavom nadprirodzeného bohatstva, do podstaty ktorého dokáže preniknúť iba pohľad plný viery.⁹⁹ Je privilegovaným a nepostrádateľným miestom výchovy k viere, kde človek objavuje a prijíma skutočnosť, že život je povolaním k láske. Táto láska k „Inému“ a k „iným“ sa musí prejavovať vo vnútornom živote rodiny i jej vzťahoch k okolitému svetu.

Kresťanská výchova a disciplína však neznamenajú autoritárstvo, ale úctu k slobode detí, prispôsobenú ich veku a individuálnej situácii. Nerozumný, autoritársky prístup totiž zákonite vedie k opovrhovaniu prijatými princípmi a hodnotami a neslúži vnútornému formovaniu osoby, a to ani v prípadoch, že dotyčný človek sa nimi navonok riadi. Ľudské a kresťanské čnosti zapúšťajú hlboké korene len v pôde skyprenej slobodou. Z toho vyplýva, že rodičia majú rásť v postoji starostlivej obetavosti, považovať svojich synov a dcéry za Božie deti a rešpektovať ich ako ľudské osoby; ten istý rešpekt a obetavosť ich má viesť k tomu, aby vychovávali svoje deti k správne mu používaniu rozumu a slobody. To znamená, že majú vychovávať ich slobodu, aby sa rozvíjala a rástla správnym smerom a so zreteľom na tento cieľ správne formovať ich svedomie a podnecovať ich rásť v zodpovednosti.

Výchovný vzťah je kľúčovým prvkom rodinného života. Pápež Benedikt XVI. ho nazval „výchovnou výzvou“ v širokom zmysle slova. Keď otváral sympóziu rímskej diecézy o výchove¹⁰⁰, podotkol, že sloveso „vychovávať“, ktoré sa nachádza v názve sympózia,

luglio 2006. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2006/documents/hf_ben-xvi_hom_20060709_valencia.html

⁹⁹ Porov. BIFFI, G.: *Matrimonio e famiglia. Nota pastorale*, 9. Bologna : EDB, 1990.

¹⁰⁰ BENEDETTO XVI: *Discorso all'apertura del Convegno della Diocesi di Roma nella Basilica di San Giovanni in Laterano*, 11 giugno 2007. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2007/june/documents/hf_ben-xvi_spe_20070611_convegno-roma.html

zahŕňa vo svojom význame osobitnú pozornosť venovanú deťom a mladým ľuďom a dáva vystúpiť do popredia úlohe, ktorá prináleží predovšetkým rodine. Kresťanskí manželia sú totiž spolupracovníkmi Božej milosti a svedkami viery, jednak navzájom jeden druhému a tiež vo vzťahu k svojim deťom a ostatným príbuzným. Oni sú pre svoje deti prvými hlásateľmi viery a vychovávateľmi, svojimi slovami a príkladom v nich formujú autentický kresťanský a apoštolský život, svojou múdrosťou im pomáhajú pri hľadaní ich povolania a voľbe životného stavu a v prípade, že u nich objavia duchovné povolanie, horlivo ho podporujú (porov. AA 11).

Rodina by teda mala byť subjektom výchovy i seba výchovy, formujúcim vo všetkých svojich členoch nasledovné schopnosti:

- **Čítať životné udalosti vo svetle viery a komunikovať si navzájom hlboké city, ktoré sa rodia v ich srdciach.** Všetko toto nepochybne pomáha celej rodine vnímať a prežívať nadprirodzené Božie zásahy v ich živote a napomáhať osobný rast detí v ovzduší viery. „Spriaznenosť duší“ je totiž životodarnou miazgou, ktorá ustavične obnovuje manželské a všetky ostatné rodinné vzťahy;
- **Prežívať všetky dôležité udalosti spoločne a spoločne tráviť čas.** Domov je „šperkownica“, ktorá v sebe ukrýva poklad rodinného života a ako taký je aj miestom, kam patrí slávenie a pamäť. Dnes je však tendencia prežívať všetky dôležité chvíle mimo domu, či už ide o narodeniny detí, výročia sobáša rodičov, krsty, birmovky, ale aj rôzne menej radostné výročia. Je preto potrebné nanovo objaviť a začať opäť kultivovať zmysel pre hodnotu prežívania týchto chvíľ doma, spolu s rodinou.
- **Uvedomovať si, čo je v živote podstatné a skutočne potrebné:** je to jedna zo základných charakteristík životného štýlu, adekvátneho pre kresťanskú rodinu. V žiadnej kresťanskej rodine by nemal chýbať postoj pozornosti k najchudobnejším a najopustenejším, ktorý je uvádzaný do praxe konkrétnymi gestami solidarity. Kresťanská rodina je totiž spoločenstvom v službách človeka, ktoré vo svojom vnútri žije hodnoty lásky, vzájomného prijatia a úcty a v škole pravdy a lásky sa učí spoznávať v tvári

každého brata, najmä toho najnúdznejšieho, Boží obraz (porov. FC 51 – 54).

2.5.4. Miesto spoločenstva

V samom jadre sebaepochopenia Cirkvi leží koncept spoločenstva ako tajomstva osobného zjednotenia každého človeka so Svätou Trojicou a s ostatnými ľuďmi.¹⁰¹

Zaštepením do tajomstva Trojice sa rodina stáva ministériom, službou v Cirkvi a pre Cirkev, ktorej cieľom je rozvíjanie komunitného života prinášajúceho spásu – reálneho znaku, ktorý poukazuje na lásku Ježiša Krista ku svojej Cirkvi. Mocou sviatosti manželstva, ktorú si navzájom vyslúžili, sa manželia stávajú schopnými prežívať spoločenstvo, ktoré vyviera z tajomstva Trojice a sprostredkúvať ho Cirkvi a spoločnosti. „Skutočná, autentická rodina založená na manželstve je sama o sebe radostnou zvesťou pre svet.“¹⁰²

Charakteristickým znakom manželského spoločenstva je okrem jednoty aj jeho nerozlučnosť. Jednou z najušľachtilejších a najnaliehavejších úloh, ktoré sú zverené dnešným manželským párom, je vydávať svedectvo o nesmiernej hodnote nerozlučnosti manželstva a manželskej vernosti (porov. FC 20).

¹⁰¹ Congregazione per la Dottrina della Fede: *Lettera ai vescovi cattolici su alcuni aspetti della chiesa intesa come comunione*, Città del Vaticano, 28 maggio 1992, 3. Dostupné online: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_28051992_comunionis-notio_it.html

¹⁰² Pri príležitosti blahorečenia manželov Luigiho Beltrame Quattrocchiho a Márie Corsini, ktoré sa uskutočnilo 21. októbra 2001, Pápež Ján Pavol II. vo svojom príhovore pri modlitbe Anjel Pána zdôraznil túto skutočnosť: „Na zhubné tlaky, ktorým čelí zo strany sveta, odpovedá Cirkev tým, že stupňuje svoje úsilie ohlasovať Krista - nádej sveta a človeka. V tejto misii nádeje sú úlohy prvoradého významu zverené rodinám. V našej dobe vskutku rastie počet rodín, ktoré aktívne spolupracujú na diele evanjelizácie, či už vo svojej farnosti, prípadne diecéze, alebo tak, že sa priamo zapájajú do evanjelizačného úsilia smerujúceho *ad gentes*.“ GIOVANNI PAOLO II.: *Pregheira dell'Angelus*, 21 ottobre 2001, 2. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/angelus/2001/documents/hf_jp-ii_ang_20011021.html

Všetci členovia rodiny sú zodpovední za budovanie spoločenstva osôb, aby tak pretvárali rodinu na školu plnšej a bohatšej ľudskosti (porov. GS 52). To sa uskutočňuje a prejavuje starostlivosťou a láskou k najmenším, chorým a starým; životným štýlom charakterizovaným nezištnosťou, ktorá nachádza svoj konkrétny výraz v malých každodenných gestách; vzájomným zdieľaním darov, radostí a bolestí, ktoré ich stretávajú na ceste životom.

„Ak je kresťanská rodina spoločenstvom, ktorého spojivá obnovuje Kristus vierou a sviatosťami, potom má mať účasť na poslaní Cirkvi ako spoločenstvo: manželia ako manželský pár, rodičia a deti ako rodina majú preukazovať svoje služby Cirkvi a svetu. Vo viere majú byť „jedno srdce a jedna duša“, a to spoločným apoštolským duchom, ktorý ich podnecuje, a spoločným úsilím, ktoré ich stmeluje skutkami služby pre cirkevné a občianske spoločenstvo“ (FC 50).

V lone rodiny dostáva človek prvé a určujúce poznatky o pravde a dobre, učí sa, čo je to milovať a byť milovaný a čo konkrétne znamená žiť v spoločenstve s druhými.¹⁰³ Je to tiež rodina, kde sa človek učí klásť do centra pozornosti ľudskú osobu. Tento cieľ sa dosahuje prostredníctvom výchovného procesu, ktorý pomáha každému z jeho aktérov víťaziť nad najväčším nepriateľom vzťahov, charakterizujúcich autentické spoločenstvo: egoizmom, individualistickou autonómiou a ľahostajnosťou voči druhým.

Rodine treba pomáhať, aby sa stávala skutočnou školou spoločenstva. Ona však nie je povolaná len na to, aby budovala spoločenstvo vo svojom vnútornom priestore, ale tiež aby mala účasť na rozvoji ľudskej spoločnosti tým, že bude kvasom, ktorý ju bude zvnútra pretvárať na spoločenstvo osôb. Má tiež vstúpiť do služby životu, a tak dať spoločnosti budúcnosť. Poslaním rodiny je stávať sa čoraz väčšmi sama sebou, tým, čím má byť, teda spoločenstvom lásky a života, aj keď pri tom čelí nevyhnutnému napätiu medzi tým, čo je a čo má byť, ktoré, tak ako v prípade každej stvorenej sku-

¹⁰³ Porov. JÁN PAVOL II.: *Encyklika „Centesimus annus“ k stému výročiu encykliky „Rerum novarum“*. 1. 05. 1991, 39. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/centesimus-annus>

točnosti, definitívne ustane až v Božom kráľovstve. V perspektíve pohľadu, ktorý preniká až k samotným koreňom skutočnosti, môžeme povedať, že podstata a misijná úloha rodiny sú v konečnom dôsledku určované láskou (porov. FC 17).

2.5.5. Miesto evanjelizácie a poslania

Katechizmus Katolíckej cirkvi nám pripomína, že „kresťanská rodina vykonáva evanjelizačnú a misionársku činnosť“ (KKC 2205). Rodina evanjelizuje nesená mocou sviatosti manželstva, na ktorej spočíva a stáva sa konkrétnym a reálnym sprítomnením Cirkvi – „domácou cirkvou“: spoločenstvom, ktoré je spasené a zároveň spásne, evanjelizované i evanjelizujúce, účastné na sviatostnom charaktere Cirkvi. „Služba hlásať evanjelium je vlastnou povinnosťou kresťanských rodičov a ničím ju nemožno nahradiť. Nadobúda typické znaky rodinného života, pretkaného láskou, jednoduchosťou, konkrétnosťou a každodenným svedectvom“ (FC 53). Táto vízia sa naplno včleňuje do autentickej interpretácie zmyslu, ktorý nadobúda rodina a manželstvo v kontexte Božieho plánu.

„Mocou sviatostnej povahy svojho manželstva sú manželia navzájom spojení nerozlučiteľným putom. Tým, že navzájom k sebe patria, vyjadrujú prostredníctvom sviatostného znaku spojenie Krista s Cirkvou. Manželía sú teda pre Cirkev ustavičnou pripomienkou toho, čo sa odohralo na kríži. Sú jeden pre druhého i pre deti svedkami spásy, na ktorej ich sviatosť robí účastnými“ (FC 13).

Kristus si za miesto naplnenia svojho poslania zvolil obydlie rodiny. Bolo to práve v ľudských príbytkoch, prirodzenom prostredí rodiny, kde vykonal a vyslovil veci, ktoré boli z hľadiska zjavenia reality nebeského kráľovstva absolútne kľúčové. Iste, vstupoval aj do synagóg a chrámu, no s postupom času sa od týchto miest stále rozhodnejšie dištancoval. Za miesto hlásania a uskutočňovania nového evanjelia dôverných vzťahov si nezvolil tieto sakrálne priestory, ale príbytok rodiny. Chcel, aby jeho apoštoli a učenici boli jeho dôver-

ní priatelia, s ktorými by mohol zdieľať svoj vnútorný život a celý osud, s ktorými by sa mohol otvorene zhovárať a celkom sa im darovať. Predlžujúc toto nóvum v čase, „Kristus zakladá/plodí Cirkev ako rodinu, komunitu, skutočné spoločenstvo osôb“¹⁰⁴. Skutočnou podmienkou na to, aby sa človek mohol stať súčasťou Ježišovej rodiny, je teda to, aby prežíval vzťah s Otcom takým spôsobom, ako nám to zjavil a umožnil Boží syn. No nielen to. Ježišova ponuka „novej rodiny“ je založená aj na spoločnom zdieľaní toho istého ideálu – hľadať Božie kráľovstvo. Ježiš „predkladá nový model rodiny, kde sa vzájomné vzťahy medzi jej členmi nezakladajú na pokrvných putách alebo ekonomických záujmoch, ale na spoločnom zdieľaní toho istého ideálu: hľadani Boha, jeho kráľovstva a jeho vôle“¹⁰⁵.

Novozákonné svedectvá zdôrazňujú skutočnosť, že prvotná Cirkev rástla ohromujúcou rýchlosťou, pretože všetci kresťania komunikovali každému, koho poznali a stretli, radosť zo svojej viery a prijatej spásy, pričom to nerobili cestou „formálnej evanjelizácie“, ale prostredníctvom každodenných, bežných stretnutí a z nich vyplývajúcich „všedných“ ľudských vzťahov. Bola to *oikia*, čiže príbytok rodiny, kde sa udržiavali a rozvíjali vnútorné vzťahy medzi jej obyvateľmi i vzťahy s vonkajším svetom a žilo sa spôsobom života, ktorý bol charakteristický pre *ekkesia* (čiže zhromaždenie, ktorého základom nie sú pokrvné zväzky, ale Božie volanie) – prežívala sa tu spoločná modlitba, počúvanie náuky apoštolov, lámanie chleba a bratské spoločenstvo. Pokiaľ ide o rekonštrukciu vývoja ranej Cirkvi, obzvlášť významným dokumentom opisujúcim toto obdobie sú Skutky apoštolov. Je v ňom predstavená prvotná Cirkev, ktorej opornými stĺpmi boli rodiny a ktorá sa vyznačovala rodinnou štruktúrou. Príbytok rodiny bol najdôležitejším miestom počúvania a ohlasovania evanjelia: „Deň čo deň svorne zotrúvali v chráme, po

¹⁰⁴ Porov. MAZZANTI, G.: Casa chiesa per le nozze eterne. In: NICOLLI, S. (ed.): *La casa cantiere di santità*. Roma : Città Nuova, 2004, s. 122.

¹⁰⁵ Porov. FABRIS, R.: La chiesa-famiglia negli scritti del Nuovo Testamento. In: FABRIS, R. – CASTELUCCI, E. (eds.): *Chiesa domestica*. Cinisello Balsamo (MI) : San Paolo, 2009, s. 25.

domoch lámali chlieb a s radosťou a úprimným srdcom požívali pokrm“ (Sk 2, 46). „A neprestávali deň čo deň učiť v chráme i po domoch a zvestovať Krista, Ježiša“ (Sk 5, 42). Obdobným spôsobom zakotvený v kontexte chápania príbytku rodiny ako miesta a prostredia evanjelizácie, konvertita Pavol opísal svoju kazateľskú činnosť týmito slovami: „[Vy viete], ako som nezanedbal zvestovať vám všetko užitočné a učil som vás verejne i po domoch“ (Sk 20, 20). Ranokresťanské cirkevné spoločenstvá teda žili ako rodiny a ich „základňami“ boli príbytky rodín, pretože ekleziálny život má svoj vzor a model v manželskom a rodinnom živote, ktorý nesie pečať posolania spočívajúcom v ohlasovaní radostnej zvesti.

Ak je pravdou, že Cirkev je zo svojej povahy misionárska, v kontinuite Kristovho príchodu včlenená do rámca Božieho plánu lásky a pozorná na hlas Ducha Svätého, potom je na tieto úlohy povolaná aj rodina, pretože je súčasťou Cirkvi – Kristovho tajomného tela. Prirodzene, formy prežívania tohto povolania nadobúdajú v prípade rodiny špecifické zafarbenie, pretože rodinné spoločenstvo plní ekleziálne poslanie spôsobmi, ktoré sú mu ako takému vlastné. Misiológia v minulosti často prehliadala skutočnosť, že primárnym subjektom evanjelizácie je rodina a namiesto zohľadnenia tejto dimenzie uprednostňovala individuálny, organizačný a inštitucionálny rozmer misijnej činnosti Cirkvi. Dnes sme však v čoraz väčšej miere svedkami opätovného objavovania misijného rozmeru rodinného života, ktorý je založený na paradigme „domácej cirkvi“, bez toho, aby sa prehliadala skutočnosť, že táto dimenzia rodiny je včlenená do kontextu univerzálnej Cirkvi. Rodina teda už nie je pasívnym objektom pastoračnej starostlivosti, ale jej aktívnym protagonistom, schopným prispievať ku zrodu a rozvoju silného a stabilného cirkevného spoločenstva. Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio* zreteľne vníma výzvu do budúcnosti, ktorú predstavuje misijná činnosť rodín (FC 52). Evanjelizácia totiž nemôže nájsť svoj výraz na inom mieste, než tam, kde sa odohráva každodenný život, kde ľudia žijú, pracujú a rozvíjajú svoje vzťahy. Najdôležitejšou úlohou „domácej cirkvi“ je teda to, aby vydávala svedectvo o veľkosti

a opravdivosti Božej lásky, ktorá sa bez prestania obracia na každého človeka. Primárne poslanie rodiny sa týka jej nezastupiteľnej úlohy chrániť život, slúžiť mu a podporovať jeho rozvoj, a to od počatia až po prirodzenú smrť s cieľom budovať kultúru, ktorá sa bude vyznačovať sympatiou a úctou k životu, to všetko s vedomím, že náš cieľ presahuje hranice pozemskej existencie. Z toho vyplýva, že „domáca cirkev“ je podľa príkladu Svätej nazaretskej rodiny povolaná k tomu, aby aktívne prispievala k budovaniu lepšej spoločnosti. Má to robiť prostredníctvom konkrétneho prežívania hodnôt solidarity a subsidiarity a pozornosťou voči všetkým ľuďom, ich krehkosti, ale aj stavu našej planéty s ustavičným zreteľom na cieľ tejto angažovanosti, ktorým je vybudovanie civilizácie založenej na láske.

Okrem toho rodina evanjelizuje aj prostredníctvom svojej plodnosti, ktorá však ďaleko presahuje čisto biologickú rovinu. Duch, ktorý pôsobí v ľudských srdciach, nám dáva pochopiť, že zmysel plodnosti nespočíva len v plodení potomstva. Príkaz byť plodní (Gn 1, 28a) je totiž v prvom rade pozvaním pre manželov, aby dávali čoraz zreteľnejšie vystupovať do popredia tomu „obrazu a podobe“ Svätej Trojice, ktorého zárodok je od počiatku obsiahnutý v ich vzťahu. Toto je dôvod, prečo sa ich plodnosť nesmie obmedzovať len na úzky okruh ich rodiny. Trojjediný Boh pozýva manželov k tomu, aby prežívali tie isté skutočnosti, ktorými žije on sám vo vnútri svojho božského bytia i vo vzťahu ku svojím stvoreniam: jeho trojjediná podstata a trojičný život predstavujú pre manželov horizont, gravitačné centrum a hybnú silu, ktoré majú oživovať ich manželský vzťah i ostatné vzťahy, ktoré ich spájajú s druhými ľuďmi (predovšetkým s ich deťmi). „Kresťanská rodina je povolaná na to, aby sa činne a vedome zúčastňovala na poslaní Cirkvi, a to vlastným a originálnym spôsobom, že sa totiž sama svojím bytím a konaním ako intímne spoločenstvo života a lásky stavia do služieb Cirkvi a spoločnosti“ (FC 50).

Stručne povedané, milosť sviatostného manželstva dostali manželia nato, aby stavali mosty medzi Kristom a osobami, ktoré stretávajú vo svojom živote. Kresťanská rodina, sviatosť Cirkvi určená pre

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

dobro sveta, je povolaná na to, aby priamo a bez okolkov ohlasovala spásu, ktorá nám bola darovaná v Kristovi. Rodina je pohrúžená do života vo svete a prostredníctvom špecifickej povahy vzťahov, ktoré sú pre ňu vlastné, sa stáva štruktúrou šírenia evanjelia.

Rodina ako taká disponuje prirodzenou schopnosťou do hĺbky zdieľať svoj život s ľuďmi, ktorí ju obklopujú, a preto môže veľmi hodnoverne, spôsobmi, ktoré sú jej vlastné, ohlasovať Ježišovu radostnú zvesť. Môže a má to robiť predovšetkým doma: prostredníctvom spoločnej rodinnej modlitby, vzájomnej lásky medzi jej členmi a láskyplnej pozornosti voči ostatným ľuďom, dobrým príkladom a vzájomným povzbudzovaním sa k dobru a kresťanskou výchovou detí. Evanjelizačným poľom rodiny je aj prostredie, v ktorom žije: či už ide o príbuzných, priateľov, kolegov, spolužiakov, spoločníkov pri športových aktivitách alebo iné osoby, členovia kresťanskej rodiny sú poslaní ku každému z nich. Evanjelizačné poslanie rodiny sa týka aj cirkevného spoločenstva: rodina ho plní v prvom rade tým, že sa verne a vytrvalo zúčastňuje na nedeľnej svätej omši; ďalej tým, že sa podľa svojich možností aktívne zapája do života farského spoločenstva; a v neposlednom rade aj tým, že sa podieľa na pastorácii rodín. Možností, ako priložiť ruku k dielu, je veľa: príprava snúbencov na manželstvo, výchova mladých ľudí k láske, permanentná formácia manželských párov v oblasti partnerského života a rodičovstva, sprevádzanie párov žijúcich v iregulárnych zväzkoch, zapájanie sa do života rodinných hnutí a mnoho ďalších. Ako posledného (čo do poradia, nie však čo do významu) adresáta evanjelizačnej činnosti rodiny spomenieme občianske spoločenstvo. Rodina doň vnáša kvas evanjelia tým, že dáva spoločnosti nových občanov, vychováva ich a vstępuje im sociálne čnosti, pomáha ľuďom, ktorí trpia akýmkoľvek druhom chudoby a sociálneho vylúčenia, prakticky uskutočňuje a propaguje postoj občianskej angažovanosti a mnohé ďalšie formy aktívneho občianstva.

Zhrnutie

Rodina, najpôvodnejšie zjavenie tajomstva Cirkvi, malý obraz univerzálnej Cirkvi¹⁰⁶, je a ustavične zostáva privilegovaným miestom života milosti, z ktorého, podobne ako z ostatných „epicentier“ nachádzajúcich sa v lone tohto spoločenstva viery a lásky, ktoré založil Kristus, sa šíri sila prispievajúca k životaschopnosti a duchovnej plodnosti Kristovho tajomného tela¹⁰⁷.

Ústup stabilných kultúrnych rámcov zo scény ľudskej skúsenosti a ustavične prebiehajúce rýchle zmeny v spoločnosti spôsobujú, že úsilie naplno žiť svoju vieru vo všetkých životných situáciách vrátane kontextu rodiny naráža na veľké prekážky. V tomto dejinnom okamihu, keď sa rodina stala terčom mnohých síl, ktoré sa ju usilujú zničiť alebo aspoň zdeformovať, Cirkev, vedomá si toho, že dobro spoločnosti i jej samej je úzko späté s dobrom rodiny, si ešte živšie a naliehavejšie uvedomuje svoje poslanie hlásať všetkým ľuďom Boží plán s manželstvom a rodinou (porov. FC 3). Cirkev nám neúnavne pripomína, že rodina je dobro, bez ktorého sa nemôže zaobísť žiaden národ, neodmysliteľný základ ľudskej spoločnosti, nesmierny poklad v rukách manželov, ktorý ani s postupom času nestráca nič zo svojej hodnoty a nenahraditeľné dobro pre deti, ktoré majú byť plodom lásky a úplného, veľkodušného vzájomného sebadarovania ich rodičov. Vedomá si svojej zodpovednosti nám nikdy neprestane prízvukovať, že na našich pleciah leží nesmierna zodpovednosť za to, aby sme ohlasovali úplnú pravdu o rodine založenej na manželstve, ktorá je „domácou cirkvou“ a svätýňou života.¹⁰⁸

Opätovné oživenie skúsenosti viery na spôsob „domácej cirkvi“ zohráva nesmierne dôležitú úlohu z hľadiska budúcnosti cirkevné-

¹⁰⁶ Porov. SARTORE, D.: La famiglia “chiesa domestica”. In: *Rivista di pastorale liturgica*, roč. 18, 1980, č. 5, s. 27.

¹⁰⁷ Porov. AUBERT, J. M.: La famille cellule d’église. In: *Divinitas*, roč. 26, 1982, č. 3, s. 313.

¹⁰⁸ Porov. BENEDETTO XVI: *Quinto Incontro Mondiale delle Famiglie in Spagna*, Valencía, 8. 07. 2006. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/july/documents/hf_ben-xvi_spe_20060708_incontro-festivo.html

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

ho spoločenstva: ponúka totiž možnosť kontemplovať „ikonu“ takej Cirkvi, zažiť osobnú skúsenosť s takou Cirkvou, ktorá je blízka ľudskému srdcu, schopná poskytovať priestory a príležitosti na rozvíjanie autentických a trvalých ľudských vzťahov, vyznačujúcich sa silným duchovným nábojom. Sú to miesta, kde sa aj mimo klasicky ponímaného sakrálneho priestoru odohrávajú duchovné stretnutia, miesta, ktoré sú posvätným priestorom *par excellence*. Mnohé osoby, ktoré sú pokrstené, no napriek tomu z rozličných dôvodov necítia k Cirkvi žiaden bližší vzťah, môžu v „domácej cirkvi“ opäťovne objaviť krásu viery vďaka tomu, že sa tu stretnú so srdečnými a otvorenými rodinnými vzťahmi¹⁰⁹, ktoré ich nasmerujú k otvorenosti voči širšiemu duchovnému horizontu, k ekleziálnej skúsenosti univerzálneho dosahu.

Ukazuje sa teda, že jednou z najdôležitejších úloh kresťanskej rodiny v súčasnej spoločnosti je zjavovať ľuďom pravú tvár a podstatu Cirkvi, pomáhať im zbavovať sa predsudkov a otvárať sa pre nový pohľad, ktorý nezostáva len pri povrchnom zdaní. Čo teda uvidí ten, kto dostane „nové oči“? Človek, ktorý sa na Cirkev pozrie pohľadom, ktorý preniká až k jej najhlbšej, skutočnej podstate, pochopí, že Cirkev sa zrodila z nerozlučnej zmluvy lásky, ktorú uzavrel Kristus so svojím ľudom; že Pán nie je vzdialeným vzorom Cirkvi, ale prebýva priamo uprostred nej; že Cirkev sa vo svojej podstate neprejavuje tak, že samolúbo obdivuje seba samú a krúži okolo seba, ale konkrétnymi činmi praktizuje plodnú, tvorivú lásku, pomáha budovať zjednotený svet, svedčí o vernosti evanjeliu a ustavične, aj napriek slabosti a nedokonalosti jej členov, zostáva čitateľnou stopou Boha, ktorá je tu pre každého, kto túži „prelamovať šifry transcencie“, alebo, inak povedané, „dešifrovať“ znamenia jeho prítomnosti vo svete.

¹⁰⁹ Porov. PEELMAN, A.: La famille comme réalité ecclésiale. In: *Eglise et Théologie*, roč. 12, 1981, s. 113.

Bibliografia

- AUBERT, J. M.: La famille cellule d'église. In: *Divinitas*, roč. 26, 1982, č. 3, s. 305 – 314.
- BAUMAN, Z.: *Liquid Modernity*. Cambridge : Polity Press, 2000. ISBN 8842065145
- BENEDETTO XVI: *Discorso all'apertura del Convegno della Diocesi di Roma nella Basilica di San Giovanni in Laterano*, 11 giugno 2007. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2007/june/documents/hf_ben-xvi_spe_20070611_convegno-roma.html
- BENEDETTO XVI: *Discorso a Valencia (Spagna) in occasione del V Incontro Mondiale delle famiglie, Città delle Arti e delle Scienze*, 8 luglio 2006. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/july/documents/hf_ben-xvi_spe_20060708_incontro-festivo.html
- BENEDETTO XVI: *Omelia durante il viaggio apostolico a Valencia (Spagna) in occasione del V Incontro Mondiale delle Famiglie, Città delle Arti e delle Scienze*, 9 luglio 2006. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2006/documents/hf_ben-xvi_hom_20060709_valencia.html
- BENEDETTO XVI: *Quinto Incontro Mondiale delle Famiglie in Spagna, Valencia*, 8. 07. 2006. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/july/documents/hf_ben-xvi_spe_20060708_incontro-festivo.html
- BENEDETTO XVI: *Udiienza generale del 28/12/2011*, Città del Vaticano. Dostupné online: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20111228.html
- BENEDIKT XVI.: *Encyklika o krestanskej láske „Deus caritas est“*. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>
- BEYER, J.: *Ecclesia domestica*. In: *Periodica*, roč. 79, 1990, s. 295 – 300.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

- BIFFI, G.: *Matrimonio e famiglia. Nota pastorale*, 9. Bologna : EDB, 1990. ISBN 9788810106600
- BO, V. – DIANICH, S. – CARDAROPOLI, C.: *Parrocchia e pastorale parrocchiale. Storia teologia e linee pastorali*. Bologna : EDB, 1986, s. 12 – 53. ISBN 978-8810501535
- Catechesi sul Sacramento del Matrimonio. In: *Il Zelatore della fede di Cristo nella famiglia e nella Società. Periodico popolare bimensile*, 6 (15 marzo 1896), s. 139.
- Catechismo Tridentino* (trad. it. Centi, T. S.): Siena : Cantagalli, 1981. ISBN 8882721485
- COLOMBÀS, G. M.: *Il monachesimo delle origini. La spiritualità*. Milano : Jaca Book, 2017. ISBN 978-8816305922
- Congregazione per la Dottrina della Fede: *Lettera ai vescovi cattolici su alcuni aspetti della chiesa intesa come comunione*, Città del Vaticano, 28 maggio 1992. Dostupné online: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_28051992_communionis-notio_it.html
- Dekrét o laickom apoštoláte „Apostolicam actuositatem“*. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/apostolicam-actuositatem> Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/apostolicam-actuositatem>
- Dogmatická konštitúcia o Cirkvi „Lumen gentium“*. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/lumen-gentium>
- ELIAS, N.: *La società degli individui*. Bologna : Il Mulino, 1987. ISBN 8815024638
- FABRIS, R. – CASTELUCCI, E. (eds.): *Chiesa domestica. La Chiesa-famiglia nella dinamica della missione cristiana. Un profilo unitario a più voci*. Cinisello Balsamo : Edizioni San Paolo, 2009. ISBN 9788821565380
- FRANCESCO: *Discorso in occasione della plenaria del Pontificio Consiglio per la Famiglia*. Città del Vaticano, 25. 10. 2013. Do-

- stupné online: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/october/documents/papa-francesco_20131025_plenaria-famiglia.html
- FRANCESCO: *Discorso nella Procattedrale di Santa Maria (Dublino) in occasione del IX Incontro Mondiale delle Famiglie*, 25 agosto 2018. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2018/august/documents/papa-francesco_20180825_dublino-irlanda-cattedrale.html
- FRANCESCO: *La fede si tramanda in famiglia*, Meditazione mattutina nella Cappella della Domus Sanctae Marthae, 3 maggio 2018. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/cotidie/2018/documents/papa-francesco-cotidie_20180503_fede-tramanda-in-famiglia.html
- GIOVANNI PAOLO II.: *Pregghiera dell'Angelus*, 21 ottobre 2001. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/angelus/2001/documents/hf_jp-ii_ang_20011021.html
- GRAMAGLIA, P. A. (ed.): *Il Battesimo. Introduzione, traduzione e note*. Roma : Edizioni Paoline, 1979.
- JÁN PAVOL II.: *Encyklika „Centesimus annus“ k stému výročiu encykliky „Rerum novarum“*. 1. 05. 1991. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/centesimus-annus>
- JÁN PAVOL II.: *List rodinám „Gratissimam sane“*, 2. 02. 1994. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/gratissimam-sane>
- JEDIN, H. (ed.): *Storia della Chiesa. Civitas medievale*, vol. V/1. Milano : Jaca Book, 1983, s. 260 – 266. ISBN 9788816302426
- JEDIN, H. (ed.): *Storia della Chiesa. La Chiesa tra Oriente e Occidente (V-VII secolo)*, vol. III. Milano : Jaca Book, 1978. ISBN 9788816300330
- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2009. ISBN 978-80-7162-776-0
- KLAUCK, H. J.: The housechurch as a way of life. In: *Theology Digest*, roč. 30, 1982, č. 3, s. 153 – 157.

2. TEOLÓGIA RODINY AKO DOMÁCEJ CIRKVI

- LYOTARD, J.-F.: *La condition postmoderne, Rapport sur le savoir*. Paris : Les éditions de minuit, 1979. ISBN 978-2-7073-0276-2
- LYOTARD, J.-F.: *La condizione postmoderna: rapporto sul sapere*. Milano : Feltrinelli, 1981. ISBN 8807090066
- NICOLLI, S. (ed.): *La casa cantiere di santità*. Roma : Città Nuova, 2004. ISBN 9788831125413
- Nuova Biblioteca Agostiniana, XXIV/2*, Roma : Città Nuova, 1968, s. 1026 – 1027, ISBN 8831191225
- Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v dnešnom svete „Gaudium et spes“*. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/gaudium-et-spes>
- PEELMAN, A.: La famille comme réalité ecclésiale. In: *Eglise et Théologie*, roč. 12, 1981, s. 95 – 114.
- PROVENCHER, N.: The family as domestic church. In: *Theology Digest*, roč. 30, 1982, č. 3, s. 149 – 152.
- PROVENCHER, N.: Vers une théologie de la famille: L'Eglise domestique. In: *Eglise et Théologie*, roč. 12, 1981, s. 9 – 34.
- QUACQUARELLI, A. (ed.): *I Padri apostolici*. Roma : Città Nuova, 1978. ISBN 8831114107
- ROCCHETTA, C.: *Teologia della famiglia. Fondamenti e prospettive*. Bologna : EDB, 2011. ISBN 9788810408261
- Santa Sede: Carta dei diritti della famiglia, 22 ottobre 1983, Preambolo B. In: *L'Osservatore Romano*, 24.11.1983.
- SARTORE, D.: La famiglia “chiesa domestica“. In: *Rivista di pastorale liturgica*, roč. 18, 1980, č. 5, s. 25 – 30.
- Scritti e discorsi di S.S. Giovanni XXIII nel 1959 (maggio-giugno)*. Siena : Cantagalli, 1959.
- Sinodo dei Vescovi, XIV Assemblea Generale Ordinaria: *Relazione finale*, 24.10.2015. Dostupné online: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/24/0816/01825.html>
- TATEO, R. (ed.): *Ippolito di Roma, La Tradizione apostolica*. Milano : Edizioni Paoline, 1995. ISBN 9788831511346
- VAUCHEZ, A. (ed.): *Dizionario Enciclopedico del Medioevo*, vol. II. Roma : Città Nuova, 1999. ISBN 9788831192477

3. Žiť a odovzdávať vieru v rodine

Ako sme už poukázali, Cirkev je živé a životodarné spoločenstvo. Spoločenstvo veriacich neznamená čosi, čo sa k nej pridáva ako niečo dodatočné, ale tvorí jej podstatu.¹¹⁰ Toto spoločenstvo sa utvára jednotou Otca a Syna v Duchu Svätom v Kristovom tajomnom tele sviatosťou krstu, vzniká nový Boží ľud, ktorý putuje do večnosti Božieho kráľovstva. Tento ľud je oživovaný Duchom Svätým, ktorý sa prejavuje v rozličných charizmách a povolaniach. Všetkých pokrstených veriacich v Krista povoláva k plnosti kresťanského života, k dokonalosti v láske. Dáva im povolanie pre služby v Cirkvi so špecifickými milosťami pre jej budovanie, osobitne v sviatostiach manželstva a kňazstva. Osobitnú charizmu dáva tým, ktorých volá k službe Božiemu ľudu najrozmanitejšími službami charity a ohlasovania evanjelia v nasledovaní evanjeliových rád čistoty, chudoby a poslušnosti. Ako pripomenul Druhý vatikánsky koncil, kresťanské manželstvo a z neho vyrastajúca rodina sú osobitným miestom života a odovzdávania viery a tiež semenišťom kňazských a rehoľných povolaní. Rodina je akoby cirkev v malom, alebo domáca cirkev, v ktorej sa prijíma, žije a odovzdáva viera. Je základnou bunkou života Cirkvi, každej jej štruktúry, či už farnosti, diecézy alebo univerzálnej Cirkvi. Rodina preto nemôže byť iba predmetom pastoračie, ale jej podmetom, jej protagonistom. To si však vyžaduje pastoračnú konverziu, postúpiť od jednoduchého juridického poníma-

¹¹⁰ Porov. Ef 1, 3-4n. *Jeruzalemská Biblia*. Trnava : Dobrá kniha, 2018.

nia sviatostného manželstva k prehĺbenému teologickému chápaniu a jeho vovádzania do života rodín a farských spoločenstiev. Pápež František hovorí: „Jednou z príčin, ktoré vedú k rozpadu manželstva, sú príliš vysoké očakávania ohľadom manželského života. Keď sa odhalí skutočnosť, limitovanejšia a problematickejšia než to, čo si ľudia vysnívali, riešením nie je rýchlo a nezodpovedne uvažovať nad rozlukou, ale prijať manželstvo ako cestu dozrievania, na ktorej je každý z manželov Božím nástrojom na napomáhanie rastu toho druhého. Azda najdôležitejšia úloha muža a ženy v láske je táto: navzájom si pomáhať byť viac mužom a viac ženou. Dať vyrásť znamená pomôcť druhému, aby sa vytvaroval vo vlastnej identite“ (AL 221). Tento rast je vlastne rastom v láske k Bohu a k blížnemu, ktorým je na prvom mieste manželský partner a hneď po ňom deti, ktorým dali spoločne život ako Boží spolupracovníci. Na celej tejto ceste im má spoločenstvo Cirkvi poskytovať službu sprevádzania na ceste rastu a plodnosti viery (porov. AL 222). Tým sa aj sama rodina stane miestom nielen zdokonaľovania sa v láske, ale aj miestom života a odovzdávania viery v jej duchovnej plodnosti.

3.1. Kresťanské manželstvo ako povolanie k plnosti lásky

V kresťanskom prostredí sme zvyknutí hovoriť o spiritualite alebo duchovnom živote, no v sekulárnej spoločnosti sa viac hovorí o životnom štýle. V časopise Českej kresťanskej akadémie *Universum* publikoval psychológ Vladimír Smékal článok s titulom Kresťanský životný štýl. V ňom charakterizuje kresťanský životný štýl ako životnú cestu, ktorá je založená na prikázaní lásky k Bohu a k blížnemu, ktoré sú rozpracované do konštitutívnych prvkov života v spoločnosti, ako snaha o solidaritu, prosociálnu orientáciu, rozvíjanie spirituality a vnášanie lásky a dobroprajnosti do spoločenských vzťahov. Ide tu v prvom rade o formovanie kresťanského životné-

ho štýlu najmä v rodine so zreteľom na koncepciu osobného plánu a osobného štýlu. Dôraz kladie na otvorenosť pre zmenu v súlade s kresťanským ideálom, na reflexiu a sebareflexiu a ich rozvíjanie v starostlivosti o duchovný rast.¹¹¹ V minulosti sa kresťanská spiritualita a kresťanský životný štýl sústreďovali v mníšskom a rehoľnom spôsobe života, a tak vznikali tretie rády ako určité formy prenosu tejto spirituality do sveta, do života rodín. Aj celý liturgický rok bol sprevádzaný rozličnými formami ľudovej zbožnosti, ktorá sa ustálila do ľudových zvykov, do určitej kultúrnej mentality, a tak tvorila sociálne pozadie rodinného života. Príchodom modernej a postmodernej kultúry sa toto pozadie rozrušilo a v mnohých ohľadoch aj stratilo.

Druhý vatikánsky koncil reagoval na túto kultúrnu zmenu a pri niesol zásadný impulz pre obnovu kresťanského životného štýlu, keď vo vieroučnej konštitúcii *Lumen gentium* hovorí o kresťanskom životnom štýle, ktorým je vlastne všeobecné povolanie ku svätosti. „Všetci veriaci v Krista, akéhokoľvek stavu a postavenia, sú povolaní na plnosť kresťanského života a na dokonalosť v láske. Táto svätosť vedie i v pozemskej spoločnosti k ľudskejšiemu životu. Na dosiahnutie tejto dokonalosti nech veriaci používajú sily, ktoré dostali podľa miery Kristovho daru, nech nasledujú jeho príklad a stávajú sa mu podobní, aby poslušní vo všetkom Otcovej vôli, celou dušou sa oddali Božej sláve a službe blížnemu. Svätosť Božieho ľudu tak prinesie hojné ovocie, ako o tom v dejinách Cirkvi vynikajúco svedčia životy toľkých svätých“ (LG 40). Je to impulz k tvorivosti, nie hotový útvar. Koncil sa opiera pritom najmä o biblické texty: „Nové prikázanie vám dávam, aby ste sa milovali navzájom. Aby ste sa aj vy vzájomne milovali, ako som ja miloval vás“ (Jn 13, 34); „Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5, 48); „Ako Boží vyvolenci, svätí a milovaní, oblečte si hlboké milosrdenstvo, láskavosť, pokoru, miernosť a trpezlivosť“ (Kol 3, 12), ktoré sú adresované všetkým v Krista veriacim.

¹¹¹ Porov. SMĚKAL, V.: Kresťanský životní styl. In: *Universum: revue České křesťanské akademie*. Praha : Portál, roč. 18, 2008, č. 3, s. 24 – 27.

Sám Ježiš poukazuje na veľkosť a nerozlučiteľnosť manželstva a zároveň žiada od všetkých dosahovanie zrelosti, aby zdieľali jeho životný štýl. Môže sa zdať, že človek je tak postavený pred voľbu, buď rodina, alebo Boh. Avšak v kontexte evanjelia je to chápané ako všeobecné pravidlo na posilnenie kresťanského spoločenstva a doplnenie síl pre každého jednotlivca v ňom. Takisto to možno vnímať aj v problematike nesenia svojho kríža na ceste za Ježišom, pričom musíme Ježiša milovať viac ako svojich najbližších, a dokonca i samých seba. S tým je však spojených mnoho prekážok a bolestí (porov. Mt 10, 34-39). Túto istú myšlienku nachádzame aj v momentoch povolania rôznych ľudí v evanjeliu (Lk 9, 59-62). Ježiš bol prvý, ktorý opustil ponajprv svojho nebeského Otca, keď prišiel na Zem, a potom aj svoju pozemskú rodinu v Nazarete. Dokonca u Matúša nachádzame miesto, keď Ježiš vyhlasuje za svoju rodinu všetkých, čo plnia vôľu jeho Otca, čo sa navonok javí jeho blízkym ako prejav pomätenia. Tým však vytvára novú rodinu zo všetkých svojich nasledovníkov. Prostredníctvom Ježišovho svedectva sa na jednej strane človek dostáva bližšie k nemu a na druhej strane tým, že sa akoby vzdal svojich najbližších, ich získa ešte viac.¹¹²

3.1.1. Biblická spiritualita – základ kresťanskej spirituality

Kresťanský životný štýl si len veľmi ťažko vieme predstaviť bez biblickej spirituality, veď celé kresťanské náboženstvo je zjavené, vychádza z Božej iniciatívy k človeku. Skôr ako prišlo k novozákonnému zjaveniu v Ježišovi Kristovi, bola tu celá tradícia zjaveného náboženstva v židovstve. K pochopeniu a prežívaniu kresťanskej spirituality a životného štýlu sa dostávame cez starozákonnú spiritualitu. Kresťanstvo sa zrodilo uprostred starozákonnej tradície, ktorej naplnenie sa uskutočnilo v Ježišovi Kristovi. Podobne aj ce-

¹¹² Porov. CSNTOS, L.: *Základné črty spiritualita Nového zákona*. Trnava : Dobrá kniha, 2014, s. 67.

lá prvá kresťanská generácia bola nositeľkou starozákonnej tradície a mohla vysloviť slová: „Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril Boh otcom skrze prorokov. V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi, ktorého ustanovil za dediča všetkého a skrze ktorého stvoril aj svet“ (Hebr 1, 1-2). Preto je pre kresťanskú spiritualitu a životný štýl rodiny samozrejme čerpať z jej prameňov v Starom zákone, v spoločnej tradícii veľkých zjavených náboženstiev judaizmu, islamu a kresťanstva. Všetky sa obracajú k Abrahámovej viere a ku stretnutiu Boha s Mojžišom na Sinaji a napokon ku Zmluve. Sú to dejiny konkrétnych ľudí, konkrétnych rodín, s ktorými Boh nadviazal rozhovor, povolal ich, aby svoju skúsenosť odovzdali svojim súkmeňovcom. Historická udalosť stretnutia Boha s konkrétnym človekom, Abrahámom a Sárrou, sa tak stala akýmsi referenčným bodom, ku ktorému sa vracali nasledujúce generácie. Konkrétne prežívanie viery jednotlivcov i spoločenstva vyvoleného národa sa živí z týchto historických udalostí, zo slov, ktoré zazneli konkrétnym ľuďom nielen pre nich samých, ale aj pre celé spoločenstvo. Tak sa spája osobné prežívanie viery so spoločným prežívaním v kulte a vtelením v každodennom živote. Starozákonná spiritualita je aj dnes bohatým prameňom kresťanskej spirituality nielen v jej štúdiu, ale aj v liturgii Cirkvi, v osobnej spiritualite jednotlivých veriacich v konkrétnom každodennom prežívaní v rodine.¹¹³

Celá biblická a kresťanská spiritualita je založená na svedectve viery, ktoré človeka oslovilo a ten uveril. Pre kresťanov to bol Ježiš misijný príkaz „ísť do celého sveta a ohlasovať evanjelium všetkému stvoreniu“ (Mk 16, 15), ktorý sa naplňuje svedectvom života. Kresťan hovorí o tom, čo osobne prežíva, nie iba naučené formuly. Život viery v rodine nie je súhrnom naučených definícií a poučiek, ale ich uvádzaním do života; napríklad, že „naš Pán je plný lásky, milosrdenstva, nežnosti. Predovšetkým je plný lásky k hriešnikom. Lásky voči nám hriešnikom, zlodejom, násilníkom, cudzoložníkom, faľošným ľuďom, tým, ktorí klamú, ktorí kradnú, ktorí sú gembleri...

¹¹³ Porov. CSONTOS, L.: *Základné črty spiritualita Starého zákona*. Trnava : Dobrá kniha, 2014, s. 6.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

Boh má veľkú, veľkú, nesmiernu lásku pre každého človeka, až tak, že dáva život za toho najvierolomnejšieho, za pedofilného homosexuála, za najväčšieho darebáka. Boh dal zaňho život.¹¹⁴ Prijíma druhého takého, aký je, miluje ho takého, aký je, aby sa polepšil. Je plný lásky voči všetkým, čo zlyhali a stroskotali, má starosť o všetkých rozvedených i znovu zosobášených.

To, čo potrebujú všetci hriešnici, je nielen počuť, ale aj zakúsiť, čo je Božia láska a dobrota, ako to bolo od samého začiatku. „Svet potrebuje evanjelium. Potrebuje Ježiša Krista. Nemôžeme zostať nevnímoví voči tejto potrebe: najväčšej zo všetkých. Táto, aj keď podvedomá, ale reálna potreba sa k nám dostáva ako krik tých, ktorí sa vzdialili od viery, tých ktorí neveria, ktorí trpia stratou ľudskosti alebo prázdnotou nezmyslu, ktorí trpia neláskou, nespravodlivosťou alebo nevnímovosťou ľudí, čo zďaleka obchádzajú ich potreby a náreky. Ich volanie: „Pomôžte nám!“ je požiadavkou na nás kresťanov, aj keď sme ochabnutí.¹¹⁵ Píše kardinál Antonio Cañizares Llovera. Jedná sa vlastne o kerygmu. Český pastorálny teológ Pavel Ambros SJ píše: „Kerygma má vo svojej podstate sviatostný charakter: Slová ohlasovania Kristovej smrti, zmŕtvychvstania a jeho novej prítomnosti v spoločenstve Cirkvi (kerygma o príchode Božieho kráľovstva) sú totiž privedené k dokonalosti až novým životom kresťana, smrťou a zmŕtvychvstaním (veľkonočná kerygma).“¹¹⁶ Skúsenosť Božieho konania privádza k viere a k obráteniu, z ktorého sa tvorí kresťanský životný štýl rodiny

Tak je to od turičnej kázne sv. Petra apoštola, ktorú nachádzame v Skutkoch apoštolov Sk 2, 1-41. Najprv je skúsenosť Božieho pôsobenia, ktoré vyvoláva záujem a otvorenosť počúvať ohlasovanie.

¹¹⁴ ARGÜELLO, K.: *Kerygma, V barakoch s chudobnými*. Trnava : Dobrá kniha, 2013, s. 93.

¹¹⁵ CAÑIZARES LLOVERA, A.: Predslov. In: ARGÜELLO, K.: *Kerygma, V barakoch s chudobnými*. Trnava : Dobrá kniha, 2013, s. 13.

¹¹⁶ AMBROS, P.: Kerygma ako imperatív súčasné farní pastorace. In: ALTRICHTER, M. – AMBROS, P. – CASTELLI, F. – CINCIALOVÁ, M. L. – COMMUDI, B. – KODET, V. – SLÁDEK, K. – SPADARO, A.: *Studijní texty ze spirituální teologie IV. Duchovní život a kerygma*. Olomouc : REFUGIUM, 2010, s. 9 – 10.

„V Skutkoch apoštolov každej kerygme predchádza zázrak, ktorý spôsobí úžas, ktorý spôsobí prekvapenie, čo ľuďom otvorí sluch, ktorý ich pripraví na počúvanie. Pretože viera prichádza skrze počúvanie. Prvý zázrak, ktorý sa ohlasuje v Skutkoch apoštolov, sa udial v deň Turíc: zázrak jazykov. Ľudia z rôznych národov (Parti, Médi, Elamčania, Arabi...) počúvajú ohlasovanie kerygmy svätého Petra, každý vo svojom jazyku: »Ježiša Nazaretského ste vy pribili na kríž a zavraždili, ale Boh ho vzkriesil. Toho Ježiša, ktorého ste vy ukrižovali, Boh urobil aj Pánom, aj Mesiášom, on je Kyrios« (porov. Sk 2, 22-24.36). Slovo Kyrios sa v Starom zákone vzťahuje na Boha.¹¹⁷ Tento Ježiš je Pán, je Boh.«¹¹⁸ Potom nasledujú obrátenia a krst.

3.1.2. Rodina žije z počúvania Božieho slova

Prvou dimenziou kresťanskej komunity je prijímanie Božieho slova, ktoré ukazuje cestu. Nadväzujúcou pastoračnou úlohou je napomáhať rodine žiť každodennosť rodinného života v duchovnom raste vo výchove detí, prípadne v ťažkostiach plodnosti. Tiež je dôležité, aby kresťanská komunita pomáhala mladým manželom osvojovať si kresťanský životný štýl, žiť v zhode s Evanjeliom.¹¹⁹ Tak ako pre celú kresťanskú komunitu, „Božie slovo je i pre rodinu prameňom života a spirituality. Celá pastorácia rodiny sa musí nechať vnútorne stvárniť a členov domácej cirkvi formovať prostredníctvom modlitbového čítania Svätého písma v spoločenstve Cirkvi. Božie slovo je nielen dobrá zvesť pre súkromný život osôb, ale aj kritérium posudzovania a svetlo pre rozlišovanie rôznych výziev, s ktorými sa manželia a rodiny konfrontujú“ (AL 227). To si vyžaduje pastorálnu

¹¹⁷ YHWH (Ex 3, 15).

¹¹⁸ ARGÜELLO, K.: *Kerygma, V barakoch s chudobnými*. Trnava : Dobrá kniha, 2013, s. 86 – 87.

¹¹⁹ Porov. PAGLIA, V. – SCIORTINO, A.: *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*. Milano : San Paolo, 2015, s. 136.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

konverziu, ktorá ohlasovanie viery postaví na prvé miesto namiesto právnického prístupu, ktorý tým dostane nové chápanie vo viere.

Právnické chápanie nemá silu podporovať mladých manželov k rastu vo viere. Ako hovorí *Amoris laetitia*: „Mladých manželov treba tiež stimulovať, aby si vytvorili vlastné zvyky, ktoré ponúkajú zdravý pocit stability a ochrany a ktoré sa budujú s množstvom každodenných zdieľaných rituálov“ (AL 226). S pokorou priznáva, že minulé opory spoločenského života a kultúrneho prostredia sa rozpadli a s dôverou povzbudzuje k hľadaniu adekvátnych foriem života, životného štýlu dnešného kresťana v rodine. Pravda viery, že vo sviatosti manželstva je Kristus ustavične prítomný s dvojicou manželov, že samotní manželia v sile sviatosti sprítomňujú Krista, ktorý ich miluje, ktorý sa dáva za svoju Cirkev, tak aby jeho láska žila a bola prítomná, má byť v rodine každodenne žitá. Môžeme teda povedať, že Ježiš, Boží Syn, Ženích Cirkvi, sa modlí v manželoch ako v nich prítomný, ale je aj pravdou, že sa modlí aj za manželov ako ten, skrze ktorého prichádzajú k Otcovi a za ktorých sa ustavične prihovára Duch Svätý. Inak povedané, Kristus sa modlí v manželoch a s manželmi, s ktorými je nerozlučne spojený. ... Časť prvej apoštolskej komunity zachovávala hebrejský zvyk, ktorý zachovával aj Ježiš, a skladal sa z troch modlitieb: ráno, na poludnie a večer, aj keď nebola neznáma i nočná modlitba. Treba však jasne povedať, že modlitba manželov nie je kláštorná forma modlitby, ale má hľadať svoje vlastné spôsoby. Vo sviatosti manželstva je Kristus ustavične prítomný s dvojicou manželov; samotní manželia v sile sviatosti sprítomňujú Krista, ktorý miluje, ktorý sa dáva za svoju Cirkev, tak aby jeho láska žila a bola prítomná v nich.¹²⁰

Vo všeobecnosti sú viaceré možnosti, ako sa môžu manželia ako domáca cirkev zjednotiť s modlitbou celej Cirkvi. Sú to predovšetkým tri časti Liturgie hodín, ktoré sa modlia už mnohí manželia: ranné chvály, večery a kompletórium. Niektorí sa modlia všetky tri,

¹²⁰ Porov. BONETTI, R.: *La liturgia dela famiglia, La coppia sacramento dell' amore*. Milano : San Paolo, 2012, s. 158 – 159. ROCCHETTA, C.: *La mistica dell'intimità nuziale, Crescere nella grazia del sacramento*. Bologna : EDB, 2019, s. 145 – 163.

iní dve alebo iba jednu. Ranné chvály sa slávia na začiatku dňa na pripomenutie si nového svetla vzkrieseného Krista, slnka spravodlivosti, ktoré vychádza z výsosti. Vešpery sa slávia večer ako vzdávanie vďaky za všetky dary, ktoré sme počas dňa prijali. Kompletórium je poslednou modlitbou na zakončenie dňa s Pánom pred nočným odpočinkom a prosbou o jeho požehnanie.¹²¹ Je mnoho manželov a jednotlivcov, ktorí si pred odchodom z domu prečítajú evanjelium na príslušný deň a vyberú si z neho jednu myšlienku, ktorá ich bude sprevádzať počas dňa ako pevný referenčný bod, vytvárajúci duchovnú jednotu jednotlivca i manželov. Ďalším spôsobom je modlitba ruženca, ktorý sa možno modliť aj po častiach cestou do práce a z práce, jednotlivo i spoločne v rodine. Bežný deň rodiny sa viac ako časovým rozvrhom riadi rozličnými fixnými prostrediami, cez ktoré prechádza. Sú to niektoré typické miesta. Na prvom mieste je to manželská spálňa, ktorá je privilegovaným miestom, kde sú manželia sami, niekedy s malým dieťaťom. Manželia môžu žiť túto intimitu v zameraní na nekonečno, odkrývajúc prítomnosť Ježiša. Tu sa môžu modliť Benediktus a Magnifikat. Ďalším miestom, cez ktoré prechádza ich každodenný život, je miesto, kde jedia, kde sa môže rodina stretávať okolo spoločného stola. Nasleduje obývačka, kde trávajú voľný čas spoločným rozhovorom, spoločenskými hrami, pozeraním televízie a podobne. Tu môžu počúvať aj Božie slovo ako Mária pri Ježišových nohách. Dôležitým miestom je kúpeľňa, kde sa starajú o čistotu svojho tela, pričom môžu pomyslieť na čistotu svojho života pred Bohom. Pre mnohých je to auto alebo krátka či dlhá cesta pešo do práce. Napokon dôležitým miestom je samotné pracovisko. Sú to všetko miesta, kde možno prežívať Božiu prítomnosť a konať modlitbu.¹²² Tu konajú svoju „liturgiu na posvätenie času“.

¹²¹ Porov. BONETTI, R.: *La liturgia dela famiglia, La coppia sacramento dell' amore*, s. 159 – 160.

¹²² Porov. BONETTI, R.: *La liturgia dela famiglia, La coppia sacramento dell' amore*, s. 163 – 170.

3.1.3. Rodina v centre života farského spoločenstva

Skutočná sociálna sieť, ktorú tvorí sviatosťné manželstvo, kresťanská rodina, ako i štrukturované farské spoločenstvo ako spoločenstvo spoločenstiev, je záväzná. Nemožno do týchto spoločenstiev ľubovoľne vstupovať ani z nich ľubovoľne vystupovať. Krst, ktorým sa vstupuje do Cirkvi, do jej konkrétnej podoby v miestnom farskom spoločenstve, zapája človeka navždy do spoločenstva Cirkvi a robí ho údom Tajomného Kristovho tela. Tomu záväzku je podobný záväzok sviatosťného manželstva, v ktorom snúbenci vstupujú do sviatosťného spoločenstva – do mojej alebo do tvojej smrti, v šťastí aj v nešťastí, v zdraví aj v chorobe. Osobitným spôsobom sa spájajú s Ježišom Kristom. V tom sa vyjadruje sila spoločenstva, sociálneho vzťahu, ktorý je pripravený podržať človeka v radostných aj v ťažkých situáciách.¹²³

V perspektíve kresťanského pohľadu a žitia manželského a rodinného života sa predlžuje perspektíva spoločenstva do večnosti, k plnosti lásky. Cirkev sa modlí za novomanželov, aby po dlhom a spokojnom živote dosiahli blaženosť nebeského kráľovstva.¹²⁴ Tu je dobré v duchu obnovej teológie manželstva a rodiny, založenej na trojičnej teológii, prečítať si 88. bod z apoštolskej exhortácie *Amoris laetitia*: „Láska prežívaná v rodinách je neustálou posilou pre život Cirkvi. Unitívny cieľ manželstva je trvalým odkazom na rast a prehlbovanie tejto lásky. Manželia vo svojom láskyplnom spojení prežívajú krásu otcovstva a materstva; zdieľajú plány aj ťažkosti, túžby i starosti; učia sa vzájomnej starostlivosti a obojstrannému odpúšťaniu. V tejto láske slávia šťastné chvíle a podopierajú sa cez ťažké etapy svojho životného príbehu... Krása vzájomného a nezištného darovania, radosť z rodiaceho sa života a z láskyplnej starostlivosti o všetkých členov, od malých až po starých, sú len niektorými z plodov, ktoré odpoveď

¹²³ Porov. CSONTOS, L.: *Dynamika spirituality malého spoločenstva*. Trnava : Dobrá kniha, 2015, s. 11.

¹²⁴ Porov. BONETTI, R.: *Come in terra così in cielo, Coppia e famiglia: quando l' amore è per sempre*. Assisi : Edizioni Porziuncola, 2017, s. 17.

na povolanie do rodiny robia jedinečnou a nenahraditeľnou tak pre Cirkev, ako aj pre celú spoločnosť“ (AL 88).

To však znamená, že krása manželstva si vyžaduje kultivovať jednotu manželov ako „rajскую rastlinu“, ktorá rastie a kvitne v raji: vskutku, táto jednota manželov v ich vzťahu, ktorý je ustanovený Bohom, sa menuje krásou. Manželia by sa mali pýtať: Koľko vzájomnosti sme uskutočnili v našom manželskom živote? Kedy sa prehĺbila? Nestačí povedať si „dobré ráno“ alebo „dobrú noc“, lebo je nielen to, čo sa hovorí, ale aj spôsob, ako sa to hovorí, je tón, ktorým sa to hovorí, nestačí pobožkať, lebo to môže byť formálne. Nestačí povedať slovo mám ťa rád, to treba vidieť, v tom musí byť prejav nežnosti. Božie kráľovstvo sa stáva prítomným v manželstve a v rodine nie vo formách „moci“ a „sily“, ale v spôsobe bytia a služby, darovať život s takou veľkorysťou a disponibilitou, že nijaká prekážka nemôže tomu zabrániť a nevyžaduje si nijaké ospravedlňovanie alebo odpoveď. Je to darovanie bez miery, je to dar bez očakávania odpovede, je to darovanie bez vyhľadávania ospravedlnení alebo ľudských motívov. Je to dar pre dar, čo je anticipáciou darovania sa pre darovanie sa, ktoré prichádza s veľkorysťou daru života, aj tvárou v tvár voči neporozumeniu, nespravodlivosti, ponúkajúc odpustenie.¹²⁵

Veľa z úprimnej lásky a jej pohlavného rozmeru vedie k zhode, čo sa však možno úmyselne alebo nie s vekom mení, možno pre choroby alebo iné problémy, a prenáša určité napätie na všetky spoločne prežívané veci: prácu, deti, domov, koníčky. Takto medzi výškami i pádmi života manželov, medzi radosťami i starosťami spojenými s prácou, deťmi a rozličnými situáciami, manželia sú spokojní s tým, čo majú, snažia sa premeniť na lásku to všetko, čo ich postretlo. Nemení sa konkrétny život na ideál života, ale ideál kresťanského života im priniesol obohatenie (urobili sme, pracovali

¹²⁵ Porov. BONETTI, R.: *Come in terra così in cielo, Coppia e famiglia: quando l' amore è per sempre*, s. 24 –27. NECETI, S. – MARGHERI, F. – SARTOR, P.: *Mistagogia, vivere da cristiani nella comunità*. Bologna : EDB 2015, s. 81 – 83. SARTOR, P. – NOCETI, S.: *Il segreto di una vita felice, Itinerario per copie con il libro di Tobia*. Bologna : EDB 2017, s. 46 – 124.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

sme, vychovali sme deti, dokázali sme vychádzať a neodlúčili sme sa, nerozvedli sme sa...). Kresťanskí manželia hovoria: „Ešte sme spolu“, a to napriek všetkým ťažkostiam a krížom, lebo cez ich prekonávanie vzrástol náš vzťah lásky.¹²⁶

Pri pohľade na túto veľkú Pánovu obeť na kríži, z ktorej vychádza projekt jednoty jediného tela muža a ženy, sa treba pozrieť na Eucharistiю ako na prisľúbenie očakávaného zasnúbenia sa s Bohom. V knihe Genesis sa hovorí o vzniku manželstva: „Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke, a budú jedným telom“ (Gn 2, 24). V Jánovom evanjeliu: „Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom. Ako mňa poslal živý Otec a ja žijem z Otca, aj ten, čo mňa je, bude žiť zo mňa“ (Jn 6, 56-57). Tieto dva výroky vyslovujú: prvý východiskový bod a druhý posledný cieľ. Jedine skúsenosť stávania sa jedným telom muža a ženy je otvorená, orientovaná na stať sa jedným telom v Ježišovi, nemá cieľ sama v sebe. Vieme, že tento premenený chlieb je telo Krista, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych, ktorý sa nám dáva, aby sme mali účasť na jeho nekonečnej láske, ktorou on miloval až do krajnosti, aby daroval všetko, aby daroval svoj život. K tomu povoláva aj manželov, s ktorými sa spája, darovať v láske všetko.¹²⁷ Keď sa hovorí o rodine ako o domácej Cirkvi, má to svoje zakorenenie v stvorení človeka na obraz a podobu Božiu, v dvojjednote muža a ženy, ktorá má schopnosť vyjadrovať a sprítomňovať lásku Krista a Cirkvi. Táto láska je vnútorným životom Cirkvi i rodiny.¹²⁸ Svätý Ján Pavol II. povedal: „Konkrétne zjavenie a uplatňovanie cirkevného spoločenstva je tvorené kresťanskou rodinou, ktorá sa z tohto dôvodu môže nazývať aj

¹²⁶ Porov. BONETTI, R.: *Come in terra così in cielo, Coppia e famiglia: quando l' amore è per sempre*, s. 33 – 34.; ROCCHETTA, C.: *La mistica dell'intimità nuziale, Crescere nella grazia del sacramento*. Bologna : EDB 2019, s. 9 – 25.

¹²⁷ Porov. BONETTI, R.: *Come in terra così in cielo, Coppia e famiglia: quando l' amore è per sempre*, s. 40.

¹²⁸ QUELLET, M.: *Mistero e sacramento dell'amore. Teologia del matrimonio e della famiglia per la nuova evangelizzazione*. Siena : Cantagalli, 2007, s. 187. CAVAGNANI, G.: *La famiglia »Chiesa domestica« Soggetto e oggetto dell'azione evangelizatrice al servizio del regno di Dio*. Roma : LAS, 2015, s. 58 – 59.

domácou cirkvou (porov. FC 21). Pápež František to potvrdzuje hovoriac, že manželia sú zasvätení a svojou vlastnou milosťou budujú Kristovo telo a tvoria domácu cirkev (porov. AL 68).¹²⁹

Základy účasti rodiny na bytí a poslaní Cirkvi ako spoločenstva spásy sú viaceré, ale úzko spojené. Po prvé, je to krst manželov a detí, ktorý konštituuje osoby ako údy Kristovho tajomného tela, ktorým je Cirkev. Po druhé, sviatosť birmovania, ktorá posilňuje Božie deti darom Ducha Svätého, aby boli svedkami Krista. Po tretie, sviatosť manželstva, ktorá špecifikuje krstný a birmovný charakter charizmou manželstva, ktorá zasväcuje manželov Kristovi, a tým otvára prameň manželskej lásky. Po štvrté, milosť sviatosťného manželstva spôsobuje, podobne ako trojičné „spoločenstvo osôb“, vnútornú plodnosť prostredníctvom vylitia Ducha Svätého, v rodine manželské vzťahy, vzťahy otcovstva, synovstva, bratstva a sesterstva (porov. FC 15). Je zrejmé, že nesmieme zabúdať na organický vzťah medzi manželstvom, Eucharistiou a sviatosťou zmierenia, ktorý je podmienkou pre trvalú aktualizáciu vylitia Ducha Svätého v manželstve (porov. FC 57 – 58).¹³⁰

Vidíme, že kresťanský životný štýl nie je povrchný, ale práve vďaka rozvoju spirituality sa dostáva do hĺbky ľudskej bytosti a preniká všetky dimenzie jej života a všetky vzťahy. „Sviatosť manželstva je veľký akt viery a lásky: svedčí o odvahe veriť v krásu stvoriteľského činu Boha a žiť tú lásku, ktorá poháňa ísť ďalej, prekračovať seba samých, ako aj samotnú rodinu. Kresťanské povolanie milovať bezvýhradne a bez miery je to, na čom sa s Kristovou milosťou zakladá aj slobodný súhlas, ktorý ustanovuje manželstvo.“¹³¹ To sa môže naplno uskutočňovať iba v živom farskom spoločenstve, ktoré všemož-

¹²⁹ MIGLIETTA, C.: *L'Evangelo della Famiglia, Matrimonio cristiano e situazione di fragilità dopo L' "Amoris laetitia" di papa Francesco*. Milano : Gribaudi, 2016, s. 145.

¹³⁰ Porov. QUELLET, M.: *Mistero e sacramento dell'amore. Teologia del matrimonio e della famiglia per la nuova evangelizzazione*, s. 126.

¹³¹ Katechéza pápeža Františka – Krása kresťanského manželstva: láska, odvaha, misia. 6. mája 2015. Dostupné online: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20150506018> (04.09.2019).

ne podporuje rozvoj rodinnej spirituality a kresťanského životného štýlu manželstva a rodiny.

3.2. Sprevádzať rodinu

Potreba sprevádzania rodiny sa v pastorálnej teológii objavuje len nedávno. V tradícii sa sprevádzanie alebo duchovné vedenie spájalo predovšetkým s mníšskym a rehoľným životom, z ktorého sa prenieslo do kňazskej formácie a neskôr aj ako duchovná služba laikom. V princípe bolo zamerané na pomoc v kultivovaní osobného vzťahu k Bohu a k blížnemu. Obohatenie, ktoré si vyžaduje sprevádzanie manželov, je sprevádzanie založené na raste ich vzájomného vzťahu, ktorý je konštituovaný v samotnej sviatosti manželstva. Podobne ako manželská spiritualita, musí aj sprevádzanie manželov a rodiny tvorivo nachádzať nové formy, ktoré budú odlišné od tých zdedených z mníšskej a rehoľnej tradície.

3.2.1. Duchovné vedenie a sprevádzanie

Duchovné vedenie či duchovné sprevádzanie má svoj pôvod v pustovníckom a mníšskom živote. Sv. Anton Pustovník po svojom obrátení navštevuje v tom čase najváženejších askétov, aby sa od nich naučil novému pokroku v cnostiach. Medzi nimi si našiel jedného, s ktorým sa často radil a ktorý mu osobitne slúžil ako jeho učiteľ spirituality. Požiadavka duchovného vedenia patrila takmer k podstate pustovníckeho života a potom aj kláštorného z mnohých dôvodov. Pustovníci, ktorí žili v malých osadách na púšťach údolia Nílu alebo v Palestíne či v Sýrii bez predstavených, bez pravidiel, bez stanov, nie sú anarchisti alebo asociálne živly. Žili pod autoritou osvedčeného mnícha a vo všetkom ho poslúchali, aby sa z nich stali duchovní mnísi. Aj východné aj západné mníšstvo dávalo veľký dô-

raz na duchovné vedenie. Z východu prichádza duchovné vedenie bezo zmien do západného mníšstva, najskôr u sv. Augustína a neskôr u sv. Benedikta. Až po sv. Ignáca je duchovné vedenie orientované na mníšsky a kňazský život, pričom vzormi sú výlučne rehoľníci. Ignácove duchovné cvičenia sa začínajú šíriť aj medzi laikmi, no stále chýba duchovnému vedeniu dimenzia svätosti manželskej a rodinnej. Až na Druhom vatikánskom koncile zaznie naplno náuka o všeobecnom povolaní ku svätosti všetkých v Krista veriacich a pokrstených a osobitne rozvíjania charizmy povolania do manželstva a k rodinnému životu.¹³² Vo vedomí mnohých kňazov i laikov zostáva zakorenená predstava, že duchovné sprevádzanie môžu poskytovať iba kňazi a iba niektorí laici by mali mať oň záujem. To vyjadruje aj jedna z jeho klasických definícií: „Duchovné vedenie je trvalá duchovná pomoc v Cirkvi, ktorú poskytuje schopná, slobodne zvolená osoba druhej, ktorá sa jej úplne zverí, aby bola dovedená k plnému rozvinutiu svojho kresťanského života.“¹³³

Duchovné sprevádzanie podľa Romana Guardiniho má slúžiť človeku na ceste k osobnej viere, čo je vlastne živá viera dospelého kresťana. Pripomína, že viera je osobné stretnutie s Ježišom Kristom a život na ceste s ním. Hľadajúcemu sa zjavuje Kristus a mocou svojej bytosti, svojím pôsobením a slovom, v ktorom účinkuje Duch Svätý, povie „Ja som to!“ (Mt 14, 27) ... „Ja som cesta, pravda a život.“ (Jn 14, 6) ... „Poďte ku mne všetci!“ (Mt 11, 28) ... „Kto verí vo mňa, bude žiť, aj keď umrie.“ (Jn 11, 25) Človek spozornie, priblíži sa, s napätím počúva, žasne, dúfa, že dosiahne pomoc a spásu pre svoje telo a dušu, a ju aj vskutku dostáva. Krista Pána však ešte nechápe a znova odchádza. Niektorí oslovení ostanú s ním nastálo a „nasledujú Baránka, kamkoľvek ide“ (Zjv 14, 4). Usilujú sa vnútorne dostať tam, kde on stojí, ale ho nechápu. Žije pred ich zrakom, jeho činy sa odohrávajú pred nimi, ale aj tak ostáva všet-

¹³² Porov. SÝKORA, J.: *Duchovné sprevádzanie*. Český Tešín : Exerciční dům-CIS, 2000, s. 18 – 29.

¹³³ RUIZ, F.: *Caminos del Espíritu. Compendio de teología espiritual*. Madrid : Editorial de Espiritualidad, 1978, s. 548.

ko predsa len nepochopené. Ján rozpráva o istej tajupľnej udalosti. V nej sa tento stav odzrkadľuje. Učeníci sú na mori, ktorým zmieta búrka. Znenazdania sa na vlnách blíži Pán. Preľaknutí učeníci kričia od hrôzy. On ich však utíši: „Ja som to!“ (Mt 14, 27) Nato Peter povie: „Ak si to ty, Pane, rozkáž mi prísť k tebe po vode!“ (Mt 14, 28) A Ježiš odpovie: „Pod!“ (Mt 14, 29) Peter vykročí z člna, celkom sa sústreďí na volajúceho Pána, stupí na vodu, ktorá ho nesie. Potom si pripomenie búrku a ochabne – a hneď sa začína topiť. Kristus mu musí prísť na pomoc: „Maloverný, prečo si pochyboval?“ (Mt 14, 31) Kým bol Pán Ježiš na zemi, vždy sa opakovalo to isté. Volá, ľudia sa hlásia, ale až k nemu sa nedostávajú. Potom však prichádza turičná udalosť. Duch Svätý vstupuje do dejín ľudstva a privádza ho k Bohu. Jeho pričinením sa človek skutočne dostáva ku Kristovi. Ba viac, dostáva sa do Krista a Kristus do neho. Až teraz sa uskutočňuje to, čo dáva plnosť viere, kresťanské jestvovanie: „Spravidlivý bude žiť z viery.“ (Rim 1, 17) Neraz sa myšlienky, slová, postavy, motívy stali matnými a prázdny; to je horšie ako otvorené odmietnutie alebo úplná neznalosť. Taká pôda musí často dlho ležať ladom, kým sa stane znovu vnímavou na živý zárodok viery. Pokrok vo viere znamená vyrovnanie týchto protikladov: vzájomného ohrozovania a zblížovania; odcudzenia, napätia a uvoľnenia, kým pomaly oba stredy nezrastú a nevznikne kresťanská existencia, ktorú možno vyjadriť pavlovskou vetou: „Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus“ (Gal 2, 20). Pravda, možnosť napätia ostane. Veď Boh je vždy svätý, ale ja len hriešnik. ... Viera je živý pohyb k tomu, ktorý sa predstavuje v zjavení a priťahuje človeka v milosti. Viera teda smeruje k živému Bohu, ktorý sa zjavuje v Kristovi. Nie k „Bohu“ vo všeobecnosti, neurčito vytušenému, alebo niekde v jestvovaní prežitom, ale k tomu, ktorý je „Boh a Otec nášho Pána Ježiša Krista“ (Ef 1, 3). K Bohu, ktorý je láska (porov. 1 Jn 4, 8).¹³⁴

Mnohí mladí katolíci, ktorí chcú uzatvoriť sviatostné manželstvo boli síce pokrstení, ale nie sú vôbec kresťania, lebo sa nedostali

¹³⁴ Porov. GUARDINI, R.: *Život viery*. Cambridge, Kanada : Dobrá kniha, 1984, s. 7 – 27.

k dospeljej viere ani vo svojej rodine, ani vo farskom spoločenstve. Dnes je v našich farnostiach veľmi veľký počet mladých ľudí len povrchno evanjelizovaných. V rodine často chýba príklad rodičov. Dieťa je pokrstené, ale nie evanjelizované, nedostáva sa k dospeljej osobnej viere, aj keď prijalo všetky sviatosti kresťanskej iniciácie. Často nepozná učenie Cirkvi o manželstve. Aj keď má pomyselné vedomosti, tieto normy nemá zvnútornené, nepochopil, prečo sú dobré pre neho, nevytvoril vnútorný emocionálny poriadok, ktorý by ich zvnútornil a stal sa formou jeho svedomia, čiže cnosťou. Veľké masmédiá, priemysel zábavy, film, televízia, noviny, literatúra... považujú za samozrejмый sexuálny život oddelený od lásky (čo je neočakávaný, ale nie nepredvídateľný dôsledok oddelenia sexuality od plodnosti). Mladí pokrstení, ale iba povrchno evanjelizovaní, sa potom sobášia. Tak vzniká náročný problém, keď podľa striktného juridického chápania každé cirkevné manželstvo medzi pokrstenými je platne uzatvorené a je sviatosťou, no mnohí nevedia, čo sa deje pri uzatváraní sviatosťného manželstva.¹³⁵ Je to výzva pre celé farské spoločenstvo, tak duchovných správcov, katechetov, ako aj rodičov znova objaviť svoj nezastupiteľný podiel pri odovzdávaní viery a rozvíjania kresťanskej iniciácie.

3.2.2. Komunitný rozmer duchovného sprevádzania

Dospelá viera nemá len rozmer osobného vzťahu k Bohu, ale aj sociálnu dimenziu lásky k blížnemu, ktorá sa má prežívať v rodine a vo farskom spoločenstve. Preto je aj v duchovnom vedení nutné, zvlášť dnes, venovať veľkú pozornosť komunitnému rozmeru, rozvíjať ho v správnej miere a urobiť z neho predmet vedenia a očisťovania.¹³⁶ Pápež František hovorí: „Je nevyhnutné sprevádzať manželov v prvých rokoch manželského života tak, aby sa obohatilo a prehĺbilo

¹³⁵ Porov. BUTTIGLIONE, R.: *Risposte amichevoli ai critici di Amoris laetitia*. Milano : Edizioni ARES, 2017, s. 142 – 166.

¹³⁶ SÝKORA, J.: *Duchovné sprevádzanie*, s. 11.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

ich vedomé a slobodné rozhodnutie patriť si navzájom a milovať sa až do konca. Čas zasnúbenia je neraz nedostatočný a rozhodnutie uzavrieť manželstvo pre rozličné dôvody uponáhľané, zatiaľ čo – akoby to nestačilo – dozrievanie mladých sa oneskoruje. Teda novomanželia sa nachádzajú v situácii, že musia dokončiť tú cestu, ktorú bolo treba prejsť ešte počas zasnub“ (AL 217). Toto sprevádzanie je však iného typu ako klasické duchovné vedenie, prevzaté z dedičstva mníšskej a rehoľnej spirituality. Podstatným prvkom tohto sprevádzania je sprevádzanie manželov v ich vzájomnom vzťahu. Je to výzva hľadať jeho primerané spôsoby pre manželov a rodiny. Je to umenie. „Je to duch milosrdného Samaritána, ako si spomíname, ktorý sprevádza kroky Cirkvi pri stretnutí sa s rodinou. Je tu osobitná potreba pozornosti voči rodine – sprevádzať ju vo všetkých zložitých situáciách: odluky, rozvedených žijúcich osamelo, rozvedených a znovu civilne zosobášených, neúplné rodiny. Máme povinnosť pomáhať týmto rodinám nachádzať nielen cestu uzdravenia, ale viesť ich do svedectva o neodškriepiteľnej hodnote rodiny.“¹³⁷

Na začiatku duchovného sprevádzania je dôležité otvoriť a dať v ľudskom živote priestor túžbe, odstrániť sutiny, pod ktorými je často pochovaná, pozbierať odvahu zveriť sa tejto túžbe. Bez prejavu takejto túžby nie je duchovné sprevádzanie možné. Podľa jedného príslovia sa na poľovačku nehodí pes, ktorého musíme na poľovačku nosiť; práve tak nemožno človeka na duchovné sprevádzanie motivovať prehováraním. Najprv musí prepuknúť vnútorná túžba, ktorá sa domáha sprevádzania. To nevyklučuje, že sa skutočne zakúsi aj odpor, pretože človek tuší, že to nepôjde bez obetí. Práve takáto rozpoltenosť ukazuje, že Boh už je pri diele... Ak nie je silná vnútorná túžba, udeje sa len málo, alebo je motorom vývoja silná identifikácia so sprevádzajúcim. Hoci túto identifikáciu pri sprevádzaní nemožno nikdy úplne vylúčiť a až po určitý stupeň je nutná, ... napriek tomu nesmie byť skrytým hlavným motívom.¹³⁸ Na začiatku sprevádzania mladých ro-

¹³⁷ Porov. PAGLIA, V. – SCIORTINO, A.: *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*, s. 113.

¹³⁸ Porov. SÝKORA, J.: *Duchovné sprevádzanie*, s. 116.

dín býva osobné stretnutie v spoločenstve, ktoré vedie staršia rodina, prípadne kňaz, katechéta alebo animátor.

V období dospievania a osamostatňovania sa mladého človeka dochádza k uvoľneniu rodinných vzťahov, ako hovorí Písmo: „Preto muž opustí svojho otca i svoju matku...“ (Gn 2, 24). Dôležitú rolu v tomto období zohrávajú priateľstvá, ktoré vznikajú v kresťanskom spoločenstve, kde sa môžu mladí lepšie spoznať, pretože vidia, ako sa „ten druhý“ správa v komunite. Je tu priestor pre rast k osobnej viere i k vytvoreniu dobrých predpokladov pre fungujúce manželstvo. Vďaka spoločenstvu získajú manželia mnohých spoločných priateľov, z ktorých viacerí sa stali ďalšími manželskými pármami. Problémy, s ktorými sa stretávajú v bežnom živote a manželstve, môžu teda riešiť so svojimi rovesníkmi, ktorí prežívajú podobné situácie. Je to vlastne určitá nenásilná forma sprevádzania mladej rodiny. Okruh týchto priateľov je určitým rozšírením širokej rodiny a napojením na život farského spoločenstva. Priatelia sú podporou rodiny, prirodzene pomáhajú, no nie sú na to, aby za ňu riešili jej problémy. Užitočné je zapojenie rodiny do farských aktivít, pri ktorých nie je potrebné rodinu deliť, ale prezentovať ju v celku. To umožňuje pozvať do spoločenstva rodiny, ktoré nie sú praktizujúce vo viere. Pomáhajúce je spoločenstvo rodín, aby sa takto mohlo navzájom povzbudzovať a spolupracovať. Tu sa ukazuje nová forma sprevádzania, keď rodiny sprevádzajú rodiny. Dnes je dôležité, aby sa mladí podieľali na práci dobrovoľníckych organizácií, ktoré pomáhajú znevýhodneným osobám, čím odhaľujú, že nie všetkým sa musí dariť. Spoločným menovateľom je, že pomoc je konkrétna, všetci angažovaní v spoločenstve sú živými a aktívnymi subjektmi, nik nie je iba pasívnym prijímateľom, ale aj poskytovateľom, spoločenstvo rodín sa vzájomne obohacuje.¹³⁹

Už počas spoločného chodenia sa začína osobitným spôsobom spoločná životná cesta. „Počas snúbenectva a v prvých rokoch man-

¹³⁹ Porov. CSONTOS, L.: Faktory ovplyvňujúce stabilitu manželstva v pohľade študentov teológie. In: Ladislav Csontos (ed.): *Zborník esejí zo seminára pastoračia rozvedených v letnom semestri 2017/2018*. Trnava : Dobrá kniha, 2019, s. 18 – 19.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

želstva práve nádej má v sebe silu kvasu, pomáha hľadiť ponad protivensvá, konflikty, nepredvídané okolnosti, vždy pomáha vidieť ďalej. Uvádza do pohybu každé očakávanie, aby sa človek zachoval na ceste rastu. Tá istá nádej nás pozýva, aby sme naplno žili súčasnosť a do rodinného života vkladali srdce, pretože najlepším spôsobom zaistenia budúcnosti je dobre prežívať súčasnosť“ (AL 219).

Určitú pomoc môže poskytnúť pri sprevádzaní požiadavka komunitného rozlišovania, inšpirovaná Duchovnými cvičeniami sv. Ignáca. Predpokladá sa, že skupina je osobitným putom ako komunita, myslelo sa pôvodne najmä na rehoľnú a apoštolskú, no manželstvo a rodina je komunitou vo svojej sviatostnej podstate, ako i vo svojom ľudskom prežívaní. Podmienkou je dať vo svojich názoroch priestor aj názorom druhých. Vyslovovať a vnímať túžby druhých. Je to rešpektovanie osoby druhého, úprimná evanjeliová láska a prijatie, presahujúce určité ideológie, ktoré rozdeľujú. Dôležité je, aby sa skupina neuzatvárala v sebe, ale aby sa cítila súčasťou širších komunít (farnosti). V každom prípade by sa komunitné rozlišovanie malo diať v duchu viery, počúvania Božieho hlasu (Sväté písmo) a druhých, disponovateľnosťou a modlitbou. Treba presne stanoviť vec, ktorá je predmetom rozlišovania a o ktorej sa má rozhodnúť.¹⁴⁰

Pomoc a sprevádzanie Cirkvi nemá byť adresované nejakej abstraktnej rodine, ale celkom konkrétnej, tak ako to vždy pripomínal svätý pápež Ján Pavol II. o človeku, ktorý je cestou Cirkvi. Je to konkrétny človek, ku ktorému sa pripája Kristus a jeho Cirkev a sprevádza ho na ceste jeho života, podobne ako sa nebadane pripojil k učeníkom na ceste do Emauz. Toto sprevádzanie, ako sa ukazuje, je potrebné hneď po uzatvorení sviatostného manželstva, lebo sobášom sa život vlastne iba začína a tu sú mladé páry vystavené silnému vplyvu konzumného životného štýlu a chýba im sprevádzanie pre osvojenie si životného štýlu kresťanského manželstva a rodiny. V súčasnosti dochádza k širokému rozvoju sprevádzania, counselingu. Counseling ako nová metóda podpory rodín v záťažových

¹⁴⁰ Porov. SÝKORA, J.: *Duchovné sprevádzanie*, s. 86 – 90.

situáciách, ako metóda sprevádzania pomáha zvládať jednotlivcom a rodinám problémy súvisiace s prácou a nezamestnanosťou, manželské a rodinné konflikty, problémy týkajúce sa sexuálneho a emocionálneho života, neschopnosť rozhodovať sa, výchovné problémy, straty a smútok z nich, samotu, neprimerané interpersonálne vzťahy, choroby, existenciálnu prázdnotu, nedostatok viery a problémy duchovného charakteru.¹⁴¹ Counseling umožňuje rozšíriť pohľad na sprevádzanie rodiny, ktoré nie je iba určitou špecifickou formou duchovného sprevádzania a vedenia, ktoré poskytuje kňaz najmä v rámci sviatostného fóra. Rodine v kríze môžu pomôcť príbuzní, súrodenci, rodičia, starí rodičia, krstní a birmovní rodičia alebo priatelia (V núdzi poznáš priateľa), ktorí sú najbližším organickým spoločenstvom, v ktorom sa vzájomne sprevádzajú na ceste rastu viery (porov. 1 Kor 12, 12-27).¹⁴²

3.2.3. Farské spoločenstvo sprevádzajúce rodinu

Napriek tomu, že sa rozšírilo privátne chápanie sviatostného manželstva, túžba uzavrieť manželstvo v kostole je príležitosť pre obnovu a evanjelizáciu snúbencov a následne ich sprevádzanie. *Amoris laetitia* hovorí, že „pri spájaní sa manželia stávajú protagonistami, pánmi vlastného príbehu a tvorcami projektu, ktorý treba

¹⁴¹ Porov. ŠMIDOVÁ, M.: Odpoveď na výzvy Synody o rodine. Counseling ako nová metóda podpory rodín v záťažových situáciách. In: L. Csontos (ed.): *Synoda o rodine 2015 a čo po nej. Zborník abstraktov z medzinárodného seminára PROFAMILY 2015*. Trnava : Dobrá kniha, 2015, s. 18. TREBSKI, K.: Il counseling pastorale (pastoral counseling) – una forma di aiuto pastorale nel cammino di fede. In: *Bielańskie Studia Teologiczne*, č. 1, 2015, s. 113 – 127.

¹⁴² Porov. TREBSKI, K.: *Counselling ako pomáhajúci vzťah a pastoračné sprevádzanie*. Trnava : Dobrá kniha, 2016, s. 36. Tiež ĐURICA, J.: Spôsoby pomoci spoločenstva stabilite manželstva a rodiny. In: L. Csontos (ed.): *Hlavné línie riešenia projektu APVV 15-0189 „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturnom prostredí“ v roku 2016. Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2016*. Trnava : Dobrá kniha, 2016, s. 31 – 32.

spoločne ďalej niešť. Pohľad sa obracia do budúcnosti, ktorú treba budovať deň po dni, s Božou milosťou, a práve preto sa od manželského partnera nežiada, aby bol dokonalý. Treba odložiť nabok ilúzie a prijať ho takého, aký je: nedokonalého, povolaného k rastu, na ceste“ (AL 218). Preto príprava mladých na manželstvo je veľká príležitosť, ktorej sa musia kresťanské komunity chopiť. Tento čas prípravy je istým spôsobom ako vstupná brána uskutočniť ten životný vzťah, ktorý je neodškriepiteľne vzťahom medzi rodinou a kresťanskou komunitou. Naozaj, keď Boh hovorí o človeku: „Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná“ (Gn 2, 18), dá sa povedať aj o rodine: Nie je dobre byť rodine samotnej. Spoločenstvo veriacich je najlepšou pomocou.¹⁴³

Farnosť je považovaná za miesto, kde skúsenejšie páry môžu byť k dispozícii pre tie mladšie, s prípadnou účasťou cirkevných združení, hnutí a nových spoločenstiev. Manželov treba povzbudiť k základnému postojú prijatia veľkého daru detí. Treba zdôrazniť dôležitosť rodinnej spirituality, modlitby a účasti na nedelnej Eucharistii, povzbudiť páry, aby sa pravidelne stretávali na podporu rastu duchovného života a solidarity v konkrétnych potrebách života. Liturgie, pobožnosti, sväté omše slávené pre rodiny, najmä na výročie manželstva, boli spomenuté ako životne dôležité na podporu evanjelizácie prostredníctvom rodiny (porov. AL 223). Je dôležité, aby sa mladí kresťania vo farskom spoločenstve naučili vnímať teologickú náuku, že ich manželstvo nie je súkromná záležitosť. Nesmú sa však ani psychologicky cítiť osamelí. Celá kresťanská komunita sa musí cítiť byť zapojená do prípravy na manželstvo a do jeho sprevádzania. Kresťanská komunita sa nemôže nezaujímať o komplikácie a prípadné krízy manželského života, tak ako im nemôže byť blízka len v slávnostných a šťastných chvíľach, ako je narodenie detí, ale aj v tých ťažkých, akými sú krízy, choroba a smrť blízkych osôb. Možno povedať, parafrázujúc začiatkové slová *Gaudium et spes*, radosti a nádeje, žalosti a úzkosti nových rodín sú zároveň radosťami

¹⁴³ Porov. PAGLIA, V. – SCIORTINO, A.: *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*, s. 121.

a nádejami, žalosťami a úzkosťami kresťanskej komunity, ktorá ich sprevádza a prijíma.¹⁴⁴ „Manželia s dobrou skúsenosťou „vyučovania“ môžu v tomto zmysle ponúknuť praktické prostriedky, ktoré im samým boli užitočné: plánovanie nezištných spoločných okamihov, čas odpočinku s deťmi, rozličné spôsoby slávania dôležitých vecí, priestory zdieľanej spirituality“ (AL 225). To si vyžaduje, aby najmä veľké a početné farnosti boli štruktúrované ako spoločenstvo spoločenstiev, bez čoho nemožno prekonať anonymitu a prísť ku konkrétnej pomoci konkrétnym rodinám a párom.¹⁴⁵

Aj keď sa mnohé manželské páry z kresťanského spoločenstva vytratia hneď po uzatvorení manželstva, predsa sa objavia pri istých príležitostiach. Keď žiadajú o krst svojho dieťaťa, prvé sväté prijímanie alebo keď sa zúčastňujú na pohrebe či na svadobnom obrade nejakého príbuzného alebo priateľa. Je to príležitosť ohlasovať im Božie slovo, nadviazať dialóg a ponúknuť teplo farského spoločenstva. Môže byť veľmi užitočné zveriť starším párom úlohu sprevádzať mladšie páry vo svojom okolí, stretávať sa s nimi, sprevádzať ich začiatky a ponúkať im program rastu. Faktom je, že pre rytmus súčasného života väčšina manželov nebude ochotná chodiť na časté stretnutia a nemožno sa obmedziť len na pastoračiu malých elit. Dnes musí byť pastoračia rodín podstatne misionárska, vychádzajúca, blízka – skôr než by sa zredukovala na fabriku kurzov, do ktorých chodí iba málokto (porov. AL 230). Tu je však potrebný určitý kvas, ktorým môžu byť hnutia kresťanských rodín.

Dnes sú osobitne aktuálne otázky rozvedených manželstiev, ktoré však nemožno zredukovať iba na problém pristupovania k sviatostiam, ale si vyžaduje znovu preskúmať celú pastoračiu manželstva a rodiny: od prípravy snúbencov na manželstvo a pastorálne sprevádzanie snúbencov a rodín. V momentoch krízy majú duchovní

¹⁴⁴ Porov. PAGLIA, V. – SCIORTINO, A.: *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*, s. 124 – 125.

¹⁴⁵ Porov. RÁBEK, F.: Farnosť – miesto a východisko evanjelizácie. In: *Nová evanjelizácia. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou II: ročník*. Trnava : Dobrá kniha, 1993, s. 138 – 139.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

pastieri urobiť všetko pre uzdravenie a zmierenie.¹⁴⁶ Synodálni „otcovia poukázali na to, že „osobitné rozlišovanie je nenahraditeľné pre pastoračné sprevádzanie odlúčených, rozvedených, opustených. Treba predovšetkým prejaviť pochopenie pre utrpenie ľudí, ktorí nespravodlivo podstúpili odlúčenie, rozvod, zostali opustení, alebo pre týranie zo strany manželského partnera boli nútení prerušiť spolužitie. Odpustenie podstúpenej nespravodlivosti nie je ľahké, je to však cesta, ktorú umožňuje milosť. Z toho vyplýva nevyhnutnosť pastorácie zmierenia a sprostredkovania, mediácie“ (AL 242). Rozvedeným, ktorí žijú v novom zväzku, je dôležité dať pocítiť, že sú súčasťou Cirkvi, že „nie sú exkomunikovaní“ a nikto sa k nim tak nespráva, pretože stále tvoria cirkevné spoločenstvo, ako to pripomenul už svätý Ján Pavol II. vo *Familiaris consortio* (bod 84). Tieto situácie „si vyžadujú pozorné rozlišovanie a sprevádzanie s veľkým rešpektom; treba sa vyhnúť každému výrazovému prostriedku a postoj, ktorý by spôsobil, že sa budú cítiť diskriminovaní, ale podnecovať ich účasť na živote spoločenstva. Staráť sa o nich neznamena pre kresťanské spoločenstvo oslabenie jeho viery a jeho svedectva o nerozlučnosti manželstva; práve naopak, v tejto starostlivosti kresťanské spoločenstvo prejavuje svoju lásku“ (AL 243).

Rozvedení a nielen oni musia byť teda v prvom rade prijatí a evanjelizovaní, platí to veľmi často aj o snúbencoch, ktorí prichádzajú na faru so žiadosťou o cirkevný sobáš, lebo ako sme už vyššie spomenuli, neboli ani dostatočne evanjelizovaní, ani dostatočne katechizovaní. Ako príklad možno uviesť príbeh Agar, otrokyne Abrahámovej manželky Sáro (Gn 21, 8-21). Otrokyňa Agar práve vtedy, keď sa na úteku dostala celkom na okraj sveta pravej viery, zažila neuveriteľnú skúsenosť s Bohom. V strede rozprávania je studňa, okolo ktorej sa všetko točí. Je znamením osobitného stretnutia s Bohom, dostáva osobitné meno, kde Boh hovoril Lchai roi (studňa živého, ktorý ma vidí). Agar nehovorí: „Videla som Boha.“ Agar sa cíti byť videná Bohom. A toto je to najväčšie v jej skúsenosti, že

¹⁴⁶ Porov. PAGLIA, V. – SCIORTINO, A.: *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*, s. 66 – 67.

človek v trápení a žiali sa môže cítiť, že ho Boh vidí. Agar sa tiež cíti byť videná. Iné stretnutie, ktoré dáva nový zmysel životu hriešnice a je inšpiráciou pre evanjelizáciu, nachádzame v Evanjeliu podľa sv. Jána (Jn 4, 1-42). Pán Ježiš nepovedal Samaritánke všetko, čo do tej chvíle porobila, ani ona mu nepovedala všetko, čo prežívala. Keď stojíme s pokorným a otvoreným srdcom pred naším Pánom, ani on, ani my nepotrebujeme slová. Prítomnosť Spasiteľa stačí. Treba len, aby sme sa poddali prenikavému pohľadu Boha. Ten pohľad je plný lásky a lieči naše rany a vracia nádej. Len takýmto spôsobom Pán Boh hľadá na človeka, na každého z nás. Žena preniknutá mešiašskym osvedčením Ježiša „To som ja, čo sa rozprávam s tebou“, zabudla, prečo prišla ku studni, prestane to mať pre ňu význam. Necháva tam svoju nádobu, čiže svoje starosti a svoje chápanie skutočnosti. Ten, kto začul a prijal slovo Pána Ježiša, už neprikladá osobitnú váhu starostiam a potrebám, ktoré do tej chvíle považoval za dôležité. Patrí Duchu a dáva sa ním viesť ako list unášaný vetrom. Tieto biblické state umožňujú osobné stretnutie s Kristom aj tým katolíkom, čo žijú v nesviatostnom manželstve.¹⁴⁷ To sú modely pre pastoračné prístupy vo farskom spoločenstve. Lebo „viera sa rodí zo stretnutia s prvotnou Božou láskou, v ktorej sa odhaľuje zmysel a dobro nášho života. Ten je osvecovaný natoľko, nakoľko vstupuje do dynamizmu, ktorý táto láska otvára; teda nakoľko sa stáva cestou a praxou smerujúcou k plnosti lásky. Svetlo viery je schopné využiť bohatstvo ľudských vzťahov, ich schopnosť udržať sa, byť vierohodnými a obohacovať spoločný život“ (LF 51).

3.3. Odovzdávať vieru v rodine

Všetko živé je charakterizované troma aktivitami: asimiláciou, rastom a rozmnožovaním. Platí to aj o viere ako živej skutočnosti,

¹⁴⁷ Porov. *Un cammino spirituale per i divorziati risposati*. Comunità di Careso. Milano : Piero Gribaudi Editore, 2001, 83 – 94.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

ktorá sa musí živiť Božím slovom a sviatosťami, aby rástla uprostred spoločenstva Cirkvi a stala sa plodnou v jej odovzdávaní. Prvoradé miesto plodnosti viery je v rodine, kde sa žije v spojení s prirodzenou ľudskou plodnosťou lásky v darovaní nového života. Druhý vatikánsky koncil povedal: „Kresťanské rodiny, ktoré dôsledne žijú podľa evanjelia a sú vzorom kresťanského manželského života, vždy a všade vydávajú svetu drahocenné svedectvo o Kristovi, najmä však v krajinách, v ktorých sa začína rozširovať semeno evanjelia alebo kde je Cirkev iba v začiatkoch, alebo kde je vo vážnom nebezpečenstve. Môže byť užitočné, aby sa rodiny na ľahšie dosiahnutie svojich apoštolských cieľov spájali do niektorých združení“ (AA 11). To je dnes situácia mnohých krajín starého kontinentu, ktoré si vyžadujú novú evanjelizáciu.

Rocco Buttiglione tvrdí, že dnes je celá zem misijným územím. Nemôžeme ani u nás na Slovensku predpokladať pevnú vieru a zakorenenosť v morálnom učení Cirkvi. Súhlas viery je krehký, a preto treba byť opatrný, aby sa podporoval jeho rast a nekompromitovalo hlboké prijatie jeho požiadaviek. Nemôže sa jednoducho obrátiť na intelekt s týmto, povedať toto je vaša povinnosť, takéto sú filozofické a biblické dôvody tohto imperatívu. Musíme tohto človeka podporiť pri obrátení, pri preformulovaní vnútorného emočného poriadku, jeho mentality a kultúry. Musíme pracovať na zmene kultúry, ktorá podporuje tendencie vznikajúce z hriechu niektorých, a potom je ťažké, aby všetci úplne poznali pravdu. Tu je potrebné uplatniť zákon postupnosti, ktorý znamená postupnosť ohlasovania viery. Svätý Pavol, ktorý bol misionár, chápal tieto veci, potrebu obrátenia a trpezlivosti postupných krokov, ako o tom napísal: „A ja som vám, bratia, nemohol hovoriť ako duchovným, ale ako telesným, ako nedospelým v Kristovi. Mlieko som vám dával piť namiesto pevného pokrmu, lebo by ste ho neboli zniesli. Ale ani teraz ešte neznesiete.“ (1 Kor 3, 1-2)¹⁴⁸ Tu je dôležité miesto kresťanských rodín.

¹⁴⁸ BUTTIGLIONE, R.: *Risposte amichevoli ai critici di Amoris laetitia*. Milano : Edizioni ARES, 2017, s. 143.

3.3.1. Výchova detí

Výchova detí sa dnes rozdeľuje medzi rodinu, školské inštitúcie, farské spoločenstvo a neformálne skupiny. Nezanedbateľný vplyv majú na deti moderné technologické prostriedky, ktoré deti ovládajú lepšie ako ich rodičia a často nie sú ešte schopné kritického hodnotenia v nich komunikovaných obsahov.¹⁴⁹ Kresťanská „výchova detí musí byť charakterizovaná procesom odovzdávania viery. Ten sa stal zložitým pre súčasný štýl života, pracovný čas a komplexnosť dnešného sveta, v ktorom mnohí, aby prežili, znášajú uponáhľané rytmy. Napriek tomu rodina musí byť aj naďalej miestom, kde sa človek učí chápať dôvody a krásu viery, modliť sa a slúžiť blížnemu. To začína krstom, pri ktorom – ako hovorieval svätý Augustín – matky prinášajúce svoje deti »spolupracujú na svätom pôrode«. Potom začína napredovanie a rast tohto nového života. Viera je Boží dar, prijatý v krste, nie je výsledok ľudskej činnosti, avšak rodičia sú nástrojom Boha pre jej rozvoj a dozrievanie. Je preto krásne, keď mamy učia malé deti poslať bozk Ježišovi alebo Panne Márii. Koľko nežnosti je v tomto geste! V tom okamihu sa srdce detí premieňa na priestor modlitby. Odovzdávanie viery predpokladá, že rodičia prežívajú reálnu skúsenosť toho, že Bohu dôverujú, hľadajú ho a potrebujú, pretože len týmto spôsobom »z pokolenia na pokolenie ide chvála tvojich skutkov« (Ž 145, 4) a »otec synom zvestuje tvoju vernosť« (Iz 38, 19). To si vyžaduje prosieť o Boží zásah v srdciach – tam, kde my prísť nemôžeme. Horčičné zrnko sa zasieva maličké, ale stane sa z neho veľký strom (porov. Mt 13, 31-32), a tak spoznáваме nepomer medzi skutkom a jeho účinkom. Vieme teda, že nie sme pánmi daru, ale len jeho starostlivými správcami. Naša kreatívna úloha je však príspevkom, ktorý nám umožňuje spolupracovať s Božou iniciatívou. Preto „treba oceniť manželské páry, matky a otcov, ako aktívne subjekty katechézy... Rodinná katechéza

¹⁴⁹ Porov. NEMEC, R.: Digitálna éra a jej výzvy v pohľade na človeka. In: Ladislav Csonotos SJ, Mária Šmidová (eds.): *Zborník zo sympózia profamily 2018 „Finančné a nefinančné stabilizátory rodiny“*. Trnava : Dobrá kniha, 2018, s. 83 – 88.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

je veľkou pomocou, lebo je účinnou metódou na formáciu mladých rodičov a nato, aby si uvedomili svoje poslanie evanjelizátorov vlastnej rodiny“ (AL 287).

Vo výchove má prvoradé postavenie svedectvo, príklad rodičov a celej rodiny. Tak je to od samého počiatku života viery v Božom ľuďe Starého i Nového zákona. Najprv je udalosť života a na ňu nadväzuje slovo. To umožňuje, aby sa svedectvo mohlo dostať k ľuďom, nadobúda konkrétnu podobu hlásania evanjelia (Mt 24, 14). Apoštolí sú ustanovení za Ježišových svedkov práve preto, lebo s ním zdieľali jeho životný príbeh. „Čo bolo od počiatku, čo sme počuli, čo sme na vlastné oči videli, na čo sme hľadeli a čoho sa naše ruky dotýkali, to zvestujeme: Slovo života.“ (1 Jn 1, 1) Sú poslaní, aby zanesli ohlasovanie evanjelia do celého sveta (Sk 1, 8): budú musieť slávnostne dosvedčovať pred ľuďmi všetky udalosti, ktoré sa stali od Jánovho krstu až po Ježišovo nanebovstúpenie, a dosvedčovať pred ľuďmi najmä vzkriesenie, ktorým sa potvrdilo Ježišovo panstvo (Sk 1, 22; Sk 2, 32). Pavlovo poslanie sa definuje tými istými výzvami: na ceste do Damašku bol ustanovený za Kristovho svedka pred všetkými ľuďmi (Sk 22, 15; Sk 26, 16); v pohanských krajinách všade dosvedčuje Ježišovo vzkriesenie (1 Kor 15, 15) a viera vzniká v spoločenstvách práve prijatím tohto svedectva (2 Sol 1, 10; 1 Kor 1, 6). Veriaci, ktorí prijali toto apoštolské svedectvo, majú odtiaľ v sebe samotné Ježišovo svedectvo, ktoré je proroctvom nových čias (Zjv 12, 17; 19, 10). Práve preto svedkovia, poverení odovzdávať ďalej toto svedectvo, nadobúdajú črty niekdajších prorokov (Zjv 11, 3-7).¹⁵⁰ Taký je principiálny význam svedectva pre odovzdávanie viery až do súčasnosti. Rodičia sa nemôžu vyhovárať, že deti sa naučia veriť na hodinách katechizmu v škole, zaiste dôležité je aj svedectvo katechéto, no to nie je schopné nahradiť chýbajúce svedectvo v rodine. Odovzdávať vieru deťom sa rodičia zaviazali sľubom pri ich krste.

¹⁵⁰ Porov. PRAT, M. – GRELOT, P.: Svedectvo. In: *Slovník biblickej teológie* (Ed. Xaviere Léon-Dufour). Zagreb : Kršćaska sadašnjost, 1990, s. 1252.

Apoštolská exhortácia Jána Pavla II. *Catechesi tradendae* v tomto zmysle pripomína: „Rozhodujúci význam má často to, čo malé dieťaťko dostáva od svojich rodičov a od rodinného prostredia ako prvé poznatky katechézy. Bude to azda iba jednoduché poukázanie na nebeského Otca, dobrého a starostlivého, ku ktorému sa naučí obracať svoje srdce. Kratučké modlitby, ktoré sa dieťaťko naučí blábovať, budú začiatkom láskyplného dialógu s týmto skrytým Bohom, ktorého slovo bude potom počúvať. Nemožno ani dosť zdôrazniť kresťanským rodičom, aby nezanedbali včasnú iniciáciu, pri ktorej sa schopnosti dieťaťa zapájajú do životného vzťahu s Bohom. Toto veľmi dôležité dielo si vyžaduje veľkú lásku a hlbokú úctu k dieťaťu, ktoré má právo, aby sa mu kresťanská viera predstavila jednoducho a pravdivo.“¹⁵¹ Pápež František hovorí, že prvé prostredie, kde viera osvecuje ľudské mesto, je rodina. Myslím predovšetkým na stály zväzok muža a ženy v manželstve. Vzniká z ich lásky, ktorá je znamením a prítomnosťou Božej lásky; z uznania a prijatia dobra pohlavnej rôznosti, ktorá manželom umožňuje zjednotenie v jednom tele (porov. Gn 2, 24) a vďaka ktorej sú schopní zrodiť nový život – prejav dobroty Stvoriteľa, jeho múdrosti a jeho plánu lásky. Na základe tejto lásky si muž a žena môžu sľúbiť vzájomnú lásku gestom, ktoré zahŕňa celý život a ktoré pripomína mnohé črty viery. Sľúbiť lásku navždy je možné, len ak človek objaví väčší plán, než sú jeho vlastné projekty, ktorý nás podopiera a umožňuje darovať milovanej osobe celú budúcnosť (porov. LF 52).

Ako píše Gloria Braunsteiner, v dnešnej spoločnosti možno pozorovať jav, že rodičia pod tlakom každodenných povinností strácajú zo zreteľa potrebu odovzdávať vieru svojim deťom, ktorú sami dostali, ale ju nepraktizujú. V takýchto rodinách dostávajú v tejto oblasti o to väčší význam starí rodičia a osobnostne zrelší môžu poukazovať na korene a pôvod človeka. Osobitne staré matky sú podľa výskumov nielen v nemecky hovoriacich krajinách najaktívnejšie angažované pri odovzdávaní viery. Mnohé deti nezosobášených ro-

¹⁵¹ JÁN PAVOL II.: *Apoštolská exhortácia Catechesi tradendae*, čl. 36. In: Dokumenty pápeža Jána Pavla II. Dostupné online: <http://www.kbs.sk/?cid=1117275051> (04.09.2019).

3. ŽITĚ A ODOVZDÁVATĚ VIERU V RODINĚ

dičov žijú so starými rodičmi, ktorí ich vychovávajú. Okrem toho v dnešnej dobe patrí náboženstvo úplne do privátnej sféry a na výchovu detí majú stále väčší vplyv elektronické médiá. Školská náboženská výchova často už nemôže budovať na náboženskej skúsenosti detí v rodine, škola ako sme už povedali nemôže nahradiť rodinu. V tejto situácii môžu starí rodičia zohrávať dôležitú úlohu, pretože ich hodnoverné bytie môžu vnúcatá vidieť. Najmä staré *mamy* dokážu dať vnúcatám primerané odpovede ich horizontu chápania. Dnes je spoločná domácnosť viacerých generácií veľmi zriedkavá, hoci by sa niekedy aj navzájom potrebovali. Ideál mnohých rodín je intimita s odstupom, však pre vnúcatá tento model predstavuje nevýhodu, s chýbajúcim prirodzeným kontaktom dochádza aj k od cudzeniu. V dnešnej spoločnosti možno rozoznať rôzne typy starých rodičov. Sú to napríklad náhradní rodičia, múdri poradcovia, hľadajúci radosť a napokon dištancovaní. Pritom možno poznamenať, že väčšinou sa deje náboženská výchova cez ženské pokolenie – matka, stará mama, teta, kamarátka, sestra. Zvyčajne sú to staré mamy, ktoré zachovávajú a dávajú ďalej dôležité rodinné a kultúrne tradície, pritom bývajú aj spojené s Cirkvou.¹⁵²

3.3.2. Cesty odovzdávania viery v rodine

Jozef Kyselica SJ formuloval nasledujúce cesty odovzdávania viery v rodine:

- a) Dnešná výchova v rodine stojí a padá na kvalite vzťahu, ktorý majú rodičia medzi sebou a na vzťahu rodiča k dieťaťu. Sem patrí záujem, porozumenie, komunikácia, dostatok venovaného času, emócie a ďalšie. Vyžaduje si to od rodiča celkovú osobnú angažovanosť a tiež kompetenciu.

¹⁵² Porov. BRAUNSTEINER, G.: Vzácnosť starých rodičov ako tradentov viery. In: *Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2017. Hlavné línie riešenia projektu APVV 15–0189 „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturnom prostredí“ v roku 2017*. Trnava : Dobrá kniha, 2017, s. 13 – 14.

- b) Dieťaťu musí rodič sprostredkovať radosť z viery. Mala by byť vnímateľná predovšetkým po návrate z bohoslužby, ale aj po každom inom úkone viery. Dieťa si totiž spája prežívaný obsah s prežívanou emóciou. Bolo by škodou, keby sme pred dieťaťom utajovali také emócie a naopak napomínali ho kvôli nim.
- c) Máme dieťaťu ponúknuť zážitok, že viera je pre nás zdrojom schopnosti bezpodmienečne milovať alebo tiež znovu a znovu odpúšťať. Skôr než vysvetľovanie používame gestá, aby dieťa pochopilo súvislosti medzi našou schopnosťou odpúšťať a našou vierou, našou schopnosťou milovať a našou vierou.
- d) Dieťaťu majú rodičia sprostredkovať skúsenosť, že sa chcú páčiť Bohu a že mu dôverujú. Významnú úlohu tu zohráva príležitostná modlitba pred náročnejšou situáciou pre niektorého z rodičov. Spočiatku stačí, že dieťa vidí, ale neskôr to môže samo zažiť, keď sa s ním rodič pred náročnou situáciou pomodlí. Dieťa by malo tušiť a niekedy aj uzrieť, že každý z rodičov, ale aj spolu, žijú akýsi tajomný, dospelý, čiastočne skrytý duchovný život, ktorý je dôležitou, dokonca najdôležitejšou súčasťou ich existencie.
- e) Dieťa má od rodičov získať poznanie, že pozitívne vzťahy k ostatným ľuďom, láskavosť v konaní a úcta k druhým, aj k tým, s ktorými nesúhlasíme, je niečo hodnotné a pred Bohom správne. Ide vlastne o etické postoje. U dieťaťa by sa mali spájať s úsilím páčiť sa Bohu.
- f) Dbáť o to, aby rodinné akcie, spoločne strávený víkend, putovanie na posvätné miesto, dovolenka s rodičmi, mali vždy nejaký duchovný rozmer.
- g) Súčasťou modlitby v rodine ako domácej cirkvi je aj uvádzanie detí do sviatkov podľa liturgického roku. Vrcholom je účasť na slávení Eucharistie. Tam sa dieťa stretá s inými ľuďmi ako bratmi vo viere. Spoločne počúvajú Božie slovo, modlia sa za potreby núdznych.¹⁵³

¹⁵³ Porov. KYSELICA, J.: Odovzdávanie viery deťom v cirkevne neusporiadaných a neúplných rodinách. In: *Teologický časopis*, roč. 8, č. 1 (2010), s. 126.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

Pri tom je dôležité nezabúdať na základnú charakteristiku kresťanskej komunity, ako ju nachádzame v Skutkoch apoštolov: „Vytrvalo sa zúčastňovali na učení apoštolov a na bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách.“ (Sk 2, 24) Základné dimenzie boli vyučovanie; spoločenstvo; modlitba a Eucharistia; pohostinnosť. Cirkev v Jeruzaleme i v Korinte vytvárala svoje základné spoločenstvá v rodinách. Dnes sa hovorí o potrebe viac familiárnosti do farnosti a viac ekleziálnosti do rodiny. Zhromaždenia v domoch zostávajú výsadným miestom ohlasovania, rastu a misijného poslania komunity. Celé domáce cirkvi tvoria Cirkev Božiu; ako sa píše v 1 Sol 1, 1. Okrem toho, že pripomína zhromaždenia Izraela, naznačuje založenie Cirkvi ako koinónie – spoločenstva, ktoré sa zhromažďuje v domoch (rodinách) jednotlivých miest a oblastí. V tejto organizácii prvotnej Cirkvi sa objavujú dve súradnice vzájomne prepojené: rodinný rozmer Cirkvi a cirkevný rozmer rodiny. Prvá spočíva v tom, že domy a rodiny, ktoré sa tam zhromažďujú, nielen predstavujú miesto, ale základné jednotky, živé bunky veľkej komunity univerzálnej Cirkvi; základné jednotky a bunky vyznávania viery a šírenie evanjelia v židovskom a pohanskom svete. V tejto organizácii domáce cirkvi predstavujú živé tkanivo cirkevného organizmu. Tieto živé bunky asimilujú, rastú a rozmnožujú sa ako všetko živé. „Medzi Cirkvou a rodinou jestvuje vzťah vzájomnej reciprocity: Cirkev a matka, ktorá rodí pokrsteného pre život v Kristovi; rodina vychováva svoje deti a sprevádza ich na ich ceste rastu, vediac, že sa stala účastnou »zásrubného tajomstva« Cirkvi, nevesty Slova (Ef 5, 21-33) a zaviazala sa plniť rodinné predpisy, ktoré jej boli dané (Ef 6, 1-4; Kol 3, 18-23; 1 Pt 3,1-7). Rodina sa prezentuje ako »teologické miesto« (locusologicus), v ktorom a vďaka ktorému sa odovzdáva viera, slávi sa Veľká noc (Pascha) Vzkrieseného a koná ohlasovanie spásy.¹⁵⁴

Fakt, že pravdy o hlavných otázkach viery a kresťanského života sa takto znova obnovia v rodinnom ovzduší, preniknutom láskou a úctou, často umožní dať deťom rozhodujúcu orientáciu, ktorá

¹⁵⁴ Porov. ROCCHETTA, C.: *Teologia della famiglia Fondamenti e prospettive*. Bologna : EDB, 2011, s. 394 – 395.

pretrvá po celý život. Sami rodičia budú mať osov z vynaloženého úsilia, pretože v takom katechetickom dialógu každý dostáva i dáva. Rodinná katechéza teda predchádza, sprevádza a obohacuje každú inú formu katechézy. Okrem toho tam, kde protináboženské zákonodarstvo si dokonca nárokuje prekaziť náboženskú výchovu, kde rozšírená nevera alebo nástojčivá sekularizácia prakticky znemožňujú opravdivý náboženský rast, »vyučovanie náboženstva v rodine, ktorú možno nazývať domácou cirkvou« ostáva jediným prostredím, kde môžu deti a mladí dostať autentickú katechézu. Tak sa kresťanskí rodičia nikdy dostatočne nevynasnažia pripraviť sa na takú službu katechézy svojich detí, aby ju konali s neúnavnou horlivosťou. A takisto treba povzbudzovať osoby alebo inštitúcie, aby pomocou osobných stykov, stretnutí alebo schôdzok a najrozličnejšími pedagogickými prostriedkami pomáhali rodičom plniť ich úlohu, čím preukazujú katechéze neoceniteľnú službu.¹⁵⁵

Mnoho mladých ľudí je zapletených do situácie čiastočnej alebo niekedy úplnej slepoty k dôležitým hodnotám, bez ktorých nie je možné pripísať úplnú morálnu zodpovednosť. Strohý morálny objektivismus vyraduje túto generáciu mimo Cirkvi a počíta s Cirkvou, ktorá je malou komunitou dokonalých ľudí.¹⁵⁶ Viera sa v kresťanskom prostredí odovzdáva predovšetkým výchovou. Osobitne dôležité pritom je svedectvo viery a osobný príklad rodičov a vychovávateľov. Nikto si ju nemôže vymyslieť. Jej obsahom je Božie vyvolenie a vykúpenie skrze Ježiša Krista; musíme sa dozvedieť toto poslanstvo, musíme sa ho naučiť. Nikto si nemôže slobodne voliť vieru, ak by sa pre ňu nedisponoval vo vhodnej chvíli. Je isté, že viera je slobodná, je koreňom samotnej slobody. Avšak zároveň je prijatou vierou uprostred veriaceho spoločenstva Cirkvi.¹⁵⁷

¹⁵⁵ JÁN PAVOL II.: *Apoštolá exhortácia Catechesi tradendae*, čl. 68. In: Dokumenty pápeža Jána Pavla II. Dostupné online: <http://www.kbs.sk/?cid=1117275051> (04.09.2019).

¹⁵⁶ BUTTIGLIONE, R.: *Risposte amichevoli ai critici di Amoris laetitia*. Milano : Edizioni ARES, 2017, s. 168.

¹⁵⁷ Porov. KYSELICA, J.: *Odozdávať vieru v súčasnej spoločnosti*. Trnava : Dobrá kniha, 2006, s. 103.

3.3.3. Nadväznosť katechézy

Na rodinnú katechézu nadväzuje školská a farská katechéza. Tu majú významnú úlohu katechéti a duchovní správcovia. Zároveň je potrebné, aby sa katechéza konala vo farnosti na rôznych miestach: v rodinách, ktoré prijímajú deti alebo dospievajúcich, v nábožen-
skom vyučovaní v štátnej škole, v katolíckych školských inštitútoch, v hnutiach apoštolátu, kde sa konajú katechetické kurzy, v stredis-
kách otvorených pre všetkých mladých, vo víkendových podujatiach
venovaných duchovnej formácii atď. Je krajne dôležité, aby všetky tie-
to katechetické kanály vyústili do tej istej spolupatričnosti k Cirkvi.¹⁵⁸
„Výchova k viere sa vie prispôbiť každému dieťaťu, pretože naučené
prostriedky alebo recepty niekedy nefungujú. Deti potrebujú sym-
boly, gestá, rozprávanie. Dospievajúci sa zvyčajne dostávajú do krízy
s autoritou a s pravidlami, a preto je vhodné stimulovať ich osobné
skúsenosti viery a ponúknuť im jasné svedectvá, ktoré sa dokážu pre-
sadiť svojou krásou. Rodičia, ktorí chcú sprevádzať vieru svojich detí,
sú pozorní voči ich zmenám, pretože vedia, že duchovná skúsenosť sa
nevnucuje, ale len ponúka ich slobode. Je dôležité, aby deti konkrét-
nym spôsobom videli, že pre ich rodičov je modlitba skutočne dô-
ležitá. Preto okamihy modlitby v rodine a prejavy ľudovej zbožnosti
môžu mať väčšiu evanjelizačnú silu než všetky katechézy a príhovory.
Chcem osobitným spôsobom vyjadriť svoju vďačnosť všetkým mat-
kám, ktoré sa neprestajne modlia, ako to robila svätá Monika, za deti,
ktoré sa vzdialili od Krista“ (AL 288).

Rodinný kontext je pozadím cirkevného spoločenstva, kde sa
nikto nemôže cítiť cudzincom alebo hosťom, ale všetci sa cítia ako
spoluobčania svätých a rodiny Božej, ako píše sv. Pavol Efezanom:
„Teda už nie ste cudzinci ani prišielci, ale ste spoluobčania svätých
a patríte do Božej rodiny. Ste postavení na základe apoštolov a pro-
rokov; hlavným uholným kameňom je sám Kristus Ježiš. V ňom

¹⁵⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolá exhortácia Catechesi tradendae*, čl. 67.

celá stavba pevne pospájaná rastie v svätý chrám Pánovi, v ňom ste aj vy vbudovaní do Božieho príbytku v Duchu.“ (Ef 2, 19-22)¹⁵⁹

„Prax odovzdávania viery deťom v zmysle napomáhania jej prejavu a rastu umožňuje, aby sa rodina stala evanjelizačnou a aby spontánne začala odovzdávať vieru všetkým, ktorí s ňou prídu do kontaktu aj mimo rodinného prostredia. Deti, ktoré vyrastajú v misijných rodinách, sa často stávajú misionármi, ak rodičia dokážu žiť svoju úlohu takým spôsobom, že ich druhí vnímajú ako blízkych a priateľských, a tak aj deti rastú v takomto štýle vzťahu so svetom bez toho, aby sa zriekli svojej viery a svojho presvedčenia. Spomeňme si, že aj samotný Ježiš jedol a pil s hriechnikmi (porov. Mk 2, 16; Mt 11, 19), mohol sa zastaviť na rozhovor so Samaritánkou (porov. Jn 4, 7-26), prijal v noci Nikodéma (porov. Jn 3, 1-21), nechal si pomazať nohy prostytutkou (porov. Lk 7, 36-50) a neváhal sa dotýkať chorých (porov. Mk 1, 40-45; 7, 33). To isté robili aj jeho apoštolí, ktorí druhými ľuďmi nepohrdali, neboli uzavretí do malých skupín, tvorených iba vyvolenými, neboli izolovaní od života ľudí. Zatiaľ čo úrady ich prenasledovali, tešili sa sympatiám všetkého ľudu (porov. Sk 2, 47; 4, 21.33; 5, 13)“ (AL 289).

„Dalo by sa povedať, že „rodinný duch“ je pre Cirkev ústavou: takto musí kresťanstvo vyzerať a takéto musí byť. Je jasne napísané: »Vy, ktorí ste boli vzdialení« – hovorí sv. Pavol – [...] »už nie ste cudzinci ani prišielci, ale ste spoluobčania svätých a patríte do Božej rodiny« (porov. Ef 2, 19). Cirkev je a musí byť Božou rodinou.“¹⁶⁰ Paradigmatický model toho, čo žije v Cirkvi, nachádzame v Sk 2, 42; tí, ktorí prijali prvé hlásanie (kerygma), obrátili sa na vieru a boli pokrstení, vytrvali pri počúvaní učenia apoštolov (didachē) a v spoločenstve (koinónia), na lámaní chleba a spoločných modlitbách.¹⁶¹

¹⁵⁹ ROCCHETTA, C.: *Senza sposi non c'è Chiesa. Nuove vie di pastorale per/con la famiglia*. Assisi : Edizioni Porziuncola, 2018, s. 23.

¹⁶⁰ Katechéza Pápeža Františka: Rodinný duch je „ústavou“ Cirkvi (7.10.2015) Dostupné online: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20151007030>

¹⁶¹ ROCCHETTA, C.: *Senza sposi non c'è Chiesa. Nuove vie di pastorale per/con la famiglia*, s. 24.

Život podľa viery v rodine a jej odovzdávanie sú zároveň aj najlepšou vzdialenou prípravou na prijatie sviatosti manželstva.

Zhrnutie

Pápež František jasne uviedol, že exhortácia *Amoris laetitia* má pastoračný charakter, nechýbajú v nej však ani mnohé teologické pasáže o sviatostnom manželstve a o milostiach, ktoré z neho plynú. Spolu s Carlom Roccetom môžeme v nej odhaliť inšpirácie pre rozvoj pastorálnej teológie a pastorácie manželstva a rodiny. Na prvom mieste je to koncentrácia na prvotné ohlasovanie kerygmy, z ktorého vychádza každé obrátenie. V sviatosti manželstva a v rodine sa sprítomňuje veľké tajomstvo stvorenia človeka na Boží obraz, trojičnej lásky a spojenia Ježiša Krista s Cirkvou, jeho nevestou. Tu sa sprítomňuje paradigma lásky trojičného spoločenstva. Uskutočňuje sa ako základná skúsenosť manželstva a rodiny, ktorá sa každodenne prežíva v prejavoch nežnosti a vzájomnej pomoci. Sviatosť manželstva nie je „vec“ alebo „sila“, pretože v skutočnosti sám Kristus ide kresťanským manželom v ústrety sviatosťou manželstva, je ten, ktorý ich ňou spája a robí účastnými na živote Otca v Duchu Svätom. Tak je kresťanské manželstvo znamením, ktoré nielen naznačuje, ako veľmi Kristus miloval svoju Cirkev v zmluve spečatenej na kríži, ale túto lásku sprítomňuje v spoločenstve manželov. Spájajúc sa v jednom tele, predstavujú zasnúbenie Božieho Syna s ľudskou prirodzenosťou. Tak sa manželia stávajú konštitutívnou bunkou Cirkvi – tajomného tela Kristovho. Manželia sú tak posilnení milosťou, aby celou sieťou vzťahov medzi nimi, ich deťmi a svetom, bola naplnená a posilnená milosťou sviatosti, ktorá vyviera z tajomstva vtelenia a Veľkej noci, v ktorej Boh prejavil celú svoju lásku k ľudstvu a intímne sa s ním spojil. Dostávajú silu svedčiť o Božej nežnosti, ktorá tvorí dušu rodiny, domácej Cirkvi, schopnej vzbudiť v druhom radosť z toho, že sa cíti milovaný. To je napokon cesta

cez všetky radosti i starosti ukázať krásu nasledovania Krista, ktorá vedie k rastu všetkých členov rodiny v láske k Bohu a k blížnemu, k opravdivej dokonalosti ľudského života.¹⁶²

Bibliografia

- AMBROS, P.: Kerygma ako imperatív súčasné farní pastorage. In: *Studijní texty ze spirituální teologie IV. Duchovní život a kerygma.* (Eds. Michal Altrichter, Pavel Ambros, Ferdinando Castelli, Marta Lucie Cincialová, Bernardo Comodi, Václav Kodet, Karel Sládek, Antonio Spadaro). Olomouc : REFUGIUM, 2010. ISBN 978-80-7412-048-0
- ARGÜELLO, K.: *Kerygma, V barakoch s chudobnými.* Trnava : Dobrá kniha, 2013. ISBN 978-80-7141-807-8
- BONETTI, R.: *La liturgia dela famiglia, La coppia sacramento dell'amore.* Milano : San Paolo, 2012. ISBN 9788821576218
- BONETTI, R.: *Come in terra così in cielo, Coppia e famiglia: quando l'amore è per sempre.* Assisi : Edizioni Porziuncola, 2017. ISBN 882701103X
- BRAUNSTEINER, G.: Vzácnosť starých rodičov ako tradentov viery. In: *Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2017. Hlavné línie riešenia projektu APVV 15–0189 „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálnom prostredí“ v roku 2017.* Trnava : Dobrá kniha, 2017. ISBN 978-80-7141-877-1
- BUTTIGLIONE, R.: *Risposte amichevoli ai critici di Amoris laetitia.* Milano : Edizioni ARES, 2017. ISBN 978 8881557462
- CAVAGNANI, G.: *La famiglia »Chiesa domestica« Sogetto e oggetto dell'azione evangelizzatrice al servizio del regno di Dio.* Roma : LAS, 2015. ISBN 9788821311758

¹⁶² Porov. ROCCHETTA, C.: *Senza sposi non c'è Chiesa. Nuove vie di pastorale per/con la famiglia*, s. 198 – 200.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

- CSONTOS, L.: *Základné črty spiritualita Starého zákona*. Trnava : Dobrá kniha, 2014. ISBN 978-80-7141-861-0
- CSONTOS, L.: *Základné črty spiritualita Nového zákona*. Trnava : Dobrá kniha, 2014. ISBN 978-80-7141-861-0
- CSONTOS, L.: *Dynamika spirituality malého spoločenstva*. Trnava : Dobrá kniha, 2015. ISBN 978-80-7141-912-9
- CSONTOS, L.: Faktory ovplyvňujúce stabilitu manželstva v pohľade študentov teológie. In: *Zborník esejí zo seminára pastorácia rozvedených v letnom semestri 2017/2018*. (Ed. Ladislav Csontos). Trnava : Dobrá kniha, 2018. ISBN 978-80-8191-145-3
- ĎURICA, J.: Spôsoby pomoci spoločenstva stabilite manželstva a rodiny. In: *Hlavné línie riešenia projektu APVV 15-0189 „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálnom prostredí“ v roku 2016. Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2016*. (Ed. Ladislav Csontos). Trnava : Dobrá kniha, 2016. ISBN 978-80-8191-046-3
- FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2016. ISBN 978-80-8161-218-3
- FRANTIŠEK: *Lumen fidei*. Dostupné online: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-lumen-fidei> (04.09.2019). ISBN 978-80-7162-9986
- GUARDINI, R.: *Život viery*. Cambridge, Kanada : Dobrá kniha, 1984.
- JÁN PAVOL II.: *Apoštolá exhortácia Catechesi tradendae*, čl. 36. In: Dokumenty pápeža Jána Pavla II. Dostupné online: <http://www.kbs.sk/?cid=1117275051> (04.09.2019). ISBN 9788085405231
- Katechéza Pápeža Františka Krása kresťanského manželstva: láska, odvaha, misia* 6. mája 2015. Dostupné online: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20150506018> (04.09.2019).
- Katechéza Pápeža Františka: Rodinný duch je „ústavou“ Cirkvi* (7.10.2015). Dostupné online: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20151007030> (04.09.2019).
- KYSELICA, J.: *Odovzdávať vieru v súčasnej spoločnosti*. Trnava : Dobrá kniha, 2006. ISBN 80-7141-525-1

- KYSELICA, J.: Odovzdávanie viery deťom v cirkevne neusporiadaných a neúplných rodinách. In: *Teologický časopis*, roč. 8, č. 1 (2010), s. 123 – 131.
- MIGLIETTA, C.: *L'Evangelo della Famiglia, Matrimonio cristiano e situazione di fragilità dopo L'Amoris laetitia di papa Francesco*. Milano : Gribaudi, 2016. ISBN 978-88-6366-239-9
- NECETI, S. – MARGHERI, F. – SARTOR, P.: *Mistagogia, vivere da cristiani nella comunità*. Bologna : EDB, 2015. ISBN 9788810121153
- NEMEC, R.: Digitálna éra a jej výzvy v pohľade na človeka. In: *Zborník zo sympózia profamily 2018 „Finančné a nefinančné stabilizátory rodiny“*. (Eds. Ladislav Csontos SJ, Mária Šmidová). Trnava : Dobrá kniha, 2018, s. 83 – 88. ISBN 978-80-8191-163-7
- PAGLIA, V. – SCIORTINO, A.: *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*. Milano : San Paolo, 2015. ISBN 978-88-215-9371-0
- QUELLET, M.: *Mistero e sacramento dell'amore. Teologia del matrimonio e della famiglia per la nuova evangelizzazione*. Siena : Cantagalli, 2007. ISBN 978-0-8028-7334-7
- RÁBEK, F.: Farnosť – miesto a východisko evanjelizácie. In: *Nová evanjelizácia. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou II. ročník*. Trnava : Dobrá kniha, 1993. ISBN 80-7141-021-7
- ROCCHETTA, C.: *Teologia della famiglia Fondamenti e prospettive*. Bologna : EDB, 2011. ISBN 978-88-10-40826-1
- ROCCHETTA, C.: *Senza sposi non c'è Chiesa. Nuove vie di pastorale per/con la famiglia*. Assisi : Edizioni Porziuncola, 2018. ISBN 978-88-270-1123-2
- ROCCHETTA, C.: *La mistica dell'intimità nuziale, Crescere nella grazia del sacramento*. Bologna : EDB, 2019. ISBN 978-88-10-51366-8
- RUIZ, F.: *Camino del Espíritu. Compendio de teología espiritual*. Madrid : Editorial de Espiritualidad, 1978.
- SARTOR, P. – NOCETI, S.: *Il segreto di una vita felice, Itinerario per copie con il libro di Tobia*. Bologna : EDB, 2017.

3. ŽIŤ A ODOVZDÁVAŤ VIERU V RODINE

ISBN 978-88-10-51149-7

Slovník biblickej teológie (Ed. Xaviere Léon-Dufour). Trnava : Dobrá kniha, 2003. ISBN 80-7141-414-X

SMĚKAL, V.: Křesťanský životní styl. In: *Universum: revue České křesťanské akademie*. Praha : Portál, 2008, ročník XVIII, číslo 3, s. 24 – 27. ISSN 0862-8238

SÝKORA, J.: *Duchovné sprevádzanie*. Český Tešín : Exerciční dům-CIS, 2000.

ŠMIDOVÁ, M.: Odpoveď na výzvy Synody o rodine. Counseling ako nová metóda podpory rodín v záťažových situáciách. In: *Synoda o rodine 2015 a čo po nej, Zborník abstraktov z medzinárodného seminára PROFAMILY 2015*. (Ed. Ladislav Csontos). Trnava : Dobrá kniha, 2015, s. 18.

Un cammino spirituale per i divorziati risposati. Comunità di Caresto. Milano : Piero Gribaudi Editore, 2001. ISBN 9788871526218

TREBSKI, K.: *Counselling ako pomáhajúci vzťah a pastoračné sprevádzanie*. Trnava : Dobrá kniha, 2016. ISBN 978-80-8191-014-2

TREBSKI, K.: Il counseling pastorale (pastoral counseling) – una forma di aiuto pastorale nel cammino di fede. In: *Bielańskie Studia Teologiczne*, č. 1, 2015, s. 113 – 127.

Záver

Koncilová ekleziológia obnovuje v Cirkvi ako základné seba-chápanie: primát komunity pred akýmkoľvek čiastočným vyjadrením a služobnou diferenciáciou. Táto vízia zakladá pozíciu *Lumen gentium*: najprv sa hovorí o Cirkvi ako o tajomstve a Božom ľude, a až potom o svojom vnútri – hierarchickej štruktúre, o veriacich laikoch a rodine. Najprv je ontológia milosti a všeobecné povolanie ku svätosti, a až potom diferenciácia podľa povolaní. V takomto kontexte sú situované rozličné životné stavy, rodina a zasvätený život. V dekréte o laickom apoštoláte koncil učí: „Rodina dostala od Boha aj to poslanie, aby bola základnou vitálnou bunkou spoločnosti. Toto poslanie splní, ak sa vzájomnou láskou svojich členov a spoločnou modlitbou prejaví ako domáca svätyňa Cirkvi; ak sa celá zapojí do liturgického života Cirkvi; a napokon ak bude usilovne preukazovať pohostinstvo a napomáhať spravodlivosť a iné dobré skutky v prospech všetkých bratov, ktorí potrebujú pomoc“ (AA 11).

Pápež František nadväzuje na učenie Koncilu a v bode 15 posydnodálnej exhortácie *Amoris laeitia* píše: „Vieme, že v Novom zákone sa hovorí o »cirkvi, ktorá sa stretá v dome« (porov. 1 Kor 16, 19; Rim 16, 5; Kol 4, 15; Flm 2). Životný priestor rodiny sa mohol premeniť na domácu cirkev, domáci chrám, na sídlo Eucharistie, prítomnosti Krista sediaceho pri tom istom stole. Nezabudnuteľná je scéna vykreslená v Zjavení apoštola Jána: »Stojím pri dverách a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou« (Zjv 3, 20). Tak sa zobrazuje

dom, ktorý vo svojom vnútri ukrýva Božiu prítomnosť, spoločnú modlitbu, a teda aj Pánovo požehnanie. O tom sa hovorí v Žalme 128, ktorý sme vzali za základ: »Veru, tak bude požehnaný muž, ktorý sa bojí Pána. Nech ťa žehná Pán zo Siona« (Ž 128, 4-5)“ (AL 15).

O kresťanskom manželstve Cirkev hovorí, že tvorí domácu cirkev. Manželstvo sa uskutočňuje a predstavuje vo vzťahoch v rodine a v jej domácnosti, vo svojom jedinečnom a špecifickom spôsobe, ktorým sa skúsenosť viery spoločne prežíva a tým dostáva určitý „liturgický“ ráz. Tu je dôležité uvedomiť si fakt, že na prvom mieste je nespochybniteľná hlboká príslušnosť rodiny k spoločenstvu veriacich, iba v ňom môže byť autentická vlastná viera a jej slávenie v plnosti. Slávením vlastnej „liturgie“ v domácnosti, v rodine, sa rodina zúčastňuje na sviatostnom slávení, ktoré domáca cirkev nemá a nemôže si ho dať, predovšetkým na nedeľnej Eucharistii a sviatosti zmierenia. To poukazuje na skutočnosť, že je časťou farského spoločenstva, časťou Cirkvi. Spoločenstvo nie je v chápaní koncilu len niečo, čo sa dodatočne pripája k životu Cirkvi, ale je jeho stredobodom a konštitúciou. Táto skutočnosť sa prejavuje v prepojení sviatostného a liturgického prežívania viery s každodenným životom. „Ide o to, aby Cirkev spočívala na hustom tkanive ľudských vzťahov, opravdivých spoločenstiev, kde sa život viery prežíva v spoločnom myslení a kde prax je skutočne vyjadrením viery a zároveň slobody.“ V spoločenstve sa buduje kresťanská iniciácia a podľa tohto vzoru i uvedenie novomanželov do životného štýlu kresťanskej rodiny.

Je dôležité, aby sa mladí kresťania vo farskom spoločenstve naučili vnímať teologickú náuku, že ich manželstvo nie je súkromná záležitosť. Nesmú sa však ani psychologicky cítiť osamelí. Cieľ kresťanská komunita sa musí cítiť byť zapojená do prípravy na manželstvo a do jeho sprevádzania. Kresťanská komunita sa nemôže nezaujímať o komplikácie a prípadné krízy manželského života, tak ako im nemôže byť blízka len v slávnostných a šťastných chvíľach, ako je narodenie detí, ale aj v tých ťažkých, akými sú krízy, choroba

a smrť blízkych osôb. Možno povedať, parafrázujúc začiatkové slová *Gaudium et spes*, radosti a nádeje, žalosti a úzkosti nových rodín sú zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami kresťanskej komunity, ktorá ich sprevádza a prijíma. To je výzva pre naše rodiny i farské spoločenstvá, ktorú treba konkrétne naplňovať.

Gloria Braunsteiner, Krzysztof Trębski, Ladislav Csontos SJ

Obnovená teológia manželstva a rodiny

Vedecká monografia

Prvé vydanie

Zodpovedná redaktorka: Mgr. Anna Dirbáková

Technický redaktor: Ivan Janák

Vydala Dobrá kniha
pre Teologickú fakultu Trnavskej univerzity
ako svoju 1 442. publikáciu, na Slovensku 1 214.

Dobrá kniha,
Štefánikova 44, P. O. Box 26
917 01 Trnava
tel.: 033/59 34 211
e-mail: dobrakniha@dobrakniha.sk
www.dobrakniha.sk

Strán 130 – AH 6,84

ISBN 978-80-8191-228-3